

De 2650

Gillemeister
Bonn 1843.

CAROLI RIEU

DE

ABUL - ALAE

POETAE ARABICI

VITA ET CARMINIBUS

SECUNDUM CODICES LEIDANOS ET PARIENSEM

COMMENTATIO

Aus

GILDEMEISTER'S

Vermächtniss.

BONNAE,

H. B. KOENIG.

MDCCCXLIII.

VERLAG

ABUL-AL-E

VERLAG

VERLAG

VERLAG

VERLAG

VERLAG

VERLAG

VERLAG

VIRO ILLUSTRISSIMO
IOANNI HUMBERTO

PRAECEPTORI DILECTISSIMO

ET

DE SE MERITISSIMO

HAS PAGELLAS

GRATI PIUQUE ANIMI

TESTES ESSE VULT

SCRIPTOR.

1774
M. S. N. 1000

IOANNIS HUBERTI

DE THEOLOGIA

DISSENTATIONIS

IN THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

DE THEOLOGIA

b
n
h
q
p
il
a
s
m
d
ip
n
Q
ac
pe
B
ap
to
br
m
us
st
ce

Praefatio.

Postquam per triennium in litteras Arabicas incubui, consilium cepi edendi speciminis alicuius, quo, quid profecissem in hac disciplina, possem ostendere. Quare quum virum illustrissimum, FREYTAGIUM, praeceptorem meum dilectissimum adissem, ille, qua est humanitate, non solum consilii auctorem, sed etiam perficiundi adiutorem, se mihi praebuit. Namque Abul-Alae carmina quaedam praestantiora, inedita, eademque scholiis illustrata luculentis, quae ipse ex codice Parisiensi descripserat, benignissime mecum communicavit.

Mox autem alia mihi subsidia obtigerunt. Quum enim Lugdunum Batavorum itinere adissem, clarissimus WEYERS, cui gaudeo posse gratias agere publice, et amplissimos Bibliothecae Lugdunensis thesauros mihi aperuit, et duos codices (472 et 605), qui totum Abul-Alae Diwanum una cum Tebrizii et Abul-fadhli Khowarezmensis commentariis exhibebant, summa liberalitate in usum privatum mihi permisit. — Quibus instructus adiuventis, potui, quod primum ceperam consilium, amplificare, et ultra ter-

minos ab initio constitutos opusculum meum extendere. Quo opusculo quid voluerim, paucis verbis exponam. Ac primum quidem volui bipartitum esse, ita ut prior pars Abul-Alae vitam contineret, protractam quidem, magnam partem, ex auctoribus iam antea publici iuris factis, auctam autem novis testimoniis, ex ipsius poetae carminibus depromptis. Altera commentationis pars tribus constat capitibus. Quorum in primo disputavi de Diwano in universum, atque de variis, quae eo continentur, carminum generibus. In secundo, quae sit Abul-Alae poeseos conditio atque natura, exponere atque exemplis illustrare sum conatus. Tertio denique argumenta praecipua, in quibus carmina Abul-Alae versantur, singulatim exsecutus, de unoquoque specimina praestantiora attuli.

Hoc argumento tractando si ullo modo satisfactum est a me virorum doctorum expectationi, debeo hoc, maximam partem, viro clarissimo, FREYTAGIO, cuius ope licuit mihi viam ad altiora in hac disciplina munire, cuique propter summa in me merita gratum animum publice testificor. Neque profecto omittendum est mihi quantum debeam GILDEMEISTERO, viro doctissimo, cui propter institutionem et consilia et, qua me prosecutus est, benignitate gratias habeo et habebo semper quam possum maximas.

PARS PRIOR.

De Abul-Alae vita.

أبو العلاء أحمد بن عبد الله بن سليمان التتسوخى المعرى

Abul-Ala Ahmed filius Abdallahi filii Soleimani, Maarrensis est dictus, quippe natus in Syriae urbe Maarra¹⁾, quae media est Halebum inter et Emessam, munita quidem atque illis temporibus celeberrima. Tenuchi autem nomen est gentilitium a tribu Tenuch²⁾, ex qua erat

¹⁾ Primum quidem urbs illa, quum ad Emessae praefecturam pertineret معرفة حمص vocata est. Postea vero معرفة النعمان nomen accepit a Nomano Beschiri filio Medinensi, qui, Moawia Khalifa regnante, huic una et Emessae praefuit. Hoc cognomine distinguebatur ab altera, Maarra معرفة نسرین vulgo مصرين dicta, quae in Kinnesrini praefectura sita erat. Quarum quidem urbium, qui in hac natus erat, huic معرنسى, qui in illa, huic معرنمى nomen erat gentilitium. Verum nomina illa prioribus tantum temporibus usurpabantur; Abul-Ala simpliciter Maarri nomine notus est.

²⁾ تئوخ fuit complurium tribuum appellatio communis,

ortundus, derivatum; quae tribus a Kahtano, pura et genuina Arabum stirpe, originem duxit, et una fuit trium illarum, quae religionem Christianam profitebantur, Bahra

quae, quum in Bahrein ad sinum Persicum convenissent, ibique firmas sedes occupassent, foedere et communi Christianae fidei professione se invicem ligaverunt. Bellis pollebant et suis regibus regebantur, quorum inter antiquissimos الحارث بن فهم ab Ibn-Khallicano memoratur (Ed. Slane p. 391). Poesin etiam iam ante Mohammedem coluerunt, atque eorum carmina poeta illustris القاضى المقاضى ابو على المحسن بن ابي القسم ipse Tenuchita collegit atque ديوان تيم اللات inscripsit. Quae haud contemnenda fuisse, hoc argumenti satis est, quod Abul-Ala, doctissimus ille poeseos existimator, cum Bagdadi versaretur, et hoc divanum, ab ipso illius Mohassini filio secum communicatum, legisset, eo valde est delectatus. Verum, ut ad rem revertar, monendum est, varias illas tribus tamen ad unum genitorem referendas esse, scilicet ad تيم الله, seu rectius, ut ipse Abul-Ala eum in carmine quodam nominat, تيم اللات (h. e. servus Allatae, antiquae illius Arabum Deae). Cuius genealogia a Tebrizio et Ibn-Khallicano sic exhibetur تيم الله بن اسد بن وبرة بن تغلب بن حلوان بن عمران بن الحاف بن قضاعة. De Codhaa autem Arabum genealogi non consentiunt, nam alii ad معد بن عدنان, igitur ad Mostarebum genus referunt (Ibn-Khal. p. 648 et Eichhorn Monum. Tab. II.). Alii autem, eique plurimi et maiori cum probabilitate ad حمير oriundum illum a Kahtano, genuinorum Arabum patre. (Ibn. Khal. ib. Eichhorn Tab. XI.). Tenuch autem tribus, tota aut certe magnam partem in Bahrein non permansit, sed in Syriam migravit atque Kinnesrini et in Halebi tractibus iam consederat, quum, sub Omari Khalifae imperio, Moslemi, Abu-Obeida et Khaledo ducibus, eam Syriae partem, anno ab Hedjra 15, occupaverunt. Primum quidem Tenuchitae, Moslimorum vi-

Tenuch et Taglib. Natus est autem Abul-Ala anno post Prophetæ migrationem 363mo (post Chr. n. 973). Quin etiam Arabum biographi tanto sunt in his rebus studio et diligentia, ut non annum modo et mensem, sed diem etiam atque horam, qua vir quidam conspicuus natus sit, religiose memoriae tradant. Haec igitur, etsi levia sunt, tamen, si cui tanta accuratio placuerit, ex codice

ctoriis perterriti, foedus cum eis inierunt, quo se et ad legem novam et ad tributum solvendum adstringebant. Paucis autem post mensibus, quum Heraclius magnas copias ex Asia adversus Moslimos misisset, libertatis spe commoti, iugum nuper sibi impositum excusserunt atque ad fidei suae consortes transierunt; quamquam adversa in hac re usi sunt fortuna; nam magno praelio apud Kinnesrinum una cum Graecis profligati, victorum imperium fidemque inviti subierunt. (Vide Selecta ex hist. Halebi ed. cl. Freytag p. 1 et 2.). Nonnullos tamen Tenuchitas in religione Christiana clam palamve permansisse, intelligere licet, tum ex Abul-Alae cuiusdam exemplo, quem anno 180 mortuum et ad legem Christianam educatum fuisse, auctor est Ibn-Khallicanus (ed. Wustenfeld. II. 147.), tum inde, quod ipse Abul-Ala noster a nonnullis pro occulto doctrinae Christianae sectatore habitus est.

Postremo de ipsa verbi تنوخ pronuntiatione dicendum est; nam inter ipsos auctores Arabicos disceptatur, utrum tenuch an tonuch dicendum sit; quum Ibn-Khallicanus fatha, Firuzabadius dhamma vocali efferri velit. Sed priori sententiae multum accedit probabilitatis ex Tebrizii auctoritate, antiquiore illa et viri harum rerum peritissimi, qui Tenuch formam فَعُولٌ esse vult a تنوخ consedendo aut formam تَفْعُلٌ ab الاناخة, quod idem fere valet. (v. Hamasam p. 237.).

(472) hic adscribam. Ergo natum tradunt anno supra memorato, die Veneris vigesimo septimo Rebi mensis prioris, sub solis occasum.

Quartum agens aetatis annum variolis affectus est, cuius morbi exitus in totam eius vitam maximi fuit momenti; convaluit quidem sed luminibus orbatus. Nam, quum oculus eius dexter macula quadam alba obductus fuisset, continuo alter quoque captus est. Inde ab eo tempore per totum vitae spatium caecus mansit; atque quae fuerit seni oculorum vultusque species, docet nos Ahmed Silafius, Al-hafeth dictus, qui vitam Abul-Alae conscripsit. Nam haec Abdallahi cuiusdam verba tradit, qui poetam nostrum Maarrae in eius domo, cum patruo quodam suo adolescentulus visum adierat: »Invenimus »eum, inquit, aetate iam provectum, in strato laneo sedentem; postquam ad eum accessi, capiti meo, bene »comprecatus, manum imposuit. Etsi illo tempore adolenscens admodum essem, tamen nunc etiam senem illum »mihî conspicere videor, macro et extenuato, ut erat, »corpore, vultu variolis signato, oculo altero prominente, »altero in cavitate valde depresso¹⁾».

1) احد اعمى نادرة والاخرى غائبة¹⁾. Miror, in re quae videtur tam plana, virum sagacissimum cl. Sylv. de Sacy haecisse, qui quum veram vocis نادرة significationem parum perspexisset, ناظرة substituendum iudicavit, ita ut sensus esset: oculus alter prospiciebat, alter depressus erat. Hoc vero, ut arbitror, prorsus est repudiandum; nam primo, omnes fere codices constat نادرة exhibere, quae lectio, scriptura varia بارزة, a Wustenfeld ex uno codice annotata, non nisi confirmatur; nam eadem omnino vis est utriusque vocis, sc. prominens. Quae significatio,

Verumtamen non defuerunt, qui discrepantia ab his de Abul-Alae caecitate traderent. Nam, non nisi sub finem vitae lumen eum amisisse, in libro Tazkirat-es-schoara inscripto, Dauletschah scriptor Persicus autumat. Ibn-Shohna autem auctor est, fuisse, qui caecum esse natum contenderent. Haec autem, cum ipsa per se parum habent auctoritatis, quippe quae nono demum ab hedjra saeculo scripta sunt, tum ideo non sunt admittenda, quia eis prorsus repugnant, quae, et apud Ibn-Khallicanum, et in plurimis Divani codicibus, iisque veterrimis, adscripta, omnino inter se concordantia, leguntur, scilicet, sub finem anni 366 aut ineunte anno 367 oculis eum captum esse. Quin ipsum Abul-Alam ad caecitatem suam alluisse, carmina ipsius docent non semel atque aliqua de hac re scriptorum testimonia.

Nam quum Motenabbii carmina permagni faceret, eis-que interpretandis multam operam impendisset, hunc illius versum ad se referre solebat, quippe quo ipse divinatoria quadam mente ab illo praevisus fuisset atque ante tempus significatus: Metr. Basit.

أنا الذي نَظَرَ الأعمى إلى أدبي وأسمعتَ كلماتي من به صَمَمَ

»Is ego sum cuius elegantiam caecus conspexit, cuius verba surdum audientem reddiderunt.«

Alias semet ipsum alloquens dixit: Metr. Sari.

cum alteri غائرة directe sit opposita, aptissimum hoc loco sensum praebet. Tum autem, quum ex aliis certissimis testimoniis compertum habeamus, non uno tantum oculo captum, sed omnino caecum Abul-Alam fuisse, nihil causae est, cur ad Sacyi coniecturam recurramus.

أبا العلاء بن سليمان ابن العمى اولاك إحسانا

لو ابصرت عيناك هذا الورى لم ير إنسانك إنسانا

»Abul-Ala fili Soleimani, caecitas beneficium in te contulit, nam si oculi tui hanc generationem conspexissent, nullum pupilla tua vidisset hominem¹⁾.«

Quum igitur constet, a prima pueritia caecum Abul-Alam fuisse, summopere mirandum videtur, quantus in puero ingenii vigor, quantum studium, quanta pertinacia fuerit, qui, quum tot et tantis ex caecitate difficultatibus prima eius institutio esset circumventa et impedita, omnes tamen discendi cupidine flagrans superaverit et excelsissimum sit adeptus eruditionis gradum. Poeticum etiam ejus ingenium caecitate neque extinctum neque oppressum fuisse, id quidem, licet non minori admiratione dignum videatur, tamen facilius intelligemus, si recte perspexerimus qualis fuerit Abul-Alae poesis, quippe quae artificiosa fuerit et magis in docta imaginum lectione collectarum conformatione posita, quam ex animi motu et vivido quasi vitae fonte profluens. Caeterum multa eiusmodi exempla monumenta poeseos Arabicae exhibent. Quorum si qua mihi

¹⁾ Hoc depromptum videtur ab his Dibili poetae versibus, (vid. Nufhut-ool-Yumun p. 542.) *عبد بن علي* qui Mamuno Khalifa vixit: *Metr. Basit.*

ما اكثرت الناس لابل ما اقلهم الله يعلم انى لم اقل فتدا
انى لا فتج عيني حين افتحها على كثير ولكن لا ارى احدا

Quam multi sunt homines, immo quam pauci, (novit Deus me haud vana locutum esse;) oculos cum aperio, in multos aperio, sed hominem conspicio nullum.

proferre licuerit Besscharum primum memorabo بِشَارِ بْنِ بَرْدٍ,
qui Mahdio Khalifa vixit, et inter praestantissimos illius
aetatis poetas ab Ibn-Khalicano p. 131 recensetur. Qui,
quum caecus natus esset, neque eo minus amicam amo-
resque decantare soleret, per aures amore se tactum
dicebat:

Metr. Basit.

يَا قَوْمِ أَدْنَى لِبَعْضِ الْحَى عَاشِقَةٌ وَالْأَذْنُ تَعَشِّفُ قَبْلَ الْعَيْنِ أَحْيَانَا
قَالُوا بَعْدَ مَا كَانَا لَا تَرَى تُهْدِي فَقُلْتُ لَهُمُ الْإِذْنُ كَالْعَيْنِ تُوفِّي الْقَلْبَ مَا كَانَا

»O homines, auris mea puellae cuiusdam ex tribu
illa amore capta est; auris interdum oculo citius amore
capitur. Dixerunt: Ab ea duceris quam non vides; ego
 respondi: tam auris quam oculus ad hanc conditionem
animum redigere potest.«

Alius etiam poeta egregius أَبُو الْحَسَنِ عَلِيٌّ بْنُ جَبَلَةَ
vulgo الْعَكْوُوكُ nomine notus, qui Abu-Nuasi aequalis fuit
et aemulus, septimo aetatis anno, variolis, sicut Abul-Ala,
visu privatus est. (vid. Ibn. Khal. p. 383.). Horum
uterque Abul-Alam tempore antecessit; ex recentioribus
unius tantum mentionem faciam مَكِّي الضَّرْبِيرِ (Ibn. Khal. ed.
Wustenf. IX, 1.) qui sexto demum post hedjram saeculo
vixit. Hic vehemens fuit Abul-Alae admirator, eiusque
poeseos sectator, atque gloriari solebat, doctrinam et
elegantiam non minus quam caecitatem se cum Abul-Ala
communes habere.

Sed de his satis dictum est; videamus quibus Abul-
Ala usus sit magistris. Primum quidem a patre Abdal-
laho in urbe patria eruditus est, a quo imprimis gram-
maticam et linguam Arabicam didicit, illam antiquam sci-
licet Arabum campestrium, quam, qui posteriori aetate

atque in urbibus nati erant, nisi didicissent, intelligere non poterant. Hunc Abul-Alae patrem, quum alibi nusquam memoratum invenerim, ut obscurum silentio praetermitterem, nisi eum noster in carmine funebri, quo mortuum deflevit, ut poetam eximium et omnes facile facundia superantem non minus, quam propter egregias animi virtutes vitaeque sanctitatem summis laudibus extulisset. Quarum quidem, quin pars aliqua pietati filii aut ingenio poetae adscribenda sit, non dubito. Inde hos, qui huc maxime pertinent, versus proferam.

Metr. Tawil.

مصمى طاهر الجثمان والنفس والكبرى وسهيد المنى والليب والذيل والرهن
فيا ليت شعري هل يخف وقاره اذا صار أحد في القيمة كالعين
وهل يرند الخوص الروى مبارًا مع الناس ام يأتى الرحام قيسنتاني
حجى زاده من جرعة وسماحة وبعض الحجى داع الى البخل والتجبن

أموى القوافى كم اراك أنقيادها لك الفصحاء العرب كالعجم اللكن

يؤافيك عن رب العلى الصدق بالرضى بشيرا وتلقاك الأمانة بالأمن
ويكنى شهيد المرء غيرك هيبنة وبقيا وان يسأل شهيدك لا يكن
يُصترح بقول لونه المسك نفحة وفعل كامواه الجنان بلا أسن

»Discessit ille purus corpore et animo, purus et in

somniis et in desideriis dum vigilabat¹⁾, purus sinu, syr-
mate et manica²⁾.

»Utinam scirem, num futurum sit, ut mitis eius gra-
vitas die resurrectionis levior fiat, quum Ohod mons lanae
carptae similis evadet³⁾.

»Utrum lacum sitim explentem⁴⁾, certatim cum caeteris
properans, aditurus sit, an potius, turbae se immittere de-
dignans, moraturus sit.

»Prudentia praeditus erat, quae eius fortitudinem et

¹⁾ h. e. Non sibi quicquam in somniis facere vide-
batur, quod revera facienti dedecori fuisset. Vigilans
autem nihil nisi recta et honesta in votis habebat. Idem
fere alibi pluribus verbis sic explicavit. Metr. Tawil.

كريم حلیم للیفین والنقیس لا یرى اذا هو أغشى ما یرى الناس فی الحلم

»Generosus erat, oculis animoque mitis, neque ea
dormiens videbat quae homines in somniis videre solent.«

²⁾ His figuratim expressum est quanta fuerit castitate
et continentia. جیب nonnunquam pro صدر dicitur. vid.
Ham. p. 379.

³⁾ Quum eum in mansuetudine et animi aequabilitate
semper constantem viderim, scire velim, futurumne sit, ut
levetur gravitas illa, quum firmissimus quisque mons,
die novissima, levissimus fiet. Alludit ad haec Corani
verba: یومۃ تكون السماء كالمهل و تكون الجبال كالعین.
Die, qua coelum erit velut aes fusum et montes ut lana
carpta Vid. Sur. 101. v. 4. et Sur. 70. v. 8. Ohod
magnus est Arabiae mons prope Medinam Septentrionem
versus.

⁴⁾ Illud innuit, quod Prophetæ vocatur aquarium, unde
beati post resurrectionem bibituri sunt.

liberalitatem augebat, quamquam prudentia nonnunquam ad avaritiam et ignaviam perducit.

»O domine metrorum, quam saepe, adeo tibi erant morigera, disertissimi Arabum tibi infantes barbari visi sunt.

»Sinceritas tua veniet ad te tanquam faustus nuncius a Rege gloriae gratiam tibi nuncians, atque integritas tua securitatem tibi obviam afferet. (sc. die iudicii extremi).

»Caeterorum testes translate loquentur, multa prae pudore reticentes¹⁾, tuus autem, si interrogatus fuerit, nihil occultabit;

»Immo diserte proferet verba moscho suavius olentia, et facta aquarum Paradisi instar pura atque corruptionis expertia.«

Quum autem adolescenti iam unus praeceptor non satis esset, Halebum profectus et Mohammedis cuiusdam محمد بن عبد الله بن سعد grammatici disciplina usus, ad altiora in literis penetravit. Quamquam ipse sibi optimus fuit praeceptor, nam ad studium poseos tam antiquae quam recentioris summa diligentia incubuit, et, quum tenacissima, ut caeci solent, praeditus esset memoria, brevi tempore tam ingentem doctrinae thesaurum lectionibus illis sibi congressit, ut omnium aetatis illius virorum doctorum facile princeps evaserit. Quantum in antiquis Arabum carminibus versatus fuerit, cum doctissimae eius in Hamasam

¹⁾ بقيا eandem omnes codices vocis scripturam exhibent, quae, si formam spectas ad coniugationem primam est referenda, ex sensu autem ad quartam pertinet; his enim verbis in cod. Paris. explicatur يكنى منه ابقاء على القبيح ان يصرح به.

annotationes testantur, quae a Tebrizio eius discipulo memoriae traditae sunt, tum maxime ipsius carmina, quippe quae non modo res Arabum veteres saepissime spectent, sed etiam vocibus poeticis scateant, quibus, quum aetate illa usu vulgari omnino excidissent, diserte et proprie uti nemo poterat, nisi qui prisca illa poesi penitus esset imbutus.

Recentiores etiam poetas diligenter tractavit, in quorum tres praecipue incubuit, Abu-Temamum, Bohtorium, qui saeculo antecedenti floruerant, et Motenabbium, qui novem tantum annis prius obierat, quam Abul-Ala natus est. Uniuscuiusque horum carmina praestantiora selegit, atque commentariis criticis illustravit. Motenabbium autem omnium potissimum singulari amore atque admiratione Abul-Alam prosecutum esse, multa sunt indicia. Nam quum, alios poetas laudans, suo quemque nomine appellaret, unum Motenabbium poetam simpliciter, tanquam *κατ' ἐξοχήν* vocare solebat. In eiusdem carminibus, dicebat Abul-Ala non posse quemquam ulli verbo aliud substituere quod aptius esset; quod quidem, quum ipse multis modis frustra tentasset, compertum se habere omnino fieri non posse¹⁾. Alias tamen Bohtorio palmam poeseos videtur concessisse; nam roganti cuidam, quis trium Abu-Temami, Motenabbii, et Bohtorii optimus esset poeta, respondisse fertur: duo illi philosophi fuerunt, Bohtorius poeta²⁾.

¹⁾ Haec tradita sunt a Wahidio Motenabbii commentatore; vide Bohlen Dissert. de Moten. p. 40.

²⁾ حكيمان والشاعر البحتري (vid. Ibn-Khal. ed. Wustenf. IX, 142) Quibus Abul-Alae verbis, haec Scherifi Radhi

Illum autem Abul-Alae in Motenabbium amorem, non defuere, qui utpote aequo maiorem crimini ei verterent atque eum in causa fuisse contenderent, quod ipse in alios saepe poetas iniquum se praebuerit iudicem. Haec est certe Ibn-Khallicani sententia, qui narrat Ibn-Hani, poetae Hispanensi, qui, quum Motenabbio tempore quidem aequalis fuisset, poetico autem ingenio non impar, Motenabbii Orientis a multis vocaretur, hanc gloriam Abul-Alam noluisse concedere, et Montenabbii magis, quam aequi verique studiosum, vitium in eius versibus deprehendere sibi visum esse, scilicet duritiem quamdam, quam cum stridore molae comparare solitus sit. Verum tamen in univ-ersum concedendum est, magna eum in rebus poeticis di-iudicandis aequitate, nec minori acumine usum fuisse. Cuius acuminis haec Taki-Eddini narratiuncula satis le-pidum praebet documentum¹⁾: Narratur, inquit, Menazius poeta, quum Abul-Alam in Syria degentem adiisset, et inter discipulos disserentem invenisset, breve quoddam carmen suum ei recitasse, quod Abul-Ala summopere miratus, tu, inquit, optimus es poetarum Syriorum. Ali-quo intermisso temporis spatio, dum Abul-Ala Bagdadi, discipulis instruendis in templo quodam, ut mos erat, operam dat, idem Menazius iterum cum eo convenit, et quum carmen aliud recitasset, Abul Ala »et Irakensium« inquit, priorem sententiam quodammodo concludens. Mag-num profecto indicium, quanta fuerit et vi memoriae et iudicii sagacitate, qui poetam, quem, neque antea nove-

de iisdem poetis sententia non nihil lucis infert: أما أبو تمام فخطيب منير وأما البحتري فواصف جودر وأما المتنبي فقاتل عسكر

¹⁾ Vid. Ibn-Khallican. ed. Wustenf. additam. I, 14.

rit, neque videre potuerit, pluribus annis praeterlapsis, ex sola paucorum versuum cognatione recognoverit.

Verum haec ad maturam iam Abul-Alae aetatem pertinent. Prius videndum est nobis, quae fuerint poetici eius ingenii et prima principia et progressus ultiores. Non enim is erat, qui aliena legere atque tractare contentus esset, quin ipse in carminibus scribendis vires suas tentaret. Quin etiam adeo natura fuit ad poesin propensus, ut, undecim vix annos natus, versus inceperit condere; quod quidem magnopere mirandum videtur, nobis tamen fortasse magis quam ipsis Arabibus, apud quos, quum calidiore coelo tam animi quam corpora citius soleant maturescere, talia non raro usu veniunt. Ut unum ex multis exemplum proferam, fertur poeta celeberrimus, de quo supra dixi, Sherif Er-Radhi in decimo aetatis anno prima carmina effudisse.

Prima tamen illa tentamina, Abul-Ala prudens ac modestus in Diwanum suum noluit assumere. Nam, quae verbis *قال في صباه* inducuntur carmina, ea, ut paulo infra ostendam, non puer, sed adolescens composuit. Quorum, quum aliqua res illis temporibus bello gestas spectent, a proposito non erit alienum, si, quis fuerit tunc in Syria rerum status, paucis verbis adumbravero. Quum autem, quae per id tempus gesta sunt, scriptores Europaei omnino fere ignorent, Arabici autem, ei certe qui adhuc publici iuris facti sunt, magna rerum inopia laborantes, parum illustrent, nullam ipse certam viam potuissem invenire, nisi in tantis tenebris lucem quamdam nactus essem. Namque Freytagius, praeceptor meus clarissimus, Chronici Halebensis a Kemal-Eddino conscripti, quod ipse Parisiis diligentissime descripserat, summa,

qua uti solet, benignitate, copiam mihi fecit. Inde igitur aliqua, quae ad rem faciunt, excerpta tradam.

Aleppum tunc temporis Hamdanidae adhuc obtinebant. Nam, postquam Saif-Eddaula illustris ille princeps, qui, tum rebus in bellis contra Graecos praeclare gestis, tum Motenabbii maxime laudibus aeternam adeptus est famam, anno 356 obiit, Sad-Eddaula eius filius ad regnum pervenit, fortis quidem ille atque virtute militari patre non indignus, sed adversa primum tumultuosis illis temporibus fortuna usus. Nam praetorianis militibus (si modo غلبان sic vertere licuerit) insolescentibus in dies, et Karghuia eorum duce summum imperium affectante, regno, biennio postquam occupavit, excussus est. Quinto autem anno post, Halebo rursus potitus, fines suos a Graecorum incursionibus fortiter tuitus est. Hunc, anno 381 mortuum, Said-Eddaula filius excepit, quo regnante imperium Hamdanidarum in ruinam coepit vergere. Nam, quum iuvenis admodum esset et prorsus imbellis, nomine tantum regnavit; re autem, Abu-Mohammed Lulu-El-Kebir, praefectus militum, Saif-Eddaulae quondam satelles, summam potestatem tenuit. Qui, quum acri esset animo atque imperii avidissimus, regem imbecillum facile ad arbitrium suum rexit, eique, tanquam in obsequii vinculum, filiam suam in matrimonium dedit.

Hunc ipsum Said-Eddaulam, qualiscunque tandem fuerit, compluribus Abul-Ala carminibus laudavit; quorum quidem praestantissima duo Golius¹⁾ et Sylv. de Sacy in Chresthomathia sua iam vulgaverunt. Eiusdem cum

¹⁾ Vid. Thom. Erpenii Grammaticam a Golio ed. Lugd. Bat. 1656.

Lului imperatoris filia nuptias eo epithalamio videtur Abul-Ala celebrasse, quod quartum in Diwano locum obtinet. Hoc carmen, quum breve sit, specimen generis gratulatorii, suo loco reddemus. Poemata illa qua aetate Abul-Ala composuerit, certo licet statuere non possum, magna tamen probabilitate adducor, ut ante vicesimum aetatis annum ab eo scripta esse existimem. Halebi enim, quo discendi causa eum contendisse, supra vidimus, sub principia regni Said-Eddaulae videtur esse commoratus, nec tamen biennio diutius, vel tribus ut plurimum annis. Nam, anno 384 Maarram eum iam reversum fuisse et Halebum deinde Graecis infestum quam maxime vitasse, dum incepta pergimus enarrare, iam iam videbimus.

Quum igitur imperium Halebense interna iam debilitate laboraret, externum etiam accessit brevi periculum. Nam Aziz, Khalifa Fatemita, qui tunc temporis Aegypto et Libyae et maiori Syriae parti imperabat, reliquam etiam Syriam regno suo addendi cupidus, Jandjutekinum Turcam, quem Damasco praeposuerat, Halebum armis petere iussit. Qui quum Burtzam patricium, Antiochiae praefectum, Halebo opitulantem, in fugam coniecisset, Halebum autem per complures menses obsidione cinctum expugnare non potuisset, Khalifa, postero anno, Abul-Hasanum Magrebensem¹⁾, Sad-Eddaulae quondam vezi-

¹⁾ أبو الحسن علي بن الحسين المغربي الكاتب anno 371 a Sad-Eddaula vezirus creatus est, postea, simultate quadam inter eos exorta, ad Aziz Khalifam confugit, atque benigne ab illo exceptus, numeribus variis in Aegypto usque functus est, donec ab Hakemo, Khalifa anno

rum, ideoque agri Halebensis peritissimum, cum magnis copiis Damascus misit, qui bellum continuaret atque eam Syriae partem, si expugnata fuerit, provinciam obiret. Ille igitur una cum Jandjutekino Damasco profectus, exercitum Halebum versus educit; quo audito, Halebenses illico obviam prodeunt et una cum Graecis Antiochenis in auxilium a se vocatis, ad vadum quoddam prope Maar-ram castra ponunt. Aegyptii autem, quum interea in altera fluvii ripa consedissent, morae impatientes fluvium traiciunt atque Halebenses alii profligant, alii Graecos in fugam conversos insequuntur.

Haec gesta sunt anno 384; unde comperimus carmina duo, quibus haec eadem victoria occasio fuit, quorum autem altero Jandjutekinus, altero Abul-Hasan celebratus est, Abul-Alam annos circiter unum et viginti natum composuisse. Ex his carminibus, quum paucissima apud Abul-Alam ut ea, in argumentis historicis versentur, specimina quaedam proferre non nihil proderit, unde possit colligi, quam arcte Motenabbii ea aetate vestigiis institerit. Ab eo initium faciam, quo Abul-Hasanum victorem Abul-Ala salutavit: Met. Tawil.

وكيف لقاء ابن الحسين مخالفٌ يحدث عن أفعاله فيهمائل
 بني الغدر هل ألقينتم للرب مرةً وهل كف طعن منكم ونصائل
 وهل اظلمت سحمة الليالي عليكم وما حان من شمس النهار زوال
 وهل طلعت شعنت النواصي عوايسا رجال ترامي خلفهن رجال

400 perfide est interemptus. Vid. Ibn-Khal. p. 229 et Abulfedae Hist. III, 50.

لَهَا عِدَدُ الرَّمْلِ الْمُنِيرِ عَلَى الْحَصَى وَلَكِنَّهَا عِنْدَ النَّزَالِ جِبَالٌ
فَإِنْ تَسَلَّمُوا مِنْ سُورَةِ الْحَرْبِ مَرَّةً وَيَعْصِمُكُمْ شُرُّ الْأَنْوْفِ طَوَالَ
فَقَى كُلِّ يَوْمٍ غَارَةً مَشْمَعَلَةً وَفِي كُلِّ عَامٍ غَزْوَةٌ وَنَزَالٌ
خُذُوا الْآنَ مَا يَأْتِيكُمْ بَعْدَ هَذِهِ وَلَا تَحْسِبُوا ذَا الْعَامِ فَهُوَ مِثَالُ
أَلَّا رَبُّ أَعْدَاءِ غَزَاهُمْ فَانْعَمُوا فَغَادَ وَهَمَّ فِيهَا لَدَيْهِ عِيَالٌ
وَفِي الْخَيْلِ عَنِ مَاءِ الْأَمْخَاضَةِ عِقَّةٌ وَهِيَ الْمَاءِ النَّفْسُ نِهَالٌ
وَقَدْ قَلَّ مِنْ فِرْسَانِهِنَّ صَوَارُهُمْ وَحُظْمٌ فِي لَبَاتِهِنَّ الْإِلُّ
يَبْرُدُنَّ لِمَاءِ الرُّومِ وَهِيَ غَرِيضَةٌ وَيَتَرَكْنَ وَرْدَ الْمَاءِ وَهُوَ زَلَالٌ
تُجَاوِزُهُ بِالْوَقْبِ كُلُّ طَيْمِرَةٍ تَمَازَجَ فِي فِيهَا لَمْ وَرَوَالٌ
تَدَانَتْ بِهِ الْأَقْرَانُ حَتَّى تَحَابَّاتَتْ كَانَ قِتَالُ الْفَيْلَقِيِّينَ جِدَالٌ
وَقَدْ عَلِمَ الرُّومِيُّ أَنَّكَ حَتَفُهُ عَلَى أَنْ بَعْضَ الْمُوقِفِينَ يَحَالُ
فَمَا كَبُرُوا حَتَّى يَكُونُوا فَرِيضَةً وَلَا بَلَّغُوا أَنْ يَقْضُوا فَيُنَالُوا
فَإِنَّ أَبَا الْأَشْبَالِ بَخْشَاءَ مِثْلَهُ وَيَأْمَنُ مِنْهُ أَرْضٌ وَنَمَالٌ

»Quomodo prodeat contra Hoseini filium adversarius,
qui sola factorum eius commemoratione perterretur?

»Fili perfidiae, num amarum vobis bellum visum est?
Num hastae aut sagittae vos defenderunt?

»Nonne offudit vobis noctium aterrima¹⁾ tenebras,
antequam tempus esset, ut sol ad occasum vergeret?

¹⁾ Sc. caligo ex pulvere coorta, quem ducis illius tur-
mae excitaverunt.

»Nonne apparuerunt vobis equorum turmae, disperso crine, adspectu atroci, quas turmae aliae confertim insequiebantur,

»Numerosae velut arena, quae computationem fugit, in praelio autem stabiles montium instar.

»Si semel ex impetu belli salvi evaseritis et viri nobiles fortesque ¹⁾ vos defenderint,

»Quotidie tamen erit incursus late diffusus, quotannis expeditio atque concursus.

»Sumite nunc quod posthac in vos incidet, neque hunc annum annumerate; non est nisi specimen.

»Nonne saepe factum est, ut hostes, quos armis ille petierat, se eius imperio submitterent et revertentem servorum more sequerentur?

»Makhadhae ²⁾ aquam equi aspernati sunt, animarum aquam (sanguinem) sitientes,

»Fissis iam equitum gladiis et spiculis in pectoribus ipsorum fractis.

»Recentem Graecorum sanguinem bibendum adibant, aqua, quamvis dulcis esset, relicta.

»Eam transibat saltu unusquisque equus generosus, cuius in ore saliva sanguine mixta erat.

»Pugnatores appropinquaverunt invicem ad eam (aquam)

¹⁾ أشم الأنف quod est proprie, naso longo atque prominenti praeditus المخاض et طويل procerus dicuntur etiam latiori significatione de quovis viro forti et generoso; vid. Hamas. p. 728.

²⁾ المخاضة seu مخاض, quod vadum significat, Tebrizius vult fluvii illius nomen esse proprium.

adeo ut genibus iunctis accumberent (disceptantium more), ac si pugna exercituum disputatio esset.

»Noverat Graecus te perniciem suam esse, sed nunquam fit, ut, qui aliquid compertum habeat, is tamen vanam sibi spem mentiatur.

»Non tanti fuerunt, ut praeda tibi essent, neque digni, quos insequeris et opprimeres.

»Leonem sui pares timent, vermiculi et formicae ab eo securi sunt.«

Etenim Abul - Hasan hostes fusos non erat insectatus. Jandjutekinus autem, vicisse non contentus, nisi Graecos undique expelleret, tam acriter fugientes persecutus est, ut, omissa Antiochia, usque ad ultimos Syriae fines eos propelleret. Halebum inde contendit atque operibus cinctum tam arcte pressit, ut Said-Eddaula, molestiarum obsidionis pertaesus, ad eius condiciones iam descendere vellet, atque fecisset, nisi Lulu, firmiore animo praeditus, novam desperanti ex Graecorum auxilio fiduciam addidisset. Dum haec gerebantur, videtur Abul-Ala carmen alterum, de quo dicebam, in Jandjutekini laudem composuisse, quod sic exorditur:

Metr. Tawil.

لقد آن ان يَتَّبِعِي الْجُمُوحَ لِحَامِ وَأَنْ يَمْلِكَ الصَّعْبَ الْإِبْيَ زَمَامِ
 أَيُوعِدُنَا بِالرُّومِ نَاسٌ وَأَنَا هُمُ النَّبْتُ وَالْبَيْضُ الرِّقَاقِي سَوَامِ
 كَأَنَّ لَمْ يَكُنْ بَيْنَ الْمَخَاصِ وَحَارِمِ كِتَابِي يُشْجِجِينَ الْفَلَاحِ وَخِيَامِ
 وَلَمْ يَجْلِبُوهَا مِنْ وَرَاءِ مَلْطِيَّةِ تَصَدَّحَ أَجْبَالٌ بِهَا وَأَكَامِ
 كِتَابِي مِنْ شَرْقٍ وَغَرْبٍ تَلَبَّتْ فَرَادَى أَنَاهَا الْمَوْتُ وَهِيَ تَوَامِ
 غَرَايِبُ لِرِّ جَمِعَتْ ثُمَّ ضَيَّعَتْ وَقَدْ ضَمَّرَ سِلْكَ شَمَلَهَا وَنِظَامِ
 يَوْمَ كَانَ الشَّمْسُ فِيهِ خَبِيدَةٌ عَلَيْهَا مِنَ النَّعْقِ الْآحْمَرِ لِنَامِ

وظنوك ممن يطغى البرد ناره اذا طلعت عند الغروب جهام
وانك تنديها قبالة جاسق متى لاح برق واستقل غمام
وقالوا شهور ينقصين بغزوة ولا علموا ان القفول حرام
لقد حكموا الجهول لنفسه ويدهم حتى يطول مقام
وحتى يزول اللؤلؤ عنهم ومثله ويذهب عام بعد ذلك وعام

»Tempus est, ut contumacem fraenum flectat et ferocem ac refractarium compescant habenae.

»Num minabuntur nobis quidam Graecis, quum ii gramen sint, quod tenues nostri gladii depascunt?

Quasi Makhadham inter et Haremum tentoria non fuissent et cohortes, quae campos amplos (multitudine) suffocabant,

»Neque ultra Malatiam egissent eas (cohortes seu equitatum Graeci fugientes), montibus collibusque ad eas hauriendas hiscentibus¹⁾.

»Quae ex Oriente et Occidente singulatim conveniant legiones, coniunctas mors obruit,

»Margaritis pretiosis similes, consertis primum et filo cohaerentibus, deinde dissipatis,

¹⁾ Sc. graecosne timeamus, quorum exercitus per ampla terrae spatia distenti, a viro illo dissipati sunt atque omnino evanuerunt perinde ac si montibus suis hausti fuissent? Dicitur تصدعت الارض بغلان, si quis fuga e conspectu tollitur, ut ne vestigium quidem eius remaneat; vid. Hamas. p. 418. — Malatiam (Graeci vocant Melitenem) Armeniae urbem, non procul ab Euphrate fluvio, medios inter montes positam, paulo post Hedjram ab Arabibus expugnatam, Graeci post annum 300 denuo occupaverunt.

»Die illo, quo sol, atro pulvere obscuratus, virginem velatam referebat.«

Et paucis versibus interpositis.

»Opinabantur te ex iis esse, quorum ardorem bellicum frigus restinguit, quum, occidente sole, nebulae exoriuntur¹⁾,

»Et Damascum versus equos te conversurum, quotiescunque fulgur micaret aut consurgeret nubes.

»Dicebant: menses aliquot in expeditione decurrent, neque noverant recedere tibi nefas esse.

»Iudicabant ut ignorantes sui; expectent modo donec producat obsidio,

»Douce annus praetereat et alter, tum annus iterum decurrat et annus novus.«

Neque tamen illae Halebensium minae tam inanes evaserunt, quam Abul-Ala erat opinatus. Nam quum Said-Eddaula, suadente Luluo, Constantinopolin legatum misisset, qui Basilium imperatorem in auxilium vocaret, is, hae belli, cuius amantissimus erat, occasione lubenter arrepta, cum magnis copiis Halebum proficiscitur. Hostes tamen ne vidit quidem, nam tantus, eo accedente, Aegyptios terror invasit, ut omissa subito Halebi obsidione, Kinnerinum se fuga reciperent. Said-Eddaulae autem, quam tantopere desideraverat, pace non in longum tempus frui licuit. Nam aliquot post annis, a Luluo, ut quidam contendunt, veneno accepto, mortem obiit. Is autem mortis illius, nisi auctor fuit, utilitatem tamen solus percepit; nam Said-Eddaulae filiis aetate minoribus in Aegyptum missis, summum Halebi imperium solus obtinuit. Interea Basilium, Halebum liberasse non contentus, nisi suae utilitati consuleret, Scheizarum oppidum munitissimum anno

¹⁾ Invadentis hiemis hoc est indicium.

389 expugnavit, atque per complures inde annos Syriam armis infestavit. De qua re Abul-Alam non semel conquerentera videmus, ut quum pericula viae describit:

Met. Wafer.

متى نصبح وقد قُتْنَا الاعادى نَقْمٌ حَتَّى تَقُولَ الشَّمْسُ رُوحَا

»Quoties hostes (nocturno itinere) fugeramus, mane subsistebamus, donec sol (occidens) nos iuberet proficisci.«

Nam ex eis, quae sequuntur, Graecos manifestum est innui.

Atque aliquot annis post:

Met. Basit.

والرُومُ ساكنةٌ للاطرافِ جاعلةٌ سِهامَها لوقودِ الحَربِ كِبْرِيئِنا

»Graeci confinia tenent, fomitem belli sagittis suis quasi sulfure accedentes.«

Iam autem tempus est, ut consistamus aliquantum, atque pro Abul-Alae fama studeamus propugnare, si quis, his lectis, parum honorificam de eo opinionem conceperit, et inconstantem eum iudicaverit ac versipellem, qui nimirum ignavum regem primum summis atque omnino insanis laudibus extulerit, tum autem, tantum quod ab eo discesserit, eius hostes illico non minus, maiori licet cum iure, celebraverit. Quam quidem criminationem omnino repellere neque possum, neque, si possim, velim. Habet enim aliquid veri; verum admittit tamen quamdam, non dico purgationem, sed excusationem, eamque ita comparatam, ut ex altera parte summo honori, ut in illis temporibus, Abul-Alae vertatur. Nam quum caeteri poetae, qui tunc florebant, paene omnes, avaritia laborantes insatiabili, artem egregiam atque ingenii dotes ad humilem donorum captationem et ornatiorem tantum quodammodo mendicationem plerumque demitterent, solus Abul-Ala, universa tabe intactus atque modico patrimonio contentus,

principum largitiones carminibus nunquam elicere studuit et poesin, nullo alio nisi ipsius poescos amore ductus, coluit. Quum autem illa eius poesis, nam in hanc partem eum peccasse facile concedam, artificiosa quadam ingenii exercitatione magis quam vera animi sententia orname dicenda constiterit, quicumque sibi quoquo tempore in proximo fuerit, eum sibi hominem videtur cantandum proposuisse, parum curans, laude dignus esset necne, nam laude dignum, immo omnibus numeris absolutum atque ultra, quam humana fert natura, perfectum, mera cogitatione cum sibi effingebat. Sed ipsum malo loquentem inducere; nam haec sunt eius verba in praefatione Diwani:

ولم أطرق مسامع الروساء بالنشيد ولا مدحت طالبا للثواب وإنما كان ذلك على معنى الرياضة وأمتناح السوس فالحمد لله الذي ستر بَغْفَةً

من قوام العيش ورزق شعبة من القناعة أوفت على جزيل الوثر

»Principum aures carminibus recitandis nunquam verberavi, neque mercedis cupidine quemquam laudavi; sed haec feci exercitationis tantummodo causa atque ingenii tentandi. Laus sit Deo, qui tantum nobis largitus est, quantum ad vitam sustentandam est opus, atque animum paucis contentum ¹⁾ nobis impertitus est, maxima opulentia potio-rem«. Atque, quum Bagdadi magna inopia premeretur et suasissent amici, ut regem quemdam peteret, a quo laudibus opulentiam sibi pararet, respondit: Metr. Basit.

رحلت لم آت فِرَواشًا أُرَولُهُ ولا المهذب أَبغَى النيل تقويتنا
والموت أحسنُ بالنفس التي القت عثر القناعة من أن تَسألَ القوتنا

¹⁾ Ad verb. portionem frugalitatis; in codice (605) legitur سعة i. e. copia frugalitatis, quae scriptura per corruptelam videtur ex priore orta esse.

»Profectus sum, neque Kirwaschum aut Mohazzibum
adii dona victumque ab eis quaesiturus;

»Mors potior est, si quis dignitati animi paucis con-
tenti assueverit, quam victum mendicari.«

Caeterum viros imperio pollentes Abul-Ala paucos,
regem quidem, quantum video, praeter Said-Eddaulam,
neminem, laudavit. Privatos autem amicos, eosque maxi-
mam partem poetas, multis carminibus illustravit. Inter
utrumque genus quodammodo medios viros duo, illis tem-
poribus celeberrimos, quum ab Ibn-Khallicano non sint
memorati, fortasse non inutile erit, paucis hic attingere.
Quorum alterum, Abu-Ibrahim Mohammedem Scherifum,
virum nobilissimum, magnas in bellis in Syria gestis par-
tes egisse, compluria, quae noster ei scripsit, carmina
testantur. (Carm. 5, 13, 25, 42.) Eum inter et Abul-
Alam singularis intercessit necessitudo, atque epistolarum
poeticarum frequens commercium, ex quo intelligi potest,
litteris eum non minus quam armis valuisse. Quamquam
eae, quas poetae Abul-Ala interdum tribuit, immodicae
videntur esse laudes, quasque modeste neque Abul-Ala
dicere, neque Sherifus ille audire potuerit. Nam Am-
ruleaiso, poetarum principi, eum anteponere non erubuit:

Metr. Khafif.

قَدْ أَحْبَبْنَا قَوْلَ الشَّرِيفِ بِقَوْلٍ وَأَقْبَبْنَا لِلصَّيِّ عَنِ الْمَرْجَانِ

أَيْهَا الدُّرُّ أَنْمَا فَضَّصْتَ مِنْ بَحْرِ مُخَلَّتِي الطَّرِيفِ لِلجَبْرِانِ

مَا أَمَرُوا الْقَيْسَ بِالْمُصَلِّي إِذَا جَارَاهُ فِي النِّظْمِ بَلْ سَكَيْتَ الرِّهَانَ

»Carmini Sherifi carmine respondimus et margaritas
lapillis repensavimus, (sc. eximios eius versus nostris
malis).

»O margaritae profluxistis e mari, quod latam effluentibus viam aperit.

»(Poetam dico), quocum si Amrulcais in poeseos curriculo certat, ne secundus quidem, sed extremus est in certamine.«

Alter de quo dicebam, أبو القسم على بن الحسن بن جَلْبَات, vir magnae auctoritatis, qui ab Adhod-Eddaula Buida, Irakae Persidisque rege, Bagdado quondam praefectus, atque nimiae profusionis causa ab illius successore remotus fuerat, Halebum deinde, a Said-Eddaula accitus, se contulit atque summis ornatus est muneribus. Huic, quum Syriam modo ingressus Abul-Alam tunc adolescentem, magna iam gloria florentem, carmine quodam salutasset, ea noster Casida respondit, quae a J. Aug. Vullers vulgata est, qua summam viri liberalitatem atque egregia etiam poemata infinitis laudibus celebrat. Eundem carmine altero, quod, etsi posteriorem in Diwano locum obtinet, haud scio an tempore sit prius, de munere adempto Abul-Ala consolari studuit. Cuius partem praecipuam hic adscribo.

Metr. Wafer.

أَيَدْفَعُ مُعْجَزَاتِ الرُّسُلِ قَوْمٌ وَفِيكَ وَفِي بَدِيهَتِكَ اعْتِبَارُ
 وَشِعْرُكَ لَوْ مَدَحَتْ بِهِ الثَّرِيَّا لَصَارَ لَهَا عَلَى الشَّمْسِ أَفْتَخَارُ
 كَانَ بِيَوْتِهِ الشَّهْبُ السَّوَارِي فَكَلَّ قَصِيدَةً فَلَمَّكَ مُدَارُ
 أَخِيرٌ جَارٌ عَنِ طُرُقِ الْإِوَالِي فَحَارَ وَأَخْرَجَ الشَّهْرَ السِّسْرَارُ
 وَلَنْ يَجْوَى التَّنَائِغَ بِغَيْرِ جُودٍ وَهَلْ يَجْنَى مِنَ الْيَبَسِ الشِّمَارُ
 وَلَمْ تَلْفِظْكَ حَضْرَتُهُ لَوْ هَدٍ وَلَكِنْ صَاقَ عَنِ أَسَدٍ وَجَارُ
 وَأَنْتَ السَّيْفُ إِنْ تَعَدَّهُ حَلِيًّا فَلَمْ يَعْدَهُ فِرْنَدُكَ وَأَنْغَارُ
 وَلَيْسَ يَزِيدُ فِي جَرَى الْمَدَاكِي رَكَابٌ فَوْقَهُ لَهَبٌ مُمَارُ

وَرَبِّ مُطَوِّقٍ بِالتَّمِيمِ يَكْبُو بِفَارِسِهِ وَلِلرَّقِيعِ اعْتِكَارُ
وَزَيْدِ عَاطِلٍ يَجْتَظِي بِمَدْحِ وَجْرَمِهِ الَّذِي فِيهِ سِوَارُ

»Num reiiciet quisquam miracula prophetarum, quum in te et in eis, quae ex tempore fundis, carminibus exemplum sit?

»Si poesi tua Pleiades laudares, supra solem superbae se efferrent.

»Singulos eius versus planetas esse putares, et unumquodque carmen rotantem coeli orbem.

»Postremus declinavit a via priorum et defecit¹⁾, sic nox mensis extrema maxime caliginosa est.

»Laudem absque liberalitate assequi nemo potest; num ab arbore arida fructus carpentur²⁾?

»Si illius aula te extrusit, non ideo factum est, quod te parvi pendiderit, sed hyaenae fovea angustior est quam ut leonem capiat.

»Tu ensis es, quem, ornamentis licet destitutum, fulgor et acies non deficiunt³⁾.

»Equi cursum, stapia auro perfusa non accelerat.

»Equus auro torquatus cum equite interdum procumbit, quum pulvis (certantium frequentia) condensatur.

¹⁾ Samsam-Eddaulam innuere videtur, Adhod-Eddaulae filium et successorem, qui, patris dissimilis, vezirum illum et munere et, qua apud patrem floruerat, gratia orbavit.

²⁾ Liberalitatis nomine profusionem ornare atque excusare studet, cuius causa ille munere remotus fuerat.

³⁾ Sc. virtus tua, etsi regis gratia et honorum dignitate destituta sit, nihilominus tamen ipsa per se elucet. Idem fere sequentia variis imaginibus illustrant.

»Et brachium ornamentis carens laudem saepe nanciscitur, quam aliud armilla ornatum adipisci non potest.«

His exemplis satis probatum est, quanta Abul-Ala hominum nobilium existimatione ornatus sit. Nec vero minori cruditionis fama inclaruit, qua factum est, ut iuvenis adhuc innumeris undique discipulis peteretur. His tamen parum contentus novos doctrinae fontes adire constituit, atque quum Bagdadum, illis adhuc temporibus, et morum elegantia et optimarum artium studiis, Orientis velut Athenae floreret, eam urbem, virorum in omni genere summorum, poetarum maxime, concursu celebrem, petere decrevit. Quod tamen consilium secus evenit ac speraverat. Nam, quum anno 398, annos natus circiter 35, Bagdadum venisset, tanto patriae et amicorum desiderio, tanto ex solitudine et inopia, qua illic laboravit, taedio affectus est, ut diutius in terra aliena remanere non potuerit. Hunc suum animum omnia spirant, quae tunc scripsit, carmina; ex quibus hos versus tradam:

Metr. Tawil.

فيا بريق ليس الكرخ داري وإنما رمالي اليه الدهر منذ ليالٍ
فهل فيك من ماء المعرة قطرةٌ تُغيثُ بها ظمآنٌ ليس يسالٍ
ندمتُ على أرض العواصم بعدما غدوتُ بها في السوم غير مغالٍ

»O fulmen, Bagdad non est domicilium meum, ante paucos dies huc me fortuna iecit.

»Num in te gutta est de aqua Maarrae, qua siturientem, curis haud liberum reficias?

»Me poenitet Awasem¹⁾ terrae (relictæ), postquam ei pretium statui exiguum.«

1) Awasem est Syriae tractus septentrionalis.

Atque in alio carmine, metro eodem:

تمتيت ان احمّر حلت لنشوة تبهلني كيف اطمأنت بي للحال
فأذهدل اتي بالعراق علي شفا رذي الاماني لا انيس ولا مال
مقل من الاعميين يسر واسرة كفي حزنا بين منيت واقبال
طويت الصبي طي السجّل وزاتي زمان له بالشيب حكم واسجال
متي سالت بغداد عتي واهلها فاذي عن اهل العواصم سأل
اذا جن ليلى جن لومي وزايد خفوق فوادى كلما خفق الال

»Vellem, vinum licitum esset, ut ebrietas nescium me redderet, quam humilis facta sit conditio mea.

»Et obliviscerer me in Iraka extremos spiritus agere, spe fractum¹⁾, amicis opibusque destitutum.

»Utroque familiae genere indigentem, opulentia scilicet et affinibus; satis est miseriae separatio, amicorum dissipatrix, et egestas.

»Adolescentiam complicui velut libellum, et tempus me invasit, penes quod de canitie iudicium est et sententia ferenda.

»Quum Bagdadum eiusque incolae de me rogant, ego de Awasemae incolis indesinenter rogo.

»Ingruente nocte insanit animus meus, et tremente vapore meridiano, augetur cordis mei palpitatio.«

Maarram igitur, paucis mensibus post quam discesse-
rat, reversus, prius tamen consilium non abiecit; nam,
postero anno, iterum profectus, diutius Bagdadi commoratus

¹⁾ رذي proprie dicitur de camelo tanta lassitudine confecto ut longius progredi non possit.

est, et cum multis, quibuscum ibi convenit, viris egregiis amicitiae vinculo se coniunxit. Quales fuerunt imprimis fratres duo Radhi et Mortadha¹⁾, Sherifi, viri magnae auctoritatis, iidemque poetae eximii, atque contribulus quidam Abul-Alae, Abul-Casem Kadhi Tenuchita²⁾, qui, etsi duobus tantum annis Abul-Ala esset inferior, discipulum tamen eius se profitebatur et praeceptorem summa reverentia atque amore singulari semper est prosecutus.

Maxima autem Abul-Alae necessitudo intercessit cum Abu-Ahmed Basrensi البصري السلام بن الحسين البصري viro doctissimo, bibliothecae Bagdadensi praeposito, quicum noster, dum Bagdadi versabatur, quoque die Veneris, literatos sermones invicem communicandi causa, convenire solebat. Huic, Maarram reversus, iucundae consuetudinis memor, hos versus scribebat: Metr. Tawil.

أبا أحمد أسلم إن من كرم الفتى إخاء التنائى لا إخاء التجمُّع
تَهَيَّئْ أَشْوَاقَ عُرُوبِيَّةٍ أَتَّهَى إِلَيْكَ زَوْتِي عَنْ حُضُورِ بَمَجْمَعٍ
أَلَّا تَسْمَعَ التَّنْسَلِيمَ حِينَ أَكْرَهُ وَقَدْ خَابَ ظَنِّي لَسِتَ مَتَى يَمَسِّعُ
وَهَلْ يُوجِسُ الكَرْخَى وَالدَّارُغَرِيَّةَ مِنَ الشَّامِ حَسَّ الرَّاعِدِ المُنْتَرِجِعِ

»Abu-Ahmed, salve. Absentibus, non praesentibus, amorem servare est viri generosi.

»Dies Veneris excitat desideria mea et ab omni coetu ad te me impellit.

»Nonne audis salutationem meam, iterum et saepius

¹⁾ Vid. Ibn-Khal. p. 742 et p. 465 atque Abulf. Hist. II, p. 615 et III, p. 25.

²⁾ Vid. Ibn-Khal. p. 624.

repetitam? At vana est spes mea; non es, ubi me audire possis.

»Num audit Bagdadensis, (adeo remota est sedes), e Syria sonum tonitrus reciprocati? (Scil. si ne tonitru quidem audit, quomodo salutem meam possit audire?)«

Abul-Alam, quemadmodum prius in Syria, ita Bagdadi discipulis in literis instituendis operam navasse, supra vidimus. Sed ipse etiam, disciplinas novas percipiendi cupidus, celeberrimorum doctorum scholis interfuit. Philosophiae eum studuisse, etsi certis testimoniis non sit confirmatum, tamen ex indiciis quibusdam probabile fit, quae infra videbimus. In iuris etiam scientiam eum accubuisse, inde licet intelligere, quod Abdelwahhabi¹⁾, iurisperiti Malekiani, discipulus fuisse traditur; quem quanta admiratione prosecutus sit, ex his versibus patet, quos postea, quum ille Maarrae se visisset, ad Abul-Casem Tenuchitam scribebat:

Met. Basit.

والمالكي بن نصر زارني سقر بلادنا فحمدنا الناي والسقرا
إذا تفقّه أحيباً مالكا جدلاً وينشر الملك الصليل إن شعرا

„Nasri filius, Malekianus, visit in itinere terras nostras et laudavimus migrationem et itinera. Si de iure disserit, arte disputandi Malekum ad vitam revocat; si carmina condit, Malek-Eddhalilum (sc. Amrulcaisum) resuscitat.“

Ad hanc quoque eius vitae partem narratiuncula quaedam, ab Ibn-Khallicano tradita, pertinet, quae indicio est, quanta usus sit Abul-Ala versuum ex tempore condendorum facultate. Nam Bagdadum modo advecto, iurisconsultus quidam, dum eius acumen probare vult, ut inter viros doctos mos illis temporibus obtinebat, epistolam misit, qua ae-

1) Ibn-Khal. p. 423 القاضى أبو محمد عبد الوهاب بن على

nigma versibus inclusum continebatur. Qua epistola perlecta, illico responsum Abul-Ala, eodem metro, eodem versuum exitu usus, tabellario dictavit. Atque hac eadem lege, quotiescunque aliorum poetarum carminibus respondit, semper se adstrixit. Ad eiusmodi ludos, Arabibus tum maxime usitatos, is etiam referendus est, quem إجازة vocabant, qui quidem fiebat, quum poeta, unius versus sibi propositi, tam argumentum quam metrum et homoioteleuton carmine longiori continuabat. Huius etiam exemplum unum Abul-Alae Diwanum exhibet.

Tot et tam iucundis, quibus Bagdadi detinebatur, amicitiae vinculis, mature Abul-Ala infesto casu ereptus est. Nam, postquam per annum et septem menses ibi commoratus erat, nuntius ei est allatus, matrem, quam summo amore complectebatur, graviter aegrotare. Quo nuntio accepto, Maarram statim profectus atque maxima in itinere festinatione usus, serius tamen advenit, nam matrem non nisi exanimem invenit. Huius mortem Abul-Ala diu atque gravissime luit, neque uno tantum carmine, quo defunctam deflevit, verum altero etiam, quod aliquanto post composuit, vitam sibi, quum matre sit orbatus, ait fastidio esse, atque ante eam se mori maluisse, ut in his:

Metr. Wafer.

وَأَمْتَنِي إِلَى الْأَحْدَاثِ أُمَّرٌ يَجْعُزُ عَلَيَّ أَنْ سَارَتْ أَمَامِي
مَضَتْ وَقَدْ أَكْتَهَلْتُ فَخَلْتُ لِي رَضِيعٌ مَا بَلَغَتْ مَدَى الْفِطَامِ

»Praevertit me ad sepulcra mater, quam ante me discessisse, graviter doleo;

»Qua mortua, etsi canescere iam coeperam, infans mihi visus sum a mamma nondum remotus. (Adeo matre sensi me carere non posse).«

Hacne forte ex matris morte moestitia, nescio factum sit, an ipsa potius animi natura ad seria propensiori, ut Abul-Ala, ex quo in Syriam rediit, tristi cuidam et austero vitae generi se addixerit. Nam omni hominum conversatione, si discipulos excipias, quibus se noluit substrahere, quantum potuit, abstinuit, atque domi continuo remansit;

quam ab causam ipse sibi رهين الحبسيين seu pignus captivorum cognomen indidit. Neque otio tamen, sed diverso tantum occupationis generi se tradidit; nam, dimissis eis, quibus autea solis incumbere solebat, levioribus literarum studiis ac poetarum tractatione, meditationi atque philosophicis de vanitate rerum mundanarum commentationibus totum se addixit. Ex quibus, quum poeta tamen esse non desierit, poetica etiam opera, sed ab eis, quae juvenis scripserat, omnino diversa, orta sunt; qualis est

liber لزوم ما لا يلزم inscriptus, atque tractatus nonnulli prosa oratione conscripti. Instantibus tamen amicorum precibus denegare non potuit, quin priora illa carmina, in Diwanum collecta, emitteret. Quamquam, invito ac reluctanti animo id eum fecisse et poemata illa ut vana atque inania parvi pendisse, haec ipsius in praefatione ad diwanum verba satis testantur:

وقد كنت في ريان للحدائق وحين النشاط مايلًا في صغو القريض
أعتدّه بعض مآثر الاديب ومن اشرف مراتب البليغ ثم رفضته
رفض السيقب غيرسه والرائل تريكتته رغبةً عن ادب معظم جيد
كذب وريده ينقص ويجذب وما وجد لي من غلو علف
في الظاهر يادمي وكان مما يجتمه صفات الله عز سلطانه فهو

مصروف اليه وما صلح لمخلوق سلف من قبل أو غير أو لم يخلق بعد فانه ملحق به وما كان محصا من المئين لا جهة له فاستقيل الله العثرة فيه والشعر للتحلّد مثل الصورة لليد يمثّل الصانع ما لا حقيقة له ويقول للخاطر ما لو طولب به لانكره ومطلق في حكم النظم دعوى الجبان انه شاجيع ولبس العزّهة ثياب الزبير وتحمّى العاجز بحليّة الشهم الرميع والجيد من قبيل الرجل وان قل يغلب على رديه وان كثر ما لم يكن الشعر له صناعة والفكرة مرناً وعادة وفي هذه الكلمات جمل يدلن على الغرض والله استغفر واياه اسأل التوسيق

«Dum in primo adolescentiae flore eram atque in fervore alacritatis iuvenilis, animum ad poesim inclinavi, eam ad virtutes hominis elegantioris pertinere reputans et supremum esse eloquentis stadium. Postea autem eam abieci, sicut foetus camelinus membranam, qua involutus nascitur, aut struthiocameli pullus ovum diruptum, artem fastidians, in qua meliora maximam partem vana sunt et falsa, deteriora autem manca sunt et respuuntur.....

»Quae a me ultra veritatis modum dicta atque ad verbum mortali tributa sunt, si talia sunt, qualia Dei summi maximi perfectiones ferunt, Deo sunt tribuenda; quae autem ita sunt comparata, ut cuivis rei creatae temporis aut praeteriti, aut praesentis, aut futuri convenient, ad eam referantur. Postremo quae mendacia mera sunt, neque ulla interpretatione ad verum possunt redigi, ea Deum oro ut ignoscat.»

»Quae effigiei ad manum, eadem est poeseos ad mentem ratio; nam, ut artifex simulacra fingit, quibus nihil veritatis inest, sic ea mens comminiscitur, quae, si de eorum ratione rogaretur, prorsus repudiaret.«

»Usu receptum est in poesi, ignavum se fortem iactare, castum sectatoris mulierum vestes induere, et debilem se ornare cultu viri acris atque aulacis. Attamen pars melior poematum hominis cuiusvis, etiamsi exigua sit, vincet partem peiorem, licet magna sit; dummodo poesis ei non sit opificium neque cogitatio mos receptus atque consuetudo.«

»Sunt in his verbis sententiae, quae mentem meam indicant. Deum oro ut ignoscat et propitius sit.«

Gravius etiam in praefatione ad Dhau-Es-Sict, quam aetate provector scripsit:

قد علم الله جلّت عظمته أنّ أحبّ الكلام الّتي ما ذكر به الله عزّ
سلطانه وأثنى به عليه وإذا تكلمت بكلمة لغيره عددها من غيب

»Novit Deus, cuius nomen sanctificetur, eos mihi sermones omnium esse gratissimos, quibus ipse celebratur atque magnificatur; quod si vel unum verbum ab eo alienum loquor, inania mihi videor effutire.«

Atque idem fere animus in extremis iam Diwani carminibus, quae post matris mortem composuit, potest deprehendi, velut in hoc: Metr. Wafer.

وحالي خيم حال كنت يوماً عليها وهي صبر واعتزال

»Conditio mea optima est, qua unquam usus sum, patientia scilicet et solitudo.«

Haec vitae et animi commutatio, quamquam non du-

bium est, quin ex ipsa viri natura profluxerit, si tamen quaeritur, cui causae externae tribuenda sit, equidem vix dubito, quin illud velut momentum in novis, quas Bagdadi primum hauserit, doctrinis magnam partem quaerendum sit. Et enim Suficorum doctrinam atque Indica illa dogmata de vanitate mundi atque summa divinae contemplationis virtute, quae iam pridem, vel etiam ab initio, cum illa circumferebantur, constat, illis temporibus apud Persas maxime viguisse. Abul-Alam autem, dum Bagdadi commoraretur, cum Persis doctis conversatum fuisse, veri est simillimum. Uno certe, Abu-Ali Mohammede Borudjirdensi, qui et poeta fuit et scientiarum, mathematices imprimis, peritus, familiariter eum usum fuisse, ex ipso Diwano perspicitur. Discipulis quoque Persis usus est, quales fuerunt Feleki et Khacani poetae, auctore Ibn-Shohna. Quin etiam ipse carmen Suficum scripsit, quod in Diwano exstat, non quidem sponte sua, sed rogante quodam amico, ita ut illius doctrinae, si non particeps, peritus tamen fuerit, oporteat. Quae quum ita sint, non mirandum est Abul-Alam, quum natura ad meditationem atque austerum vitae genus propensus fuerit, doctrina, quae eodem tenderet, allectum fuisse et facile devinctum. Quamquam de his nemo recte iudicabit, nisi qui librum »Lozum ma la ialzam« inscriptum, quo Abul-Alae in hoc genere lucubrationes continentur, diligenter tractaverit. Quod quum mihi videre non contigerit, nihil decernere ausim. Sunt tamen indicia quaedam, qualis hic est versus, quem sepulcro suo inscribi iussit. Metr. Camel.

هذا جناه أبي علي وما جنيت علي أحد

»Hoc pater meus in me peccavit, ego in neminem peccavi.«

Quod, monente Ibn-Khallicano, ad dogmata philosophorum referendum est, qui censebant, eum, quicumque filium gignat atque in mundum edat, iniuriam ei afferre, quod huius vitae incommodis et fortunae vicibus eum exponat.

Atque hoc etiam huc pertinet, quod Abul-Ala, aliquanto post quam Bagdado Maarram reversus est, diversum ab eo, quo ante utebatur, victus genus instituerit. Nam inde ab anno aetatis 41 usque donec vixit, carne edenda abstinuit. Quod etiam ad eorum sapientium veterum sententiam Ibn-Khallicanus refert, qui, quum nefas ducerent animalia mactare vel quocunque modo dolore afficere, carnis usum omnino repudiarent. Hanc, quem lateat, Buddhae sectatoribus summam esse legem? Verum tamen, quum, lacte etiam et ovis Abul-Alam abstinuisse, ab Abul-Feda doceamur, vereor ut ea, quam Ibn-Khallicanus memoravit, ratio sit idonea, et haud scio, an haec nostri abstinentia ad illa potius Brahmanum et Suficorum ieiunia atque castigationes referenda sit, quibus corporis libidines compescere, atque ad naturam divinam propius accedere sibi videbantur.

Ex hac quaestione ad aliam finitimam commode transeo, quid de religione Abul-Ala senserit. De qua magna est inter ipsos Arabes disceptatio. Nam alii omnino incredulum fuisse arbitrantur, atque multis gravibusque argumentis id sibi videntur evincere. Multi enim in posterioribus eius poematis loci reperiuntur, quibus omnes pariter religiones irridere atque etiam vitam alteram infitari videtur. Quos quidem, quum satis noti sint, ego omittam; si quis videre voluerit, Abul-Fedae Hist. adeat T. III. p. 164 et Pocockii Portam Mosis p. 240. Alii autem, inter quos Abu-Mohammed Batliusensis maxime

est memoratu dignus, (v. Casiri. p. 271) Abul-Alae orthodoxiam omnibus viribus vindicare studuerunt; qua in re hoc maxime argumento usi sunt, quod ipse dicere so-leret, si qua scripsisset, quae prima fronte a fide Islamica aliena viderentur, inesse tamen in eis internum quemdam sensum, doctrinae sacrae omnino congruentem. Quod equidem vehementer dubito, utrum vera eius sententia, an potius excusatio fuerit vel praetextus speciosus, quo fanaticorum criminationes defendere studerit. Nam, qui de his rebus liberius paulo sentirent, eos non nihil periclitatos esse, ex hoc ipsius Abul-Alae patet:

Metr. Wafer.

إذا قلت أحوال رفعت صوتي وان قلت الصحيح اطلت همسي

»Si absurda dico, vocem licet tollere; vera dicenti semper submissa voce loquendum est.«

Haec autem, ut iam monui, non possunt, nisi posterioribus Abul-Alae scriptis penitus exploratis, plene di-judicari. Nam, quae Sikt-Ezzend in hoc genere habet, ea, et pauca sunt admodum, et iuvenis tantum sententiam produnt. Quorum tamen, quum ad sensum viri probe cognoscendum non nihil conferant, gravissima proferam. Primum quidem notandum est, traditiones sacras et dicta Coranica saepissime eum in carminibus respexisse, ita ut eis penitus imbutus fuisse videatur; quod nemo profecto mirabitur, qui noverit, quam magnum in omni educatione liberali locum disciplinae illae apud Mohammedanos semper obtinuerint. Verum in his rebus, complurium poetarum et Motenabbii imprimis vestigia secutus, levi quadam et quasi iocosa ratione versatus est, ut non tam mysteria sacra attingere, quam fabulas pervulgatas in

ornatum poeticum usurpare videatur. Quale hoc est
exemplum: Metr. Wafer:

شَقَّقْتَ الْبَحْرَ مِنْ أَدَبٍ وَفَهْمٍ وَغَرَّقَ فَكْرَكَ الْفَكْرَ الطُّمُوحَا
لَعِبْتَ بِسِحْرِنَا وَالشَّعْرُ سِحْرٌ فَتُبْنَا مِنْهُ تَوَيْتَنَا النَّصُوحَا
فَلَوْ صَحَّ التَّنَاسُخُ كُنْتَ مُوسَى وَكَانَ أَبُوكَ اسْحَقَ الذَّبِيحَا
فِيُوشَعُ رَدَّ يُوْحَا بَعْضَ يَوْمٍ وَأَنْتَ مَتَى سَفَرْتَ رَدَدْتَ يُوْحَا

»Mare literarum ac intelligentiae traiecisti et ingenia
contumacia tuum ingenium submersit.

»Incantamenta nostra (est enim poesis incantatio)
ludibrio tibi fuerunt adeo, ut vera poenitentia commoti ea
renuntiaverimus.

»Si vera esset metempsychosis, tu Moses esses,
atque pater tuus Isaac ille victimae loco habitus.

»Iosua solem olim revocavit, tu, quotiescunque fa-
ciem retegis, solem revocas.«

Scilicet ei, cuius in laudem carmen scriptum est,
Moses nomen erat, patri autem eius, Isaac; quibus no-
minibus ludens Abul-Ala significat, eum praestantia in-
genii et virtute poetica non minora miracula edidisse,
quam ille quondam propheta homonymus ediderit, quum
mare rubrum traiecerit atque Pharaonis incantatores di-
vina potentia confutaverit. In versu ultimo faciem viri
quasi splendidam soli, ut solet, comparat.

Quin etiam fabulas quasdam a Corano depromptas,
prorsus alia mente ac Mohammed et traditio sacra non-
nunquam Abul-Ala interpretatur. Quale hoc est exemplum.
Nam, quum Salomo in Corano traditur, equos eximios,
quibus contemlandis intentus, preces vespertinas omi-

sisset, sancta poenitentia percitus immolasse, hoc idem
Abul-Ala documentum profert, quid nimia festinatio de-
trimenti afferat: *Met. Khafif.*

طالما أخرج للزين جوى للزن الى غير لاتف بالسداد
مثل ما فانت الصلوة سليما ن فأتى على رقاب الجياد

«Jam pridem impulit doloris ardor dolentem ad
actiones a ratione alienas,

«Velut Salomo, propter omissas preces, cervices
equorum nobilium ferro percussit.»

Quid quod ipsi Prophetae virum, quem laudat, interim
audet exaequare; ut, quum Alidam quemdam celebrat,
cui Mohammed erat nomen: *Met. Camel.*

لولا انقطاع الوحي بعد محمد قلنا محمد من ابيه بديل
هو مثله في الفضل الا انه لم يات برسالة جبريل

«Nisi abrupta esset post Mohammedem revelatio, di-
ceremus: hic Mohammed patrem suum supplet.

«Illi praestantia par est, nisi quod nullum ei man-
datum Gabriel attulit.»

Atque de alio quodam: *Met. Basit.*

ولو تقدم في عصر مضى نزلت في وصفه معجزات الآي والسور

«Si in tempora praeterita incidisset, in eius laudem
miracula Versuum et Surarum missa fuissent.»

Haec omnia satis testantur, Abul-Alam sacra Isla-
mica non magna coluisse reverentia. Quibus hoc non
repugnat, quod Prophetam eiusque prolem, vel maioribus,
quam probum Moslimum decet, laudibus, interdum ex-

tulit; nam his, quum Alidam alloqueretur, ea tantummodo mente usus est, ut viri dignitatem, celebrata maiorum gloria, amplius illustraret; qualia haec sunt:

Metr. Khafif.

يا ابنى مستعرض الجيوش ببدر ومبيد الجموع من غطفان
أحد الخمسة الذين هم الاعراض في كل منطف والمعانى
والشخوص التي خلقن ضياء قبل خلق المريخ والميزان
قيل ان تخلق السموات او تو مر اسلاكهن بالدوران

«O fili illius (Alidis), qui exercitus apud Bedr concidit, atque Ghatafanitarum cohortes interemit,

«Unius quinque illorum (sc. Mohammed, Ali, Fatimae, Hasan, Hosein), qui omnis orationis scopus sunt atque sensus,

«Quique creati sunt luminum instar ante Martis et Librae sideris creationem,

«Antequam coeli creati sunt aut sphaerae eorum iussae sunt circumagi.»

De Christianis autem, (nam id ipsum, quum Christianum eum fuisse quidam contenderint, nonnullius est momenti) nihil praeter hunc versum in Diwano repperi:

Metr. Wafer.

أعباد المسيح يخاف فخبى ونحن عبيد من خلق المسيح

«Num Christi cultores comites mei timeant, quum eum nos colimus, qui Christum creavit?»

Unde intelligi potest, Christianos, qua ratione Mo-

hammedani solent omnes, eadem ipsum quoque iudicasse, scilicet ut qui Creatoris loco hominem venerentur.

Iam autem quaerendum est, qualem hominum post mortem conditionem fore, putaverit. Atque in hoc non facile possum aliquid certi statuere. Nam interdum doctrinam Islamicam arcte sequi videtur quale versus, quos ex elegia in patris mortem scripta supra reddidi, exemplum praebent satis idoneum. Quamquam nescio an illa ornatus potius poetici gratia, quam ex animi sententia dixerit. Plerumque autem illarum rerum scientiam vult penes solum Deum esse, homines nihil certi habere, ut in his: Metr. Tawil.

جَهَلْنَا فَلَمْ نَعْلَمْ عَلَى الْجُرْحِ مَا الَّذِي الْمُرَادُ بِنَا وَالْعِلْمُ لِلَّهِ ذِي الْقُوَى
إِذَا غَيَّبَ الْمَرْءُ اسْتَسْرَّ حَدِيثَهُ وَلَمْ تُخَيِّرِ الْأَفْكَارُ عَنْهُ بِمَا يُعْجَبُ
تَضَلَّ الْعُقُولُ الْهَبْرِيَّةَاتُ رُشِدَهَا وَلَمْ يَسْلَمْ الرَّأْيُ الْقَوِيَّ مِنَ الْأَفْسِ

«Ignari sumus, neque scimus, sciendi licet cupidi, quid nobis destinetur; scientia est penes Deum clementem.

»Ut semel homo e conspectu sublatus est, quid eo fiat latet, neque quidquam sufficiens de eo ratio nos docere potest.

»Intellectus firmissimus aberrat a via recta atque validissimum quodque ingenium non est imbecillitatis expers.«

Atque aliquot versibus interiectis defunctum sic alloquitur :

هَنِيئًا لَكَ الْبَيْتُ الْجَدِيدُ مُوسَدًا يَمِينُكَ فِيهِ بِالسَّعَادَةِ وَالْيَمِينِ
فُجَاوِرَ سَكَنِ فِي دِيَارٍ بَعِيدَةٍ مِنَ الْحَيِّ سَقِيًّا لِلدِّيَارِ وَاللَّسْكَانِ

طلبت يقينًا من جهينة عنهم ولم تخبريني يا جهين سوى ظن
فإن تعهديني لا أزال مسألًا فإني لم أعط الصحيح فاستغني
وإن لم يكن للفصل ثم مزية على النقص فالويل الطويل من الغبن

»Saluti tibi sit atque felicitati domus nova, in qua
pro cervicali dextra uteris¹⁾,

»Atque vicinus es incolis sedium a vivis remotarum;
utinam rigentur (sc. bene se habeant) sedes et incolae.

»A Djohaina notitiam certam de eis petivi; at, o
Djohaina, nihil me docuisti praeter opiniones²⁾.

»Si me indesinenter rogantem vides, ideo fit, quod
nihil adhuc veri accepi, quo contentus sim.

»Quod si illic (sc. in vita altera) nulla virtuti prae
vito praestantia tribuitur, eheu! quam misere decepti
sumus!«

Esse autem utique vitam futuram, neque aperte neque oc-
culto, ullo Divani loco negavit. Immo esse, non semel atque
tam expresso asseruit, ut nullus remaneat dubitandi locus,
quin id sibi persuasissimum habuerit. Sic matrem deflens:

Met. Wafer.

سألت متى اللقاء فقبيل حتى يقوم الهامدون من الرجام
ولو حدوا الفراق بعمر نسر طفقت أعد أعمار السمام
فليت أدين يوم الحشر نادى فأجهشت الرمام الى الرمام

¹⁾ Sic mortuorum membra solent in sepulcris componere.

²⁾ Hoc petatum est a proverbio solempni عند جهينة
الثبر اليقين. »Penes Djohainam notitia certa;« Djohaina
autem nomen est tribus cuiusdam.

»Rogavi, quando essem cum ea conventurus; Responderunt: quando, qui dormiunt, resurgent e sepulcris.

»Atque si separationi spatium vitae vulturis statuissent, Samamae avis coepissem vitas numerare¹⁾).

»Ultinam praeco diei resurrectionis vocem tolleret atque ossa contrita consurgerent ad se invicem coniungenda.«

Iam autem invehitur in negantes: Metr. Khaff.

خُلِقَ النَّاسُ لِلْبِقَاءِ فَصَلَّتْ أُمَّةٌ يَحْسِبُونَهُمْ لِلْمُنْقَادِ
أَمَّا يُنْقَلُونَ مِنْ دَارِ أَعْمَاءٍ إِلَى دَارِ شَقَوَةٍ أَوْ رَشَادِ
صَاجِعَةِ الْمَوْتِ رَقْدَةً يَسْتَرِيحُ السَّجْسَمُ فِيهَا وَالْعَيْشُ مِثْلُ السُّهَادِ

»Homines creati sunt ad aeternam vitam; errant, qui interitui destinatos putant.

»Transferuntur tantummodo e domo actionum in domum miseriae aut beatitudinis.

»Cubatio mortis somnus est, in quo corpus requiescit, vita autem est vigiliae instar²⁾. Metr. Camel.

جَازَاكَ رَبُّكَ بِالْجِنَانِ فَهَذِهِ دَارُ وَانْ حَسَنَتْ تَغْرُ بِسُكَّتِهَا
ضَلَّ الَّذِي قَالَ الْبِلَادُ قَدِيمَةً بِالطَّبْعِ كَانَتْ وَالْأَنَامُ كُنِبَتِهَا
وَأَمَّا نَا يَوْمٌ يَقُومُ هُجُودُهُ مِنْ بَعْدِ إِبْلَاءِ الْعِظَامِ وَرَفَّتِهَا

¹⁾ Vultures diuturna admodum vita uti putantur, Samamae autem aves, quae sunt hirundinum genus, brevissima. His verbis significat quanto matris revidendae desiderio ardeat, sic fere, ut nos solemus dicere: dies atque horas computo donec veniat.

²⁾ Vitam alteram commentator cod. Paris. putat significari.

Remuneretur te Dominus tuus Paradiso; haec est domus, quae, licet pulchra sit, bonis illicitis corrumpit.

»Errant, qui terram autumant ab omni aeternitate atque ipsa eius natura fuisse, et animantia tanquam plantas ea produci¹⁾.

»Futura est dies, qua dormientes resurgent, postquam ossa contrita atque comminuta fuerint.«

His omnibus satis manifestum est, Abul-Alam, in hac certe aetatis parte, immortales esse animos, credidisse; quod si alias in sententiam contrariam transiisse videtur, sunt tamen indicia, priorem illam nunquam omnino eum abiecisisse, atque ea quasi scrupulo inhaerenti sollicitum interim ac cruciatum fuisse. Cuius anxietatis vel hoc ab Ibn-Khallicano traditum satis grave est documentum. Nam Menazius ille supra memoratus, vir summus idemque poeta insignis, quum, in itinere quodam per Maarram transiens, Abul-Alam salutandi causa adiisset, is autem de vitae suae conditione multum conquereretur, ut qui hominum societate exclusus esset, atque omni modo ab eis vexaretur, respondisse fertur: »Quid rei est te inter et illos, Abul-Ala? hanc vitam et alteram tu eis reliquisti.« Tum Abul-Ala, »etiam alteram«, inquit, »etiam alteram« atque hoc iterum ac saepius repetito, moestitia et pudore affectus, nullum amplius verbum emisit, donec ille discessit.

Illis autem Abul-Alae querimoniis cives eius maxime

¹⁾ Tam ad hos quam ad praecedentes versus Scho-liastes monet, sectam illam innui quam الدهريون vocabant, scil. Arabum materialistas, de quibus vide Schmölders, Ecoles philosophiques chez les Arabes, p. 14.

tactos ut putem, alio dicto simili inducor, quod in Chronico Halebensi traditum reperio. Nam quum Saleh Mir-dasi filius, Kilabitarum dux, qui ab anno 415 usque ad annum 420 Halebi imperium tenuit, instigante Theodoro quodam Christiano, quo veziri loco utebatur, septuaginta summos viros Maarrenses in carcerem conici iussisset, Abul-Ala, civium precibus commotus, regem supplex adiit atque pro illis tam diserte est deprecatus, ut is tandem mitigatus dixerit: »O senex, tibi eos do«, atque continuo custodia emitti iusserit. Tum Abul-Ala traditur hos ver-sus ex tempore effudisse: Metr. Motacareh.

تَغَيَّبْتُ فِي مَنْزِلِي بِرَهْفَةٍ سَتِيرَ الْعَيُونِ فَقَيْدَ الْحَسَدِ
فَلَمَّا مَضَى الْعُمْرُ إِلَّا الْأَقْدَلَ وَحُمَرَ لِرُوحِي فِرَاقُ الْجَسَدِ
بُعِثْتُ شَفِيعًا إِلَى صَالِحٍ وَذَاكَ مِنَ الْقَوْمِ رَأَى فَسَدَ
فَيَسْمَعُ مِنِّي سَجَعَ الْكَمَامَ وَأَسْمَعُ مِنْهُ زَيْبَ الْأَسَدِ
فَلَا يُعْجِبُنِي هَذَا النِّفَاقُ فَكَمْ نَفَقَتْ مِحْنَةٌ مَا كَسَدَ

»Diu domi latui, obvelatis oculis, citra invidiam po-situs (sc. mediocritate conditionis meae).

»Et postquam aetas mea praeter minimam partem exacta erat, atque iamiam decreta erat animae meae e corpore migratio.

»Deprecator missus sum ad Salehum, quod a po-pulo meo male consultum est,

»Ut is ex me voces palumbis¹⁾, ego autem ex eo rugitum leonis audirem.

¹⁾ سجع. Sic genus quoddam orationis vocant, quod

In tanto pretio me nunc haberi, mirari nolo; quoties calamitate effectum est, ut merx, contemta modo, multos reperiret emtores? «

In ultimo versu cives suos carpere videtur, qui prospere agentes se parum curarent, iidem si in malum quoddam incidissent, necessitate coacti ad se confugerent. Igitur, quod vulgo dici solet, neminem a suis prophetam haberi, id Abul-Ala etiam a Maarrensibus expertus est. Ab exteris autem, in summo semper habitus est honore, atque cum multis viris auctoritate aut ingenio conspicuis amicitia ac mutuo literarum usu coniunctus est; sic, exempli gratia, Aziz-Eddaulae et Sanad-Eddaulae, a Khalifa Aegyptiaco Halebo utriusque praefecti, ex Chronico Halebensi compertum habemus, magnam in eum voluntatem fuisse, atque eis orantibus tractatus quosdam eum conscripsisse, quales sunt رسالة الصاعل والشحاح et الرسالة السنديّة. Atque quanta eruditionis eius fama ad remotissimas usque regiones diffusa fuerit, vel ex uno Tebrizii exemplo potest intelligi, qui quum in Azerbidjanae urbe, a qua nomen accepit, in librum quendam de lingua Arabica incidisset, atque doctorem adire constituisset, qui eum sibi interpretaretur, nullum sibi visus est Abul-Ala eruditorem reperire posse, et, libro perae indito atque humeris imposito, Maarram continuo pedes profectus est.

Iam autem nihil superest nisi ut de morte Abul-Alae dicam, quae in annum ab Hedjra 449. (post. Chr.

metris quidem non vinctum, sed in membra tamen distributum est, atque homoioteleuto ornatum, cui palumbum gemitus crebro comparatur.

n. 1057.) aetatis autem octogesimum sextum¹⁾ incidit, quamque ex Ibn-Khallicani verbis breviter tradam. Postquam per tres dies morbo conflictatus est, ineunte quarto animam exspiravit, nemine praesente praeter eius patrueles. Quos quum die, a quo aegrotabat, tertio, dictante se iussisset scribere, ii autem calamos atramentumque in manus sumsissent, deliramenta coepit dictare. Tum Abu-Mohammed Abdallah, Kadhi Tenuchita, qui forte aderat, «optime vos, inquit, Deus consoletur; hic iam mortuus est», haud falsa quidem auguratus, nam postero die vita discessit. Defunctum inter popularium domicilia sepulcro tradunt, quod sepulcrum Ibn-Khallicanus, qui ducentis fere post annis scripsit, in aula quadam parvo ostio atque antiquo munita adhuc exstare quidem, sed, ab eius gente neglectum, vetustate collabi, testatur. Octoginta quatuor elegias in eius tumulo recitatas fuisse, auctor est Tebrizius; ex quibus omnibus, et ipse, et Ibn-Khallicanus, hos tres solos versus discipuli cuiusdam Abul-Alae memoriae tradiderunt:

Metr. Camel.

أَنْ كُنْتُ لَمْ تُرَقِّ الدَّمَاءَ زَهَادَةً فَلَقَدْ أُرْقَتِ الْيَوْمَ مِنْ جَفْنِي لَمَّا
سَيَّرْتُ ذِكْرَكَ فِي الْبِلَادِ كَأَنَّهُ مَسْكَ فَمَا سَمِعْتَ يُصَمِّحُ أَوْ قَمَّا
وَأَرَى الْحَاجِمِ إِذَا أَرَادُوا لَيْلَةً ذِكْرَكَ أَخْرَجَ فِدْيَةً مِنْ أَحْرَمًا

«Qui vivus abstinentiae causa sanguinem nolebas effundere, hodie ex palpebris meis sanguinem effundis. (se. lacrymas propter doloris acerbitatem cruentas elicis.)

¹⁾ Hi sunt anni lunares, qui nostrorum octoginta tres paulo plus efficiunt.

«Famam tuam per orbem terrarum diffudisti, quasi moschum, aures atque ora suavi odore implentem.

«Si te sermone nocturno peregrinatores sacri commemorare volunt, ei mulcta solvenda est, quicumque voto se obligaverit.»

Votum innuit, quo Meccam peregrinantes, ad veneris unguentorumque abstinentiam se abstringebant. Quod si quis fregerat, piaculo ei opus erat. Quum autem Abul-Alae famam unguenti loco esse dixerit, inde sequitur eum, quicumque eius mentionem fecerit, votum frangere. Probus mehercule discipulus atque ipso magistro in hoc genere superior, nam nescio an nunquam tam subtile tam longe petitum quidquam Abul-Ala dixerit.

PARS ALTERA.

De Abul-Alae carminibus.

Caput primum.

Qualis Abul-Ala poeta fuerit quaesituris nobis videndum est primum, quos libros scripserit; quum autem alii omnes mihi praeter inscriptiones omnino sint ignoti, de solo Diwano, Sict-ezzend inscripto, quod totum diligenter perlegi atque tractavi, hic disserendi consilium est et facultas; quod quidem iamiam videbimus satis amplum aperire indagatoribus campum. Atque primum de inscriptione libri dicendum est, quae mira fortasse et parum perspicua nonnullis videbitur; nam سقط الزند scintillas proprie significat, quae primae igniario excuduntur, illo scilicet igniario, quod duobus lignis invicem confricandis Arabes apparare solebant. Quid autem illae hic sibi velint, diversis modis commentatores exponunt. Nam inde Abul-Fadhl petatum esse vult hoc nomen, quod, quemadmodum exiguus primum ignis neque sine magno labore igniario extunditur, sic adolescentis ingenio priora illa poemata parce atque operose elicita sint. Perperam, mea sententia; atque haec Tebrizii interpretatio, quae fortasse ipsius Abul-Alae fuit, longe videtur probabilior: »Huic

Diwano, inquit, primitias illas poeseos ingenio suo liberaliter effusas cum igne comparans, qui igniario primus excitatur, *Sict-ezzend* nomen indiderat. Hinc autem nolim coniecere quemquam ea tantum poemata Diwanum complecti, quae adolescens *Abul-Ala* composuerit; et enim plurima iuvenis, multa media demum aetate conscripsit; atque si certi quidam fines statuendi sunt, quae ab anno aetatis decimo octavo usque ad quadragesimum condidit, ea fere dixerim *Sictezzendo* contineri. Quae quum sint perquam multa, videlicet centum et duodecim, non inopportunum erit in certa quaedam genera ex argumenti ratione dividere.

Igitur carminibus laudatoriis, quum caetera omnia numero longe excedant, primus sit locus. Quod argumenti genus ut possim ostendere quibus variis modis a nostro sit tractatum, rem necesse est paulo altius repetam. Poetarum veterum, quas *Casidas* vocant, notum est, tribus fere partibus constare. Nam initio a rebus amatoriis capto ad itinera sua describenda plerumque transeunt, inde autem eam tandem rem, in qua poema maxime vertitur, adoriri solent. Hunc vero rerum ordinem, quem priscorum exemplo commendatum posteriores tanquam legem necessariam subierant, *Motenabbius*, licet in carminibus suis plerumque secutus sit, primus tamen ut factitium atque naturae repugnantem impugnasse fertur. Eundem *Abul-Ala* huius fortasse auctoritate fretus plerumque neglexit, nam paucissima apud eum carmina reperiuntur ad illam *casidae* antiquae normam conformata; quod si quando duo illa priora argumenta assumit, ordinem tamen varietatis gratia multis modis invertit atque ex alia re in aliam ingeniosa saepe transitione de improviso decurrit. Quale carmen illud in *Said-eddaulae* laudem scriptum, quod primum in *Diwano* locum obtinet,

exemplum est. Nam facta primum itinerum suorum mentione camelos iuducit se rogantes, quorsum tandem intendat, atque, quum Saïdum se petere responderit, ex ipsa nominis significatione fausta sibi augurantes; inde autem ipse ansa sibi arrepta regis laudes incipit celebrare. Eadem quasi prooemia alibi retinuit quidem, sed ad angustissima spatia redegit ita, ut, amica uno tantum versu vel duobus commemorata, laudes viri exordiretur; ut fecit in carmine XLVIII cuius hoc initium est. M. Tavit.

هو الهَجْرُ حتّى ما يَلْمُ خَيْالٌ وبعضُ صُدُودِ الزَّائِرِينَ وصالٌ
فَتَنِي تَقْصُرُ الأَبْصَارُ عَنِ قِسْمَانِهِ وَلَا سَتَرَ آلَا هَيْبِيَّةٌ وَجَلالٌ

»Haec vera est separatio, in qua ne imago quidem amicae nos visitat, prae qua alii visitantium discessus quasi coniunctiones sunt.

»Ille vir est, cuius faciem oculi intueri non valent, nullo alio velo defensi nisi reverentia et maiestate.«

Plerumque autem repudiata omnino veterum traditione aut in medias res insilit atque virum, quem laudat, a principio alloquitur, aut exordio sibi a re qualibet desumpto artificioso quodam flexu et praeter expectationem ad herois laudes se convertit; velut in carmine XIV in Abu-Ibrahim Sherifi laudem scripto, post longam noctis descriptionem, crepusculum propter rubrum colorem testem esse vult aeternum caedis Alidis Hoseinique, inde autem ad gloriam Alidarum ipsiusque imprimis Scherifi illustrandam commode transit. Aliud eiusdem generis exemplum carmen VII praebet, in quo, variis ficto cuidam amico consiliis datis, tum hoc maxime suadet, ut principis, cui poema scriptum est, signa victricia sequatur. Quod, quum breve sit, licet proferre: Metr. Camel.

أَدْنَى الْغَوَارِسِ مِنْ يَغْيَرٍ لِمَعْنَمٍ فَأَجْعَلْ مُغَارِكَ لِلْمَكَارِمِ نَكَرَةً
وَتَوَقَّ أَمْرَ السَّغَايَاتِ فَإِنَّهُ أَمْرٌ إِذَا خَالَغَتْهُ لَمْ تَنْدَمْ
أَنَا أَقْدَمُ لِلْخَلَانِ فَارْضَ نَصِيحَتِي إِنَّ الْفَضِيلَةَ لِلْحَسَامِ الْأَقْدَمِ
وَالْحَقُّ بِتَبَاعِ الْأَمِيرِ وَكُنْ لَهُمْ تَبَعًا لِنَصِيحِ بِالْمَحَلِّ الْأَعْظَمِ
وَأَسْتَنْزِرْ بِالْبَيْضِ الْجِسَانَ وَلَا يَكُنْ لَكَ غَيْرُ هِمَّةٍ صَارِمٍ وَهَيْدَمِ
الْمُنْتَقَى بِالْحَيْلِ كُلِّ عَظِيمَةٍ وَالْمُسْتَبِيحِ بِيَهْنِ كُلِّ عَوْرَمَةٍ

»Is est equitum abiectissimus, qui praedae causa in-
cursionem facit; tu honoris causa hostes invade, hono-
raberis.

»Et cave puellarum illecebras, nam eae sunt, quibus
si restiteris, non poenitebit te.

»Ego veterrimus sum amicorum tuorum; accipe igitur
monitionem meam; veterrimus quisque gladius praestan-
tissimus est.

»Adiunge te ad asseclas Emiri, eorumque assecla esto,
ut ad summum locum pervenias,

»Et aspernare puellas candidas formosas, neque quic-
quam tibi curae sit, nisi ensis aut hasta;

»Illius¹⁾ (Emiri), qui turmis suis omne periculum de-
fendit, omnem concidit exercitum.«

Sic exorsus ducis illius laudes per reliquum carmen
pergit decantare. Inter alia permulta, quibus usus est,
exordia hoc imprimis mirum est ac memoratu dignum,

¹⁾ المنتقى in genitivo positum est et cum الامير in versu
a fine tertio per appositionem coniungendum.

quod interdum, virum quemdam cantaturus, a se ipso auspicatus, in vulgus et invidos invehitur, atque tanta verborum pompa ad coelum se ipsum attollit, ut nullus alienae laudi locus remanere videatur, ad hanc tamen, paucis interiectis, inopinato declinat, ut in carminibus VI, XVI, XVII, XIX, etc.

Aliud, huic finitimum genus epistolae quaedam efficiunt, eae praesertim, quas Maarram reversus ad familiares suos Bagdadum misit. Quippe in his, casidae antiquae viam modumque plerumque secutus, ficta quadam amica primum, tum periculoso per deserta itinere atque bellicosus nomadum moribus late et diffuse descriptis, amicum deinde, cui scribit, ex abrupto alloquitur aut nubi cuidam (ut in carm. LXVII) salutem ei impertiendam mandat atque sic ad ea transit, quibus sibi dictis est opus. Ita fit, ut carmina illa duobus partibus omnino inter se diversis constent, quarum altera in exercitatione quadam poetica atque argumento commentitio posita sit, altera ea sit, quam unam proprie epistolam dixeris. Neque tamen semper eum ratione a natura tam aliena usum esse, multae aliae testantur epistolae, velut illa ad Abul-Casem Tenuchitam scripta, qua iucundorum, quae Bagdadi una cum eo degerit, temporum recordatur eumque de sua conditione certiore facit; item carmina duo XXV et LXV, quibus amicis exprobrantibus, quod aegrotos non visitasset, se excusat, atque alia, quae ad viros quosdam doctos peregrinantes una cum donis de modicis facultatibus misit, cuius generis duo illa breviora sunt, quae a Sylv. de Sacy in Chrestomathia vulgata sunt.

Iam autem ad aliud genus transeo, quod cum proximo non nihil habet cognationis; breviora illa dico carmina, quae sive casidarum fragmenta sint, sive per se

ipsa constant, in duobus illis casidae veteris argumentis prioribus, re amatoria et itinerum descriptione, unice versantur. Qualia sunt carmina XXIV, XXX, XXXII, XLVII, LI, LII, LIV, LV. Quae omnia prorsus fictitia sunt atque a vera Abul-Alae vita longissime separata, ita ut nequidquam in his nisi novam atque artificiosam imaginum a veteribus traditarum conformationem sectatus esse videatur.

Quartum genus carminibus gratulatoriis constat, quorum tria in nuptias, duo in festa natalitia scripta in Diwano reperiuntur. Huius generis illud, de quo supra dixi, epithalamium specimen adiciam, quo Said-ed-daulae, regis Halebensis, nuptiae celebratae sunt. Qui quum uxorem ducens satellites omnes ab aedibus removisset, quod nimia sollicitudine atque zelotypia effectum erat, in nuptae laudem atque ornatum poeticum sollarissime Abul-Ala convertit (vid. vers. 4).

Metr. Khafif.

أَبَقَ فِي نِعْمَةٍ بَقَاءَ الدَّهْوَرِ نَافَذَ الْأَمْرِ فِي جَمِيعِ الْأُمُورِ
 خَاضِعَاتٍ لَكَ الْكَوَاكِبُ تَخْتَضُّ مَوَالِيكَ بِالْمَحَلِّ الْأَثِيرِ
 لَا يُوَثِّرُونَ فِي الْوَلِيِّ وَلَا لَهَا سُدَّ حَتَّى تُشِيرَ بِالنَّائِبِ
 وَتَهَنَّئَ النُّعْمَى السَّنْبِيَّةَ وَالْبَيْسَ حَلَّلَ الْجِدَّ وَالْفَعَالَ الْخَطِيرِ
 وَتَمَعَّ بِنَصْرَةِ الْعَيْشِ أَنْ جَا وَتَكَ فِي رَوْنَقِ الزَّمَانِ النَّصِيرِ
 خَيْرَ أَيَدِي الزَّمَانِ عِنْدَ بَنِي الدُّنْيَا أَتَتْ فِي أَوَانِ خَيْرِ الشُّهُورِ
 كُنْتَ مُوسَى وَأَقْتَمْتَ بِنْتَ شُعَيْبٍ غَيْرَ أَنَّ لَيْسَ فِيكُمَا مِنْ فَقِيرِ

لَمْ يَكُنْ قَضْرُكَ الْمُنِيفُ لَيْسَتْ نَزْلُ إِلَّا أَعْلَى بِنَاتِ الْقَصُورِ
رَحَلَتْ مِنْ فَنَائِهِ شَهْبُ الْعُلْمَانِ خَوْفًا مِنْ ضَوْءِ فَجْرِ مُنِيرِ
١٠. كَانِ كَالْأَنْفِ حِينَ هَمَّتْ بِهِ الشَّمْسُ تَنَادَتْ نَجْوَاهُ بِالْمَسِيرِ
يَا لَهَا نِعْمَةٌ وَلَيْسَ بِمِدْعٍ أَنْ تَكُوزَ الشَّمْسُ رِقَى الْبُدُورِ
دُرَّةً مِنْ تَرَاكٍ تَسْكُنُ حَرًّا وَكَذَا الدُّرَّ سَاكِنٌ فِي الْبُحُورِ
أَنْتَ شَمْسُ الصَّحَى فَمِنْكَ يُفِيدُ الصَّبْحُ مَا فِيهِ مِنْ ضَمِيَاهُ وَنُورِ
قَدْ أَنْتَ الرِّبِيعُ يَفْعَلُ مَا تَأْتِيهِ فَعَدَلُ حَبِيدِكَ الْمَأْمُورِ
١٥. وَتَسَا الْأَرْضُ خَدَمَةً لَكَ يَا مَوْ لَاهُ دُونَ الْمُلُوكِ خَضَرَ الْحَرِيرِ
فَهَى تَخْتَالُ فِي زَبْرَجْدَةٍ خَضْرَاءَ تُغْدَى بِسَوْلُوهِ مَنْشُورِ
وَعَدَتْ كُلَّ رِبْوَةٍ تَشْتَهِي الرِّقْصَ بِتَنْوُبٍ مِنَ الثَّبَاتِ قَصِيرِ
ظَلَّ لِلنَّاسِ يَوْمَ عَقْدِكَ هَذَا آلُ أَمْرِ عَيْدٍ سَمَوَهُ عَيْدَ الشُّرُورِ
إِنْ يَكُنْ عَيْدُهُمْ بَغِيرِ هِلَالٍ فَالْهِلَالُ لِمِصْنَى وَجْهِ الْأَمِيرِ
٢٠. رَاقِبُهُمْ مَنظَرًا وَهَابُوهُ خَوْفًا فَهَوُ مِثْلُ الْعَيْوُنِ مِثْلُ الصَّدُورِ
سَرَّ أَهْلَ الْأَمْبَارِ وَالْبُدُوحِ حَتَّى جَازَهُمْ عَامِدًا لِأَهْلِ الْقُبُورِ
رَدَّ أَرْوَاهُمْ فَلَوْلَا حَذَارُ أَسْلَهِ قَامُوا مِنْ قَبْلِ يَوْمِ النُّشُورِ
لَا تَسَلَّ مِنْ عِدَاكَ إِيْنِ اسْتَقْرُوا لِحَفِّ الْقَوْمِ بِاللَطِيفِ الْحَبِيرِ
حَلَبٌ لِلْوَلِيِّ جَنَّةٌ عَدْنُ وَهَى لِلْمَغَادِرِينَ نَارُ سَعِيرِ

٢٥ والعظيم العظيم يكبر في عينتيه منها قدر الصغير الصغير
وقويق في أنفوس القوم بحر وحصاة منسه نظير تبير
عشت حتى يعود الأمس ليعلمى أنه لا يعود بعد المرور
فإتعاء الملووك غيرك إدرا ك المعالى نعوى شقاي وزور

1 Permane in vita beata, quantum durant saecula,
summo pollens imperio in rebus omnibus,
Astris morem tibi gerentibus et excelsum asseclis
tuis locum tribuentibus,

Neque quicquam in amicum vel osorem efficien-
tibus nisi tu iusseris.

Fruere felicitate summa et indue vestes gloriae
atque generositatis eximiae,

5 Et gaude flore vitae, quum ad te venerit in splen-
dore floridae tempestatis ¹⁾.

Optima fortunae in mundi filios beneficia venerunt
in optimo mensium.

Moses alter fuisti, ad quem Schoeibi filia venit,
nisi quod neuter vestrum pauper erat ²⁾.

¹⁾ Nuptiae illae ineunte vere actae sunt.

²⁾ Respicit haec Corani verba XXVIII. 24 فقال رب انى
Dixit Moses: »Mi domine, indi-
geham eo bono, quod ad me misisti.« Multa fabulatur tra-
ditio Moslemica de summa qua Moses pressus sit inopia,
quum in Modianitarum terram, ex Aegypto fugiens, ad-
venerit. Schoeib autem idem est qui in Exodo Jetro no-
minatur, cuius filiam minorem Sifforam Moses uxorem
duxit. Quorsus autem illa hic spectet allusio fateor me
parum perspexisse. Nam quum primum opinatus essem in

Excelsae aedes tuae non dignantur quemquam accipere, nisi nobilissimas regiarum filias.

Satellites, stellarum instar, fulgentis aurorae lucem veriti, migrarunt ex earum (aedium) aula.

10 Et ea (aula) coelo erat similis, quum, accedente sole, sidera se invicem ad recessum vocant.

Utinam beate vivat (nupta). Non mirum est soles lunas in potestatem suam redigere¹⁾.

Margarita est quae apud te mare (seu virum generosum) habitat, sic margaritae maria solent habitare.

Tu sol es matutinus; a te quidquid sibi lucis et splendoris inest aurora accipit.

Ver venit ad te quidquid eum iusseris perficiens tanquam servus, cui imperas.

15 Et tibi inserviens, qui prae regibus caeteris dominus eius es, sericis viridibus terram vestivit.

Eaque superbit smaragdo (ornata) viridi, margaritis abundanter sparsis nutrita²⁾.

eo poetam ludere quod is, cui carmen scriptum est, ipse Musa vocaretur, postea non ita esse inde cognovi, quod illis temporibus nemo Aleppi regnavit, cui Musa nomen esset.

¹⁾ Quae modo satellitibus opposita, solis similitudine illustrata est, eadem prae rege, qui ipse est solis instar, non nisi cum luna potest comparari.

²⁾ Smaragdo viriditas pratorum significatur; roris guttas frondibus pendentes, ut nos, ita Arabes margaritis solent comparare, quale hoc Zurrommae poetae exemplum est:

Metr. Basit.

وَحَفَّ كَانِ النَّدَى وَالشَّمْسُ طَالِعَةٌ إِذَا تَوَقَّدَ فِي حَافَاتِهِ النَّوْمُ

(Vallis) herbis luxurians, cuius in lateribus roris guttas oriente sole accensas putares margaritas esse.

Collesque omnes brevibus e plantis vestibus induti saltare gestiunt¹⁾.

Dies, quo hoc matrimonium pactus es, non desiit hominibus festus esse dies, quem lactitiae festum vocarunt.

Quod si eorum festum luna caruit, Emiri facies lucida ei luna fuit.

- 20 Eius (festi) aspectu delectati, timidi tamen reverebantur, oculos (admiratione) et pectora simul (reverentia) implebat.

Tam urbium quam desertorum incolas gaudio perfudit, donec eos praetergressus sepulcrorum incolas petiit.

Eis vita reddidit et nisi Dei metus fuisset, ante diem resurrectionis surrexissent.

Ne roga de hostibus tuis, ubi morentur, iamiam pervenerunt ad Deum clementem sapientem (sc. perierunt.)

Haleb amicis hortus est Paradisi, perfidis ignis Gehennae.

- 25 Minimum quodque in eo magnum est prae eo, quod est alibi maximum.

Kuaik fluvius in opinione hominum mare est, et lapillus ex eo Thabiro monti similis²⁾.

¹⁾ Colles brevibus sub veris initium herbis virentes cum saltatoribus comparat, qui curtis vestibus uti solent.

²⁾ Kuaik parvus est fluvius, apud quem Haleb urbs posita est. Thebir est mons excelsus admodum non procut a Mecca Orientem versus.

Utinam vivas donec dies hesternus redeat; scio enim, eum, postquam praeterlapsus est, nunquam rediturum.

Quod si praeter te reges alii fastigia gloriae se adeptos esse contendunt, inique hoc et falso sibi vindicant.

Iam de carminibus lugubribus dicendum est, quorum Abul-Ala septem composuit, longiora quidem atque digna meo iudicio, quae inter praestantissima totius Diwani numerentur. Nam, dum in caeteris exempla veterum sibi imitanda proposuisse videtur, in his multo liberius versatur, atque per doloris affectus modo, modo per graves de morte et rerum humanarum fragilitate commentationes proprio impetu decurrit. Horum exempla infra reddemus. Epigrammata etiam habet, nam haud scio quo nomine aptius possent carmina illa brevissima nuncupari, in quibus argumentum quoddam levius ingeniose vel argute tractatum est. Quale hoc est de puella quadam, quae velum album pictis avibus distinctum vultui obtenderat:

Metr. Camel.

الحَسَنُ يَعْلَمُ أَنَّ مِنْ وَارِثَتِهِ قَمَرَ تَسْتَرُ فِي عَمَامٍ أَبْيَضِ
عَشِيَّ الطُّيُورِ غَوَائِلًا فَتَحَيَّرَتْ مِنْهُ فَلَمْ تَبْرَحْ وَلَمْ تَتَنْقِصْ

»Novit pulchritudo eam, quam occulto (scil. velum ipsum loquitur), lunam esse nube alba velatam,

»Quae avibus imprudentibus supervenit ita ut illae eius aspectu obstupefactae neque aufugerint neque se commoverint.«

Atque hoc in obtrectatores: Metr. Motacareb.

تَعَاظَوْا مَكَانِي وَقَدْ فَتَنَهُمْ فَمَا أَنْزَلُوا غَيْرَ لَسْمَعِ النَّصْرِ
وَقَدْ نَبَّحُونِي فَمَا هَاجَنَهُمْ كَمَا نَبَّحَ الْكَلْبُ ضَوْءَ الْقَمَرِ

»Affectaverunt sublimitatem meam; ego autem eos fugi, neque quidquam assecuti sunt nisi adspectum brevem.

»Allatraverunt me non irritantem, ut lunae lucem canis solet allatrare.«

Hoc autem scripsit de amica canitiem sibi exprobranti: Met. Khafif.

هِيَ قَالَتْ لَمَّا رَأَتْ شَيْبَ الرَّهَى وَأَرَادَتْ تَنْكُرًا وَازْوَارًا
 أَنَا بَدْرٌ وَقَدْ بَدَأَ الشَّيْبُ فِي رَأْسِكِ وَالصُّبْحُ يَطْرُدُ الْأَقْمَارًا
 لَسْتَ بَدْرًا وَأَمَّا أَنْتِ شَمْسٌ لَا تَرَى فِي الدُّجَى وَتَبْدُو نَهَارًا

»Postquam canum caput adspexit et me aspernari atque deserere voluit, locuta est:

»Luna ego sum; iam autem orta est in capite tuo canities; lunas aurora fugare solet.

»(Respondi): Non luna es, verum sol, qui quidem noctu latet, interdiu apparet.«

Ludus inest non illepidus, qui comparationibus canitiei cum aurora, nigrae autem comae cum nocte, Arabibus usitatissimis, nititur.

Postremo de carminibus quibusdam dicendum est, quae, ut peculiare genus efficiunt, ita separatam in Diwano locum obtinent, et communi appellatione comprehenduntur scil. الدرعيات, quasi carmina loricaria, ita dicta, quia in loricis describendis maxime versantur. Horum argumenta sunt exercitationis gratia reperta atque omnino commentitia; quod iam in eo cernitur, quod non suo nomine in eis poeta loquitur, sed alienam plerumque fictamque personam induit; qualis est, exempli gratia, bellatoris senis qui loricae, quam senio confectus sustinere amplius non potest, supremum vale dicit atque rerum, quas ea indutus olim praeclare gesserit, memoriam repetit, aut

adolescentis, qui matrem orat, ut patris lorica iamdudum rubigine obductam pugnare gestienti tandem sibi tradat. Interdum ad quamdam idyllii similitudinem accedit, ut quum militem quemdam inducit apud mulierem in hospitium diversantem, quae, ut primum lorica equo impositam adspexit, nitorem eius admirata, tanto eius emendae desiderio invaditur, ut annulos armillasque aureas hospiti contra offerat; is autem, quum in praelia sibi ruituro armis non mundo sit opus, obstinate negat se venditurum. Haec omnia propter artificiosum quoddam dicendi genus Arabibus doctis summopere placuisse videntur, nostrum autem cuique taedio arbitror et fastidio fore; adeo referta sunt imaginibus falsis omnem modum excedentibus, eisque ad satietatem repetitis, et corruptissimis verborum ludis foedata. Quare vel uno exemplo, eoque brevi, haec satis expositum iri arbitror, quod ab eo carmine sumam, in quo lorica (nam ipsis armis loquelam interim tribuit), gloriantem inducit gladioque dira minitantem:

Metr. Wafer.

أَلَمْ يَبْلُغَكَ فَتْكَى بِالْمَوَاضِي وَسَاخِرِي بِالْأَسِنَّةِ وَالزَّجَاجِ
 وَأَنْتِي لَا يُغَيِّرُ لِي قَتْمِيرًا خِصَابًا كَالْمَدَامِ بَلَا مِرَاجِ
 مَنَعْتَ انْشِيْبَ مِنْ كَتَمِ التَّرَاقِي وَلَمْ أَمْنَعَهُ مِنْ خَطَرِ الْعَاجِاجِ
 فَهَلْ حَدِثْتَ بِالْحَرْبَاءِ يَلْقَى بِرَاسِ الْعَيْرِ مُوَصِّحَةَ الشَّجَاجِ
 يُصْبِحُ فَعَالِبَ الْمُرَانِ كَرَبًا صِبَاحَ الطَّيْرِ تَطْرُبُ لِابْتِهَاجِ
 غَدِيرٌ نَقَّتِ الْحِرْصَانُ فِيهِ نَقِيقَ عِلَاجِمِ وَاللَيْلُ دَاجِي
 أَصَاةٌ لَا يَزَالُ الرَّغْفُ مِنْهَا كَفَيْلًا بِالْأَصَاةِ فِي الدِّيَاجِي

حرامٌ أن يراقَ نَجِيعَ قِرْنٍ يَجُوبُ النَّقْعَ وَهُوَ أَيْ لَاجِي
يُقَضَّبُ عَنْهُ أَمْرَاسُ الْمَنَائِيَا لِيَأْسَ مِثْلُ أَعْرَاسِ النَّيْنَجِ
فَلَا يَطْعِمُكَ فِي الْعَمَرَاتِ وَرَدِي فَإِنِّي رَبَّةُ السِّمْلَجِ الْأَجَاجِ
فَإِنْ تَرَكْتُ بَعْمَدَكَ لَا تَخْفَى وَإِنْ تَهَجِمَ عَلَيَّ فَغَيْرُ نَاجِي

»Nonne audivisti, gladios a me confici atque hastarum cuspides summas et imas irrideri,

»Neque inficere clavos meos fucum vino mero similem¹⁾?

»Defendo a canitie mea (sc. a superficie mea candida) rubram pectoris tincturam (sc. sanguinem), non fucum pulveris²⁾.

»Num narratum est tibi de clavo meo, quomodo capiti aciei prominentis plagas manifestas inflixerit³⁾?

»Hastarum mucronibus⁴⁾ prae dolore voces eliciebat eis similes, quas aves gaudio exsultantes edere solent.

¹⁾ Ludit in duplici قنير vocis intellectu, nam simul clavorum in loriceis capita significat, quae sanguine tincta esse negat, simul canos capillos, quos tinctura rubra Arabes solebant imbuere.

²⁾ Sanguinem viri, qui me gestat, effundi non sino, pulvere autem in praelio excitato quominus obruar impedire non possum.

³⁾ Hic etiam nugatur in sensu verborum ambiguo, quibus si vulgarem significationem tribueris, vertes: chamaeleon capiti onagri vulnera impegit. Ad haec Tebrizius: العبير النائي في وسط السيف.

⁴⁾ ثعلب, vulgo vulpes, est etiam ima cuspidis pars, quae hastili infixa est.

»Lacus (sum)¹⁾ in quo cuspides coaxant, ut ranae coaxare solent, quum nox caliginosa est;

»Piscina, cuius ampli fluctus non desinunt per noctes atras luminis vice fungi.

»Non licet effundi sanguinem bellatoris, qui, dum in pulverem (praelii) se immittit, ad me perfugit.

»Indumentum tenue velut membrana foetus resecat funes lethi ab eo (sc. ne eis irretiatur.).

»Ne te alliciat potatio ex profundis meis, nam salsa mihi est aqua et amara.

»Si in vagina quieveris, ne me time; si in me irrueris, non salvus evades.«

Ea, de quibus dixi, carmina omnia quo ordine in Divano disposita sint, equidem non plene perspexi; nam neque ex homoeoteleuto ad seriem litterarum, ut plerumque fieri solet, neque ad rationem generum digesta sunt, et, licet in universum ad temporum rationem, quibus quaeque scripta sunt, ita disposita esse videantur, ut, quae Halebi composuerit, ea primum locum, quae deinde Maarrae, secundum, quae Bagdadi tertium, quae Maarrae post reditum, quartum obtineant, multa tamen huic ordini repugnant, nam, ut carmina diriat in scripta omitam, quae, etsi uno tempore omnia scripta fuisse non verisimile sit, tamen communis argumenti causa in unam partem congesta sunt, poemata quaedam, quae adolescentem Abul-Alam composuisse vel ex inscriptione قال في صباه manifestum est, circa mediam demum libri partem redduntur. Alia autem ex argumenti potius quam temporis ratione coniuncta esse videntur, ut elegiae quin-

¹⁾ Loricae propter fulgorem cum piscinis crebro comparantur, qualia multa iam in Hamasa exempla exstant.

que (carm. XLI. XLII. XLIII. XLIV. XLV.) et epigrammata quattuor (carm. XX. XXI. XXII. XXIII.).

Etiam de commentariis Siet-ezzendi paucis agendum est. Abul-Alam ipsum in Diwanum suum commentarium *صو السقط* inscriptum dictasse iam pridem notum est; quamquam aliquantum erroris in hac re videtur, inter nos irrepsisse; nam et Reiskius (Abulf. III. Not. ad pag. 369. Taraf. Moallak. p. 8) et Sylv. de Sacy in Chrestomathia Tebrizio autumant commentarium illum Abul-Alam dictasse. Aliter autem rem se habuisse ex ipsius Tebrizii praefatione (Cod. 472) manifestum est, qui narrat, Abul-Alam poemata quae iuvenis composuisset nonnisi invito et repugnanti animo secum legisse et suasisse sibi, ut eos potius libros tractaret gravioris argumenti, quos aetate provector conscripsisset. Postquam autem ipse Cairam esset profectus, alii cuidam omnibus precibus oranti, ut Diwanum sibi interpretaretur, diu reluctatum annuisse tandem Abul-Alam atque commentarium dictasse, quem Dhau-essict inscribi iusserit. Qui autem quum mancus esset (quippe carmina diriat inscripta non completebatur) et multa obscure dicta aut omnino omitteret aut parum dilucidaret, pleniorum Tebrizius scribere suscepit, in quem quidem priorem illum assumpsit, plurima autem suo Marte adiecit; hunc a Tebrizio شرح سقط الزند inscriptum codex (472) exhibet. Eadem fere ac Tebrizius ipse Abul-Ala in praefatione ad Dhau-essict tradit atque etiam illum, cui commentarium dictavit, nominat, sc. Abu-Abdallah Mohammedem Abdallahi filium Ispahanensem.

Abulfadhl Casem, filius Hoscini, Khowarezmensis, commentator secundus (Cod. 605), scripsit Samarcandae anno 587; idemque, licet Tebrizio aetate multo sit inferior, nonnihil tamen habet auctoritatis, quippe qui in

poesi arabica penitus versatus fuerit atque Sict-ezzendi interpretationem continua traditionis quasi catena ab ipso Abul-Ala pendenti acceperit. Commentarium inscripsit *السقط في شرح السقط* h. e. accensio ignis in illustrationem Sicti (puta Sict-ezzendi). Quod tamen aliter, mihi quidem aliquantum subtilius, illustrissimus Sylv. de Sacy vertit: L'amadou de l'avorton pour servir de commentaire à l'éfincelle.

Commentarius tertius (Freitag. Apograph.) ille ipse est, quem de Sacy, *تنوير السقط* inscriptum, memorat. Auctoris nomen latet.

Caput secundum.

Postquam in superioribus varia carminum genera, quae in Abul-Alae Diwano cernuntur, breviter perstrinximus, nunc ad eam quaestionem venimus, in qua haec pars altera maxime vertitur, qualis et quanti pendenda sit Abul-Alae poesis. Atque si primum quaerimus quanta auctoritate apud populares suos floruerit, facile comperimus, magna eum Arabes doctos admiratione prosecutos esse atque summam ex eius poematibus oblectationem cepisse. Quod quum vel inde potest intelligi, quod permultis eius carmina commentariis illustrata sunt atque a scriptoribus saepissime laudantur, tum iudicia testantur, quae ab auctoribus quibusdam de eo lata sunt; quale est Taki-eddini in libro *Tabakat-esschoara* inscripto, qui eum vocat *امام الفن وقائد زمام البلاغة و فارس ميدان الفصاحة* »principem disciplinae (poeticae), rectorem habenaee eloquentiae et equitem curriculi facundiae.« Atque his verbis (si modo interpretari potuero) Abulfadhl commentator

Diwanum collandat: أن ماء الفصاحة همى من مبانیه ورونق البلاغة مشى على معانيه وبهجة الصنعة صافحت بعض قوائمه مع انطوائه على كل ذكته من العلوم ولمعة هي كالسر المكتوم
»Aqua facundiae defluit ex eius aedificiis (versibus), fulgor eloquentiae splendet in eius sensibus, artificii lepos illustrat aliquot eius versuum atque insuper omnes scientiarum subtilitates complectitur atque intuitus (allusiones) arcanis reconditis similes.« Nempe hic pravo aetatis illius iudicio corruptus ea ipsa Abul-Alae laudi vertit, quae nos vitia eius maxima dixerimus, artificia scilicet dicendi et allusionum abstrusarum malam captationem.

Verum apud nos etiam miror quam benevolos Abul-Ala nactus sit iudices, neque facile in animum induxerim, satis penitus cognitam atque exploratam Reiskium et Jonesium eius poesin habuisse, qui eam cum praestantissimis Aeschyli Pindari Theocritique poematibus comparare non dubitaverint (vid. Jones. Comment. Poes. Asiat. p. 63 et 297.) Haec sunt Reiskii verba in prologo ad Tarafae Moallakam pag. 8: »Abul-Ala, divinum ingenium, cui par non foret inter Arabes, nisi Aeschyleam suam poesin, ut ita dicam, parvis betis Euripidicis inspersione, sublimis poeta alias, rarus, inquam, ille et miraculosus naturae foetus« etc. Haec citasse sufficiat. Quamquam iniurius sim famae viri clarissimi, nisi dicam, annis studiisque maturiorem prorsus aliter Reiskium de Abul-Alae eiusque aequalium poesi sensisse. (Vid. Orat. stud. ling. ar. commend. p. 261.) Illorum autem utroque modestius simul et verius illustrissimus Sylv. de Sacy iudicavit, cuius verba operae pretium est adscribere: Abou'l-Ala parait avoir pris Moténabbi pour modèle, et s'il lui ressemble par une grande connaissance de la langue arabe, on dirait aussi qu'il a pris à tâche d'enchériser sur ses hyperboles, sur la bizarrerie

de ses comparaisons et sur le mauvais goût de ses trop fréquens jeux de mots. Je crois que pour la poésie il est inférieur à Moténabbi; toutefois, je ne connais pas ses ouvrages assez à fond pour en porter un jugement assuré.

Ille igitur primus rectam viam ingressus est. Nam si Abul-Alam vere iudicare volumus, primum est non singulum pendere, sed pro ratione temporis, in quo vixit, et poetarum, qui ante eum floruerunt, considerare. Quod si fecerimus, in eam aetatem eum incidere videbimus, qua corruptum quoddam et adulterum poeseos genus inter Arabes iam coeperat irrepere. Etenim veram genuinamque poesin ipsi Arabes mature perisse existimant adeo, ut qui vel longissimam ei aetatem definiunt, tamen ultra Abu-ferasum eam producere non audeant. Nam haec apud plerosque sententia valet, poesin, quum a rege inceperit, rege quoque conclusam fuisse, quorum priorem Amrulcaisum esse volunt, alterum Abu-ferasum. Hunc autem, etsi Motenabbii aequalis fuit, tamen si spectes, quantum inter utriusque poesin intersit, longo temporis intervallo putes ab eo separatum. Nam Abu-ferasi, quantum ex paucis quibusdam, quae mihi videre contigit, speciminibus licet iudicare, sincera fuit atque infucata poesis, et ab ipso animi motu sine ullo artificio profecta. Igitur eo ipso ad poetas veteres propius accessit, quo minus eos imitari studuit. Apud Motenabbium autem, licet magna ac vivida ingenii vi valuerit, non eandem tamen sanitatem reperias; immo multa deprehendas corruptae iam poeseos indicia. Nam alias ad servilem veterum imitationem se demittit, alias, dum eos superare studet, in amentia atque absona prava temeritate decurrit, remoti magis atque inopinati quam simplicis verique studiosus. Accedunt ineptae

illae circa grammaticam aut scripturam nugae et vocum similibus puerilis captatio. Huic autem si Abul-Alam contuleris, aliquantum profecto similitudinis inter utrumque cernas, sed eam in malam potius partem, et quam in vitiis magis quam in virtutibus positam esse dixeris. Nam neque idem in Abul-Ala vigor inest genuinus, et quae apud Motenabbium corrupta sunt, corruptiora etiam apud eum invenias. Abul-Ala enim, quum animo esset minus acri et ad cogitandum quam ad agendum aut sentiendum propensiori, poesin non eodem ac Motenabbius insito fervore sed doctrina instructus et tanquam disciplinam studio ac diligentia excolendam aggressus est. Eo factum est, ut arte magis quam natura valeret et, quum exempla poetarum superiorum, quibus imbutus erat quaeque sibi ad imitandum proponebat, a vita sua inter litterarum studia tranquilla placidaque omnino discreparent atque abhorrerent, ita poesis eius, ficta inter et vera quodammodo distracta, vaga et suspensa videatur neque ullos sanguinis ac vigoris animos spiret. Accessit adhuc caecitas, cuius in his aliqua ratio habenda est. Nam quum claris ac lucidis, quas visu percipimus, rerum imaginibus careret, ideoque ad aliena plerumque concepta relegatus esset, eo factum est facilius, ut ea, quae mera cogitatione persequeretur, longe a veritate in falsum atque absonum deduceret. Quum igitur poeseos orbem suis viribus parum valeret dilatare, intra eosdem fere fines se continuit, quos Motenabbius posuerat; et quum in rebus parum novi procreare posset, in forma verbisque totam operam collocavit, et, quas a veteribus acceperat, imagines artificii variis studuit renovare. In hoc studio nescio an tota posita sit Abul-Alae poesis; inde ortae sunt superlaciones illae immodicae, metaphorae modo

abstrusae ac perplexae, modo humiles et a rebus futi-
lissimis petitae, tum pueriles illae circa verborum sonum
aut sensus ambiguitatem lusiones.

Haec omnia exemplis comprobaturus ea primum adior,
quae antiquitus recepta vel a se ipso excogitata, pravo
amplificandi studio, ultra omnem modum auxit et in
absurdum detraxit. Eiusmodi superlationes Arabes vocant
مبالغة et quum longissime a vera rerum ratione discedunt
غلو. Quarum exempla Abul-Ala praebet propemodum in-
numera. Loricis annulis contextas supra iam vidimus
propter mollitiam et undulatum splendorem cum aqua sae-
pissime comparari. Iam autem Abul-Alae comparare non
satis est, nisi ambo omnino inter se exaequet et, quid-
quid illius proprium sit, continuo huic quoque tribuat:

Metr. Tawil.

وَمَثَلُ فُرْسَانَ الْوَعَى كُلَّ نَثْرَةٍ يَوْمَ خَلِيحٍ رَاكِدًا لَوْ يَكُونُهَا
اِذَا اُلْقِيَتْ فِي الْاَرْضِ وَهِيَ مَفَازَةٌ اِلَى الْمَاءِ خَلَّتْ الْاَرْضُ يَجْرِي مَعِيْنَهَا
وَتَبْعِي عَلَى الْقَاعِ السَّوِيِّ تَثْبِتًا فَيَمْنَعُهَا مِنْ اَنْ تَثْبِتَ لِيْنَهَا
وَمَا يَرِحَتْ فِي سَاحَةِ السَّهْلِ يَرْتَمِي بِهَا مَوْجُهَا حَتَّى نَهَتْهَا حُزُونُهَا
غَدِيرٌ وَشَتَّةٌ الرِّيحِ وَشَيْءٌ صَانِعٌ فَلَمْ يَنْغَبِرْ حِينَ دَامَ سَكُونُهَا
كَانَ الدَّبَا غَرَقِي بِهَا غَيْرَ اَعْيُنٍ اِذَا رَدَّ فِيهَا نَاطِرٌ يَسْتَسْتَبِيْنَهَا
وَمَا حَيَّوَانُ الْبَيْرِ ذِيْهَا بِسَالِمٍ اِذَا لَمْ يُغْنِهَا سَيْفُهَا اَوْ سَفِيْنُهَا
وَتَصْعَى وَتُرْبِي كُلَّ خَلْقٍ لَعَلَّهَا تَنْسُقُ صَفَادِيْهَا وَيَأْعَبُ نُونُهَا

»Equites in praelio lorice spoliati, quibus fretum tran-
quillum cupiat simile esse,

»Quae si proiciuntur in terram aqua carentem, rivulos in ea fluere putes.

»In solo plano consistere velint; sed quominus consistant, mollitia vetat,

»Neque desinunt per tractus planitiei fluctibus suis agitari, donec asperitatibus terrae inhibentur.

»Piscinam putes vento, artificis more, variegatam; quiescente autem vento vel diu, non immutatur.

»Locustas credas in eis immersas esse praeter oculos, quos visus cernet, si diligenter intentus erit ¹⁾.

»Neque animalia terrestria in eis salva sint, nisi littore aut navibus serventur.

»Atque unumquemque inducunt (loricae), ut auscultet et intueatur, nonne forte coaxent in eis ranae aut ludant pisces.«

Neque minus insanis hyperbolicis pulverem ungulis equorum excitatum describit. Nam quum Motenabbius (de Sac. Chrestom. III, 27.) adeo densum eum finxisset, ut aquilae volantes in eo caespitarent, noster, hoc parum contentus, vultures vult in eo ova ponere:

Met. Camel.

وَبَنَتْ حَوَائِرَهَا قَتَامًا سَاطِعًا لَوْ لَا أَنْقِيَادُ عِدَاكَ لَمْ يَتَّهَدِمِ
بِأَصِّ النَّسُورِ بِهِ وَخَيْمِ مُصْبَعًا حَتَّى تَرَعْرَعَ فِيهِ فَرْخُ الْقَشْعِيمِ
وَسَمَا إِلَى حَوْصِ الْعَمَامِ فَمَاؤُهُ كَدَّرَ بِمَنْهَسَالِ الْعَسْبَارِ الْأَقْتِمِ

¹⁾ Clavorum in loriceis capita Arabes cum oculis locustarum solent comparare, quale hoc poetae veteris exemplum est: Met. Wafer.

واحممل كل سابعه دلاص كان قتيبرها حدق الجراد

»Excelsum pulveris aedificium unguulae equorum extruxerunt, quod, nisi hostes se tibi submisissent, non dirutum fuisset.

»Vultures ova in eo posuerunt, neque prius desiit sursum ferri, donec vulturis veteris pulli in eo adoleverunt.

»Ascendit usque ad lacum nubium ita, ut incohaerenti copia pulveris nigri aqua eius turbata sit.

Nempe coeleste quoddam aquae receptaculum innuit, unde nubes putantur haurire.

Atque, quoniam haec ad res bellicas spectant, alia permulta ex eodem argumento exempla possim proferre, utpote in quo potissimum alienis videtur Abul-Ala vestigiis institisse. Sic quum Motenabbius colla fecisset optantia, ut gladiis viri, quem cantat, pro vaginis sint¹⁾, inversam imaginem, gladiatorum scilicet in colla amorem, multo fusius Abul-Ala conformavit:

Metr. Wafer.

فإن عَشِيقَتَ صَوَارْمِكِ الْهُوَادِي فَمَا عَدِمْتِ بِيَمِينِ تَهْوَى اتِّصَالَا
فلولا ما بسيفك من نكول لقلنا أظهم الكمد أنتحالا
سليد النار نرى ورق حتى كان أباه أوركس سلالا

»Si gladii tui cervicum amore capti sunt, non carent coniunctione cum eis, quas amant.

Gesto omnem loriam amplam laevemque, cuius clavi locustarum oculos referunt.

¹⁾ Bohlen. Comm. p. 67. quod ipsum ab hoc versu poetae veteris petitum videtur. Ham. p. 137. واغماهين وروس المملوك

»Absque macie ensis tuus esset, diceremus tristitiae speciem falso eum prae se ferre.

»At ille, igne genitus, adeo gracilis atque exilis est, ut phthisin eum a patre accepisse putares.«

Scil. gladii tenuitatem vehementia amoris dicit effectam esse; voce كمد autem, quae proprie vultus ex tristitia alterationem denotat, hic obscuratum sanguine gladii fulgorem significat.

Similiter in alio loco:

Metr. Monsarih.

سُبُوهُ تَعَشَّشُوا الرِّقَابَ فَمَا يَنْجِزُ حَتَّى اللِّقَاءِ مَوْعِدُهَا
يَكَادُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَجْرِدَهَا يَعْتَمِقُوا الدَّارِعِينَ مَغْمِدُهَا

»Gladii eius collorum amore tenentur, neque tempus ad conveniendum cum eis constitutum sinunt praeterire, quin convenient.

»Haud multum abest quin, antequam eos strixerit, intra vaginas adhuc haerentes, loricated amplectantur.«

Gladii fulgor Motenabbio (Bohlen p. 43.) ignis est, qui sanguine restinguitur. Iam autem Abul-Alae hastarum cuspides ellychnia sunt lampadum, quae occisorum animis tanquam flatibus venti exstinguntur: Metr. Tawil.

بِأَيْدِيهِمُ السُّمَرُ الْعَوْلَى كَانَمَا يَنْشَبُّ عَلَى أَطْرَافِهِنَّ ذُبَابٌ

»In manibus eorum hastae sunt longae, quarum in mucronibus ellychnia putares accensa.« Metr. Basit.

أَفَنَّى فَنَسَانِكَ نَزَعٌ لِلتَّفُوسِ بِهَا كَذَلِكَ النَّزَعُ يَبْلِي قُوَّةَ الْمَرَسِ
أَطَقَتْ سِنَانِكَ أَرْوَاحٌ تَمُوتُ بِهَا هُبُوبٌ أَرْوَاحٌ لَيْلٍ فِي سَنَا قَبَسِ

»Hastam tuam animarum extractio attrivit, sicut funis robur extractio (situlae) conterit.

»Cuspitem tuam animae exstinxerunt, quae ea moriebantur, quem admodum ligni flammam venti nocturni flatibus exstinguunt.«

Equi auditum Arabes collaudare solent et Motenabius (Select. ex hist. Hal. p. 141.) tam acrem esse dixit, ut non dicta modo, sed etiam animo cogitata perciperet. Abul-Ala autem, cum illo aemulatus, iam ipsa fati decreta facit audientem; quod quidem, si timidam et pronam ad expavescendum equi naturam respicias, non tam est a vero remotum, quam prima fronte videtur:

Metr. Basit.

كَانَ أَذْنِيَهُ أَعْظَمَتْ قَلْبَهُ حَبْرًا عَنِ السَّمَاءِ بِمَا يَلْقَى مِنَ الْغَيْبِ
تُحَسُّ وَطَاءَ الرِّزَايَا وَهِيَ نَارِلَةٌ فَيَنْهَبُ الْجَرَى نَفْسَ اللَّيْلِ الْمَكْرِ

»Illius equi aures credas eius cordi nuntium dare, quibus fortunae vicibus sit occursurus.

»Calamitatum dum ingruunt, incessum percipiunt, ille autem casui, qui sibi insidiatur, cursu suo vitam (vim) adimit.«

Camelorum autem in currendo levitatem vide quam miris et monstruosis descriperit imaginibus: M. Tawil.

وَلَيْسَتْ تَحْسُ الْأَرْضَ مِنْهَا بَوْطَاءٌ فَتَسُدُّعَرُ سَرِيًّا أَوْ تَرَوَعُ صَوَارًا
تُدُّسُ أَفَاحِيصَ الْقَطَا وَهِيَ هَاجِدٌ وَتَمِصِي وَلَمْ تَقْطَعْ عَلَيْهِ غِرَارًا

»Ne unum quidem passum de eis terra sentit, nedum caprearum aut dorcadum greges terreant.

»Katarum dormientium nidos conculcant et, non interrupto eorum somno, praetereunt.«

وَلَوْ وَطِئَتْ فِي سِيرِهَا جَفْنَ نَائِمٍ بِأَخْفَانِهَا لَمْ يَنْتَبِهْ مِنْ مَنَامِهِ

»Si dormientis palpebram in currendo unguis premerent, somno is non excitaretur.«

Tum autem, si quem heroum suorum laudibus celebrat, omnem pudorem putes eum abiecisse, adeo tumidis tum maxime atque omnem modum excedentibus utitur hyperbolis. Viri faciem saepe cum sole comparat; sed hoc parum est et a multis aliis ante eum usurpatum. Iam autem ad maiora ascendit et solem contendit de illius fronte lucem accepisse, atque prae illa fuscum esse et obscurum: Metr. Basit.

أرأى جبينك هذى الشمس خائفها فقد أنارت بنور عنه منعكس

»Frontem tuam solis creator soli ostendit, isque repercussa ab ea luce splenduit.« Metr. Wafer.

إذا شمس الضحى نظرت إليه أقرت أن حانتها حداد

»Quum sol matutinus eum iuuetur, vestem suam confitetur lugubrem esse.«

Idem si forte aegrotaverit, continuo totus terrarum orbis contremiscit atque quassatur. Metr. Wafer.

شكيا وتشكت الدنيا ومادت بأهليها الغوائر والنجاد

وأعدت القنا زمعا وخوفا لذلك والمهتدة الحداد

وكيف يقر قلب في ضلوع وقد رجفت لعلته البلاد

»Ut conquestus est, totus eum querelis mundus est prosecutus atque valles montesque cum incolis eorum nutaverunt.

»Inde pavore et metu percussae hastae contremuerunt, acutique enses.

»Quomodo quiescat cor intra costas, quum orbis terrarum eius morbo commotus sit?«

Neque minus insanit in potentia viri describenda ut in his: Metr. Wafer.

ولو أنّ الرياح تَهْبُ غَرَبًا، وَقُلْتَ لَهَا هَلَا هَبْتَ شَمَالًا
وَأَقْسَمُ لَوْ غَضِبْتَ عَلَيَّ تَمِيرٌ لَأَزْمَعُ عَنْ مَحَلَّتِهِ أَرْتَحَالًا

»Si ventos a solis occasu flantes tu iuberis discedere, ilico a septentrione flarent.

»Atque hoc iuraverim, si Thabiro monti irascereris, certum ei esset loco migrare.«

Quemadmodum supra naturae leges eum modo evertit, ita fato etiam aut providentiae divinae saepius eum supersedere dicit, Motenabbii in hoc exemplum secutus (v. Bohl. 15.), ut in his: Metr. Tawil.

وَطَيَّبْتَ صُرُوفَ الدَّهْرِ وَطَاءَةَ ثَائِرٍ فَبَاتَلَقْتَ مِنْهَا نَفْسَ مَالِمٍ تُصَقِّدِ

»Vices fortunae irruens conculcasti, atque alias vita orbasti, alias vinculis constrinxisti.« Metr. Wafer.

فِيَا ابْنَ مُحَمَّدٍ وَالْمَاجِدِ رِزْقٌ بِقَدْرِكَ سُدَّتْ لَا قَدْرٌ أَتَيْحَا

»O fili Mohammedis, dispensatur alias gloria (a Deo), tu autem tua ipsius vi imperas non decreto praefinito.«

Quae non tumide tantum, sed etiam, prout Mohammedani sentiunt, impie dicta esse, Akawwaki poetae exemplum testatur, qui, quum eadem licentia poetica usus divinam potentiam mortali tribuisset, eam ob causam (sive praetextus fuerit) a Mamuno Khalifa mortis damnatus est. (Ibn Khal. p. 484.).

Atque tam monstrosus interdum atque incongruis utitur hyperbolis, ut, nisi argumenti gravitas obstet, risum

eum putes captare; qualis haec est in elegia, qua iuris-
peritum quemdam amicum suum deflevit: Metr. Khafif.

وخطيبٌ لوقام بين دحوشٍ عَمَّرَ الصَّارِيَاتِ بِرِ الْبِنْقَانِ

»Is erat concionator, qui, si inter feras surrexisset,
bestiis rapacibus persuasisset, ut ovibus benignas se prae-
berent.«

Et in alia elegia:

Metr. Camel.

لَوْ تَقْدِرُ الْخَيْلُ التِّي زَابِلَتْهَا أَنْخَتَ بِأَيْدِيهَا عَلَى الْأَعْرَافِ

»Quos relicuisti moriens, equi, si possent, iubas pe-
dibus illatis divellerent.«

Atque in eadem, dum rebus sensu carentibus ultra,
quam poetae ulli licet, animos tribuit, sic hastas pingit
herois mortem lugentes: Metr. Camel.

ذَهَبَ الَّذِي غَدَّتِ الدَّوَابِلُ بَعْدَهُ رَعَشَ الْمُتَمَوْنَ كَلِيلَةَ الْأَطْرَافِ

وَتَعَطَّفَتْ لَعِبَ الصَّلَالِ مِنَ الْأَسَى فَالزَّجُّ عِنْدَ اللَّهِ هَذَمَ الرِّعَافِ

وَتَبَقَّضَتْ أَبْطَالَهَا مِمَّا رَأَتْ أَلَّا تَقْوَمَهَا بِغَمٍّ تَقَافِ

»Discessit ille, cuius morte hastae factae sunt ha-
stilibus tremulae, hebetes cuspidibus.

»Et se ipsae prae dolore, anguium more, inflexerunt
adeo, ut mucrones imi cuspides cruentas attingerent.

»Quo conspecto, strenui earum gestatores compertum
habuerunt, nulla se ligni correctorii adhibitione ad rectum
eas revocatuos esse.«

Aliis autem locis res quasdam memorat, quae qui-
dem vere sunt et causis naturalibus efficiuntur, quas ta-
men eo in miraculi naturam deflectit, quod eis, prout

argumentum aut ornatus poeticus requirit, causas prorsus alienas subiicit, ut in his: Metr. Wafer.

اذا خَفَقَتْ لِمَعْرِبِهَا الثُّرَيَّا تَوَقَّتْ مِنْ اَسْمَتِّهٖ اَعْتِيَالًا

»Si Pleiades sub occasum tremunt, ideo fit, quod metuunt, ne hastis illius conficiantur.«

Et in elegia quadam: Metr. Tawil.

وما فَلَكَكَ الْبَدْرُ الْمُنِيرُ قَدِيمَةً وَلَكِنَّهَا فِي وَجْهِهِ اَثَرُ اللَّظْمِ

»Lunae splendentis maculae fusciores non antiquitus exstant, sed vestigia sunt plagarum in eius vultu (quibus scil. lugens se affecit).«

Alibi nubis cursum et flavos terrae flores non illepide indicia esse vult utriusque in amicam suam amoris:

Metr. Motacareb.

كَانَ الْغَمَامَ لَهَا عَاشِقٌ يُسَاسِرُ هَوْدَجَهَا اَيُّنَ سَارًا

وَبِالْأَرْضِ مِنْ حُبِّهَا صَفْرَةٌ فَمَا تَسْتَبِتُ الْأَرْضُ إِلَّا بِهَارًا

»Nubem eius amore captam putares, quae pilentum eius usquequaque comitatur.«

»Terrae autem ex ejus amore flavedo inest, neque praeter bupthalmum quidquam producit.«

Sed tempus deficiat, si omnia eiusmodi exempla exsequi velim. Opportunius erit ad aliud genus transire, quod non tam superlatione peccat, quam prava similitudinum aut inter se coniunctione, aut cum re, quae depingitur, comparatione. Exemplis utrumque fiet dilucidius. Loricam cum piscina comparari, virum autem liberalem mare dici, et pervulgatum est, et naturae, si Arabum modo ingenium perpendas, consentaneum. Quid autem quum aliena atque repugnantia inter se Abul-Ala com-

ponens, mare nobis ostendit piscina indutum? Num quid corruptius, num insanius dici potest? Metr. Camel.

يَا لابس الدرع الذى هوت تحتها بحر تَلْفَعُ في غدِير صافي

»O gestator loricae, qui ea tectus velut mare eras
piscina limpida involutum.«

Similiter gladius fulgoris causa igni, propter undulatum quamdam ferri politi radiationem aquae solet comparari; quorum utrumque suo loco ferri potest. Vide autem, qualem ornatum ex contrariorum consociatione Abul-Ala parare studeat: Metr. Wafer.

مُقِيمُ النَّصْلِ فِي طَرْفِي نَقِيصٍ يَكُونُ تَبَايُنٌ مِنْهُ أَشْتَكَلَا

تَبَيَّنَ فَوْقَهُ ضَاخَصَاحُ مَاءٍ وَتَبَصَّرَ فِيهِ لِلنَّارِ أَشْتَعَالَا

»Contraria (gladius ille) in cuspide sua coniungit ita, ut, quae alias separata sunt, in eo confundantur. Cernitur super eum fluctuatio aquae atque ignem in eo flagrantem vides.«

Idem fere alio loco: Metr. Basit.

مَا كُنْتُ أَحْسَبُ جَفْنَا قَبْلَ مَسْكَنِهِ فِي الْجَفْنِ يُطَوَّى عَلَى نَارٍ وَلَا نَهْرٍ

»Non putavi, antequam gladius ille in vagina constitit, ignem et fluvium vaginam ullam in se complecti.«

Neque duobus semper figuris discrepantibus sic componendis contentus fuit; tres etiam in una eademque re eodem modo eum copulasse, exemplum ab eodem argumento petitum testabitur. Namque striatam illam atque undulatam gladii speciem cum vestigiis fornicarum in arena veterrimi iam Arabum poetae comparaverunt; ut hoc Amrulcaisi versu testatum est (vid. Amrulcaisi Diwanum ed. a M. G. de Slane p. 49): Metr. Camel.

وَمُهَنْدٍ عَصَبٍ مِصْرَابُهُ فِي مَتْنِهِ كَمَدْبَةِ النَّمْلِ

»Gladius acutus, cuius acies circa partem mediam
similis est viae, qua formicae repunt.«

Et imitatus hunc Abul-Ala, sed argutius: Metr. Basit.

كَانَ أَهْلُ قَرْيَةِ النَّمْلِ عَلَوْنَ قَرْيَةَ رَمْلِ فَعَادَرْنَ أَثَارًا مَحَافِيئَنَا

»Populum urbium formicarum putares in summa arena
incessisse et vestigia recondita relicuisse.«

Iam autem hanc similitudinem cum superioribus aquae
scil. et ignis mirum in modum componit: Metr. Basit.

وَلَا ظَنَنْتُ صِغَارَ النَّمْلِ يُمَكِّنُهَا مَشَى عَلَى اللَّحِجِّ أَوْ سَعَى عَلَى السَّعْرِ

»Formicas exiguas non putabam in aqua ambulare
posse aut in igne currere.«

Easdem formicas alibi cum fatis lethalibus confundit,
quae fingit in gladiis currere. Qualia haec exempla sunt:

Metr. Tawil.

كَانَ الْمَنَايَا جَيْشَ ذَرِّ عَرْمَرَةٍ يَخْتَلِنَ إِلَى الْأَرْوَاحِ فِيهِ مَسَارًا

»Mortem putares numerosum esse formicarum agmen,
quod in gladio illo aditum ad vitas sibi comparaverit.«

Metr. Wafer.

وَدَبَّتْ فَوْقَهُ حُمْرُ الْمَنَايَا وَلَكِنْ بَعْدَ مَا مَسَّخَتْ نَمَلًا

»Reptaverunt in eo cruenta lethi fata, sed in for-
micas prius transformata.«

Liberalitatem multis Arabes similitudinibus ornant,
quae, quum omnes ab aqua petitaе sint, variis tamen mo-
dis inter nubes pluviam mareque effinguntur. Quum au-
tem haec omnia usu contrita essent, eodem artificio com-

ponendi novitatis gratiam eis reddere Abul-Ala conatus est: Metr. Tawil.

تَنَازَعَ فَبِكَ الشَّبَهَةِ حَرًّا وَدِيمَةً وَلَسْتَ إِلَى مَا يَزْعَمَانِ بِمَائِلٍ
 إِذَا قَيْلَ حَرٌّ فَهُوَ مَلْحٌ مَكْدَرٌ وَأَنْتِ نَمِيرُ الْجُودِ عَدْبُ الشَّمَائِلِ
 وَلَسْتَ بَغِيثٌ فُوكَ لِلدَّرِّ مَعْدِنٌ وَلَمْ تُلْفِ دُرًّا فِي الْغَيْوْتِ الْهَوَاطِلِ

»Mare et pluvia certant inter se de similitudine tui, tu autem, quod contendunt, non concedis.

»Num mare dicetur? at salsum est et turbidum, tu autem beneficentia salutaris, dulcis moribus.

»Neque pluvia es; nam margaritarum (sc. versuum) os tuum sedes est, in pluviis autem manantibus margaritas non reperias.«

Hoc autem iam alterum, de quo dixi, genus attingit, quod quidem priori proximum est neque eo, ut arbitrator, minus corruptum. Fit enim, quum rem quamdam, quae certae cuidam alii solet comparari, cum eadem quidem poeta componit, (quod metaphora plerumque efficitur), non autem ea mente, ut similitudinem ostendat, sed ut discrimen quoddam inter utramque declaret. Quale hoc est Motenabbii de amica (vid. Nufhut-ool-Yumun, p. 303. Juinboll. v. 4.): Metr. Khafif.

عَمَرَكَ اللَّهُ هَلْ رَأَيْتَ بُدُورًا فَبِمِائِلِهَا فِي بَرَاقِعٍ وَعُقُودٍ

»Vidistine unquam, amabo te, ante illam lunas velis torquibusque instructas?«

Cui non dissimiliter Abul-Ala, dum amicam similitudine usitatissima cum dorcadibus comparat, ornamenta eam gerere miratur, quum illae nudae sint: Metr. Camel.

زَارَتْ عَلَيْهِمَا لِلظَّلَامِ رِوَاقٌ وَمِنَ النَّجْمِ قَلَائِدٌ وَنِطَاقٌ
وَالطُّوقُ مِنْ نُبِسِ الْكُهُمِ عَهْدَتُهُ وَطِبَاءٌ وَجَسْرَةٌ مَالِهَا أَطْوَاقٌ
وَمِنَ الْعَجَائِبِ أَنَّ حَلِيكَ مُتَقَدِّمٌ وَعَلَيْكَ مِنْ سَرَقِ الْكُوَيْبِ لِفَاقٌ
وَصُورٌ جِبَانُكَ بِالْفَلَاةِ ثِيَابُهَا أَوْبَارُهَا وَحَلِيَّهَا الْأَرَوَاقُ

»Visit nos amica velo caliginis tecta (h. e. per tenebras) et monilibus cinguloque ornata, quae sideribus conserta putares (sc. gemmas stellarum similitudine significat).

»Torquem videram columbarum ornamentum esse, dorcadibus autem Wadjae nullas esse torques.

»Mirum est, te mundum gravem et vestem sericam duplicem gerere,

»Dum amiculis tuis in deserto pili sunt pro vestibus et pro ornamentis cornua.«

Exercitum numerosum Bohtorius (Select. ex hist. Hal. p. 155) nec primus, ut opinor, neque certe ultimus cum montibus contulit. Hanc similitudinem dum renovare atque amplificare Abul-Ala studet, hominem induxit loquentem, qui, exercitu conspecto, primum quidem terrore percussus montes putat incedere, tum autem, audito etiam tumultu, errasse se agnoscit: Met. Tawil.

إِذَا مَا أَخَفَّتِ الْمَرْءَ جَنِّ مَخَافَةٍ وَأَيُّقِنَنَّ أَنَّ الْأَرْضَ كَفَّةٌ حَائِلٌ
يَرَى نَفْسَهُ فِي ظِلِّ سَيْفِكَ وَأَقْفًا وَبَيْنَكُمَا بَعْدَ الْمَدَى الْمُتَطَاوِلِ
يُظَنُّ سَنِيْرًا مِنْ تَفَاوُتِ لِحْظِهِ وَلُبْنَانٌ سَارًا فِي الْقَنَا وَالْقَنَابِلِ
أَذَا أَجَأٌ وَأَنَّى يَجِدُّ عَهْدَهُ بِنَا أَمْ تَرَاهَا زَوْرَةً مِنْ مُوَاسِلِ
وَهَيْهَاتَ هَيْهَاتَ الْجِبَالِ صَوَامِتٌ وَهَذَا كَثِيرُ النَّطْنِ جَمِّ الصَّوَاهِلِ

»Si cui terrorem inieceris, insanit prae metu et orbem terrarum pro reti venatoris habet.

»In umbra gladii tui versari se existimat, etsi longo intervallo sitis disiuncti.

»Sanirum Libanumque montes (adeo praestricti sunt eius oculi) inter hastas turmasque putat incedere.

»»Num hic Adja mons est, qui nos visum adit? an Muasili montis hic tibi videtur adventus?»

»»Apage, montes voce carent, hoc autem multas voces, multos hinnitus emittit.»

Atque eadem fere alio loco figura usus, dum amicam depingit flentem, lacrymas eis, quibus vulgo comparantur, margaritis opponit: Met. Tawil.

تقول طبّاء الحزم والدمع ناظم
لقد حرمتمنا أنقل الحلى أختنا فما وهبت الآ سموط لآلى
فإن صلحت للناطمين دموعنا فانتن منسها والكتيب حوالى
جهلتن أن اللووة الدوب عندنا رخيص وأن الغامدات غوالى
ولو كان حقا ما ظننتن لأغنتن ممسافة هذا البر سيف أوال

»Dum lacrymae in arena solida monilia conserebant ambigua (sc. quae lacrymisne constant an margaritis dubitares) dorcades deserti dicebant:

»Ornamenta graviora soror nostra interdixit nobis neque quidquam largita est, nisi sarta margaritarum.

»(Respondit amica:) Si consertoribus monilium lacrymae nostrae aptae sint, vos ex eis sitis atque arenosi circum me colles.

»Nescitis margaritas liquidas parvi apud nos pretii esse, solidas autem magni.

»Si verum esset, quod putatis, hic terrae tractus litus esset Awali (insulae scil. in sinu Persico, apud quam margaritae conquiruntur).«

Eadem figura nonnumquam uno verbo adiecto efficitur, ut in hoc: Metr. Khaff.

أقبلوا حاملي الجداول في الاغمد

»Accesserunt rivos (sc. gladios) in vaginis gerentes.«

Aut quum fulgur ensi atque atras nubes, de quibus pendere videtur, balteo comparat et hoc tantummodo discriminis inter hunc et verum balteum facit, quod ille non consutus est: Metr. Redjez.

مثل السيوف قزهن عارض والسيف لا يروع ان لم يهاجتر
بدت لنا حاملة اغمادهما حمائل من الدجى لم تحوز

»Fulgur, gladio simile, nube vibratum, (namque gladius, nisi vibretur, non terrefacit.)

»Cuius vaginam sustinentes balteos ex caligine vidimus, non consutos.«

Est etiam Abul-Alae allegoriae quoddam genus; nam res quasdam saepe ita descripsit, ut verbis translatis atque a rebus aliis petitis eas significaret. Quamquam tanto in his obscuritatis studio ductus est, atque tam densas interdum eis tenebras offudit, ut aenigmata potius quam allegorias dixeris, quae nimirum, nisi ipse esset interpretatus, nemo facile intellexisset. Equidem quam minime obscura exempla proferam, quale hoc est de gladio et calamo: Metr. Tawil.

كان حراماً أن تُفارق صارماً يكون لهما أضمرت أول فاعل
 فمن صارم بالكف بحمد كلها ومن صارم يختص بعص الأناميل
 فمقبض هذا السيف دون نابة ومقبض ذاك السيف دون الحمايل

»Nefas ducere videris gladium missum facere, qui omnium, quaecunque animo recondita tenes, exsecutor est praecipuus.

»(Neque unum, sed duo gladiatorum genera volo.)

Gladius enim alter tota manu prehenditur, alter aliquot tantum digitis.

»Huius prope mucronem capulus est, illius prope balteum.«

Similiter equorum nomine umbracula illa significat, quae Arabes, quum in deserto requiescere vellent, extruere solebant, arcubus gladiisque in terram infixis atque amictibus tectorum loco superstratis: Metr. Camel.

ولقد أظّل تظنّتي وصابتي والشمس مثل الأخرز المنشاوس
 خيل شوامس في الجلال اذا هفت ربح فإن ركدت فغير شوامس

»Quum sol homini limis ac nictantibus oculis spectanti similis erat (h. e. ad occasum vergebat), me solebant atque comites meos equi obumbrare, qui spirante vento turbulenti erant in stragulis, quiescente autem vento, placidi.«

Eadem figura, sed ea in longius iam diducta, usus carmen laudatorium quod ab Abu-Ibrahim Sherifo compositum regi, cui scriptum erat, nescio quo casu non erat perlatum, imagine equi generosi vineulis religati Abul-Ala designavit: Metr. Camel.

ما بالَّ سَابِقَةٍ يَصِلُ لِحَامِهَا أَرْنَتْ وَعَقْدٌ حِزَامِهَا مَحْلُولٌ
كَالطَّرْفِ يُقَلِّقُهُ الْمِرَاحُ صَبَابَةً بِالْحَجَرِيِّ وَهُوَ مَقْفِيْدٌ مَشْكَوْلٌ
حَجِيْمَتٌ فَلَمْ يَرَهَا الَّذِي قَبِدَتْ لَهُ وَغَدَّتْ بِأَفَاقِ السَّبْلَادِ تَجْوَلُ
أَكْذَا الْجِيَادُ إِذَا أَرَادَتْ مَوْرِدًا نَصَبَ الْغُرَاتِ لَهَا أَوْ غَاصَ النَّيْلُ

»Quid sibi vult velox illa (casidam innuit), sonanti
freno, currere gestiens, ea autem cingulo soluta¹⁾,

»Similis equo generoso, alacritate agitato, currendi
cupido, eodemque vinculis atque compedibus constricto?

»Aditu praeclusa est neque ab eo conspecta, ad quem
ducta erat; deinde per tractus terrae vagata est.

»Sicne, quum equi bibitum eunt, exsiccatur Euphrates
aut descrecit Nilus?»

Nec minore artificio cymbam, qua in Euphrate fluvio
Bagdadum vectus erat, verbis atque imaginibus a camelo
petitis describens, eandem per quinque versus allegoriam
continuat : Met. Basit.

عَلَى نَجَاةٍ مِنَ الْفَرَسَادِ أَيْدِيهَا رَبُّ الْقَدُومِ بِأَوْصَالٍ وَأَضْلَاعِ
تُطَلِّي بِقَارٍ وَلَمْ تَجْرَبْ كَأَنَّ طَلِيْتِ بِسَائِلِ مِنْ نَفَارِ الْعَيْسِ مِنْبَاعِ
وَلَا نَبَالِي بِمَحْدِلِ إِنْ أَلَمَّ بِهَا وَلَا تَهَشُّ لِأَخْصَابِ وَأَمْرَاعِ
سَارَتْ فَرَارَتِ بِنَسَا الْأَنْبَارِ سَالِمَةً تَنْجِي وَتُدْفَعُ فِي مَوْجِ وَنُقَاعِ
وَالْفَارَسِيَّةِ أَذْنُهَا أَلَى نَقْرِ طَائِفُوا بِهَا فَأَنَاخُوهَا جَجْجَاعِ

¹⁾ Sc. eius sellam nemo ligavit, ut eam conscenderet;
eadem, si ad casidam referuntur, significant, a nemine
eam recitatam esse.

„Vectus sum veloci (camelo sive cymba), ex ligno mori arboris confecta, quam membris costisque faber securi instructus muniverat.

„Pice illinebatur scabiosa licet non esset; putares illitam liquore, qui ex camelorum capite pone aures emanat¹⁾.

„Neque siccitatem curabat invadentem, neque herbae pabulique copia gaudebat.

„Incessit et Anbarum incolumis nos advexit, agitata et propulsa per undas et fluentum.

„Deinde Faresiia tradidit eam hominibus, qui eam circumduxerunt et in loco angusto iusserunt accumbere²⁾“.

Hactenus de figuris; quae quidem non in verbis sed in sensu cernuntur. Nunc ad ea venio, quae in sensu simul et verbis, aut in his solis posita sunt. Haec, si modo omnia una appellatione comprehendere licet, lusus verborum vocabimus; qui quum apud poetas veteres non nisi perraro et quasi ultro occurrentes reperiuntur, postea, dum enervatur magis magisque poesis atque inanity fucatum quemdam ornatum praetendere studet, maiorem in dies locum obtinent. His autem Abul-Ala poetas superiores omnes longe superavit, his detritis saepe aut humilibus sentiis novitatis stimulos addere conatus est, his

¹⁾ Camelis scabiosis pice illita mederi solebant; hemistichio altero picem, qua scapha oblita erat, comparat cum sudore nigro, qui ex tuberibus in cameli capite pone aures positus solet effluere.

²⁾ Anbar et Faresiia urbes sunt ad Euphratem sitae, quarum in altera navicula, qua Abul-Ala vehebatur, a praefectis Sultani comprehensa atque retenta fuit. Huc versus ultimus alludit.

maxime popularium suorum gratiam sibi conciliavit; nostram adepturum non arbitror.

In hac rerum copia ut ordinem quemdam constituam, ea primum adior, quae ancipiti verborum intellectu efficiuntur. Hoc genus Arabes **أيهام** vocant, nos amphiboliam. Fit autem, quum voces ambiguas de industria scriptor usurpat et ita componit, ut in alteram partem acceptae congruentem contextui orationis sensum praebent, ex altera autem parte rem quamdam a sententia remotiorem significant. Qualia exempla quum in eis, quas supra attuli, allegoriis multa iam viderimus, pauca tantum insuper addam, ut haec: Metr. Khafif.

مُسْتَقِي الكِفِّ من قَلِيْبِ زَجَاجٍ بَغْرُوبِ السِّيْرَاعِ ماءٌ مِدَادٍ

»Hauriebat manus eius ex puteo vitreo situlis (mucronibus) calami aquam atramenti.«

Duae insunt in voce **غروب** significationes, quarum altera ad eam rem, quae vere innuitur, altera ad eam spectat, a qua metaphora petita est; nam si ad atramentarium refertur, mucrones calami significat, si autem ad puteum eam retuleris, situlas intelliges.

Idem artificium in hoc versu cernitur, in quo amicam Abul-Ala alloquitur: Metr. Camel.

بِالْحَفْنِ بَارَزَتِ الْقُلُوبُ وَإِنَّمَا بِالنَّصْلِ يَمِيْرُ كُلُّ شَيْءٍ مُحَرَّبٍ

»Palpebra instructa corda invasisti, gladio armatus fortis quisque bellator hostes petit.«

Ludit enim in sensu vocis **حفن** ancipiti, quae nimirum, si ad puellam trahitur, palpebram significat seu h. l. vim oculorum, si autem id spectes, quod in hemistichio altero ei opponitur, vaginam gladii videtur innuere. Eius-

modi, nisi mihi et lecturis taedio sint, multa possim proferre, quae quidem, nobis licet minime arrideant, tamen, quum ex natura linguae arabicae se ultro offerre videantur, et aliquam tandem legenti imaginem praebeant, ferri quodammodo vel excusari possunt. Quid autem de eis dicam, quae tam misere sunt excogitata atque conformata, ut ex altera parte sensum praebeant contortum ac vexatum, ex altera autem aut sensu omnino careant, aut in rebus omnino alienis eisque futilissimis, a grammatica aut scriptura plerumque petitis versentur. Velut quum nomina quaedam cognationis magno cum labore in unum verbum conferre studuit: Metr. Tawil.

اِذَا صَدَقَ الْجَدُّ أَتَمَّتْهُ الْعَمَّ لَمَغْتِي مَكَارِمَ لَا تَكْتَرِي وَإِنْ كَذَّبَ لِلْخَالِ

»Si cui fortuna fidem adhibuerit, virtutes ei vulgus mentitur, quae, etsi pluviae indicia (largitionum promissa) falsa evaserint, nullum capiunt detrimentum.«

Si autem vulgatam verborum significationem acceperis, avum, patrum, avunculum intelliges.

Neque minus pueriliter voces quasdam scripturae proprias hoc modo congressit: Metr. Tawil.

وَحَرْفٍ كُنُونٍ تَحْتَ رَأْيٍ وَلَمْ يَكُنْ يَدَايِلُ يَسُوهُ الرَّسْمَ غَيْرَهُ النَّقْطُ

»Camelus emaciata, nun literae similis (sc. propter exilitatem et inflexum lassitudine dorsum), cui insidet homo pulmonem laedens¹⁾, non leniter propellens, qui contendit ad vestigia imbribus immutata.«

¹⁾ Sc. tam strigosa est camelus, ut in ipso pulmone scutica feriat.

Si autem eam verbis significationem tribueris, quae prima legenti occurrit, vertes, si modo tam ineptum quid verti poterit:

»Littera quaedam, nun litterae similis, ra litterae supposita, quae dal littera non est quaeque intendit ad scripturam puncto diacritico immutatam.«

Eis autem maxime videtur Abul-Ala delectatus fuisse, quae ad grammaticam spectant, quale hoc est: Metr. Tawil.

تَلَقَّى تَقْرِي عَنْ فَرَأَى تَدْمَهُ مَأَى فَتَكْسِيرِ الصَّحَابِ فِي الْجَمْعِ

»Oculi coniunctionem vituperare (lacrymis prosequi) solent, quae separationem producit; sed non aliter verborum sanorum in collectione (plurali) fractio est.«

Hi sunt termini grammaticae proprii, ii autem ita comparati, ut, si primitivam eorum significationem respicias, sensum alterum efficiant, a re non alienum. Atque duo pariter sensus innuit, sed eos arctius inter se connexos, dum in puella campestri nativam sermonis puritatem laudat: Metr. Tawil.

وَفِي الْحَيِّ أَعْرَابِيَّةُ الْأَصْلِ مَحْضَةٌ مِنْ الْقَوْمِ أَعْرَابِيَّةِ الْقَوْلِ بِالطَّبِيعِ
وَقَدْ نَرَسَتْ كَوَالِ السُّرَى وَهِيَ لَبَّةٌ بِمَا كَانَ مِنْ جَرِّ الْبَعِيرِ أَوْ الرَّفْعِ

»Est in tribu illa puella arabica genere, pura stirpe orta, cuius sermo ad leges grammaticae natura est conformatus.

»Grammaticam nullam nisi itineris nocturni tractavit et camelum habena regere aut incitare callet.«

Etiam intelligit: accusativi et nominativi perita est.

Neque in gravissimis quidem argumentis istis nugis abstinuit. Sic in elegia, quam in patris mortem scripsit, hunc habet ludum perversissimum: Metr. Tawil.

تَتْنٌ وَنَضْبِي فِي أَنْبِينِكَ وَاجِبٌ كَمَا وَجَبَ النَّصَبُ اعْتِرَافًا عَلَيَّ أَنْ

„Gemebas (aegrotus) et afflictio mea, te gemente, par erat, sicut أَنْ particulam accusativus necessario consequitur.“

Ludit in ancipiti vocis نصب significance, qua ex parte inest figura, quam i h â m vocant; ex altera autem, quum verbis تين et أَنْ compositis soni etiam similitudinem sectatus est, alterum lusus genus attingit, quod quidem eo a priori differt, quod solo verborum sono continetur atque auditu, non intellectu, percipitur. Hoc Arabes تجنيس, idem nos alliterationem dixerimus. Efficitur, si quis verba componit literis sonoque congruentia, sensu discrepantia, ut in hoc Abul-Alae: Metr. Tawil.

وَمَا أَكْثَرَ الْمُتَنِيِّ عَلَيْكَ دِيَانَةً كَوَأَنَّ حِمَامًا كَانَ يَتَنِيهِ مِنْ يَتْنِي

„Quot te pii laudibus celebrabant! si modo quis laudans mortem posset depellera.“

Si omnia, quae apud Abul-Alam exstant, eiusmodi exempla proferre velim, paene totum Diwanum describam oporteat. Satis erit, si pauca quaedam ex insignioribus attulerim; quale hoc est in uno versu duplex. Sic enim camelos depingit donis onustos: Metr. Wafer.

لَهَا فَرَحًا فَوَيْقَ الْأَرْضِ أَرْضٌ وَمِنْ تَحْتِ اللَّجْجَيْنِ لَهَا لُجَانٌ

»Est eis ex gaudio super solum exsultatio et sub argento (eis imposito) tardior incessus.«

Vel haec etiam, quae in hoc genere summa habentur, quum duobus verbis inter se coniunctis et uno verbo alio idem omnino sonus eadem scriptura efficitur; hoc Arabes vocant جناس متشابه, cuius haec sunt exempla: M. Tawil.

أَرَاكَ أَرَاكَ لِجَزَعِ جَفْسٍ مَهْوَمٍ وَبُعْدِ الْهَوَى بَعْدَ الْهَوَاءِ الْمَاجْزِعِ

»Oculus somnolentus ostendebat tibi arbores spinosas vallis, quum amica tam remota esset, quam coelum stellis distinctum.«

Quo versu praeter eam, quam notamus, duae etiam aliae continentur alliterationes.

Atque hoc:

Metr. Tawil.

سَرَى حَيْمَانَ شَيْطَانُ السَّرَاحِينِ رَاقِدًا

»Noctu iter fecit, quum vel vaferrimus luporum somno indulgebat.«

Interdum non singulis vocibus, sed compositione verborum ornatum quemdam captat, dum alteram alteri sententiam opponit, singulis utrinque verbis invicem respondentibus. Hunc Arabes *مطابقة* vocant, qui nobis fere parallelismus erit. Cuius hoc sit exemplum:

Metr. Basit.

بَاتَتْ عَرَى النُّومِ عَنِ عَيْنِي مُكَلَّلَةً وَبَاتَ كُورِي عَلَى الْوَجْنَاءِ مَشْدُودًا

»Per totam noctem manserunt ansae somni ab oculo meo solutae, et sella mea in camelo ligata (scil. non desii vigilare et camelo vehi).«

Est etiam aliud lusus genus Abul-Alae usitatissimum, quod nominibus propriis efficitur, quum simul rei ipsius aut hominis, cuius nomen est, ratio habetur, simul significationis, quae ipsi nomini ex etymi aut soni ratione tribui potest. Quod quidem inter duo illa, de quibus supra dixi, genera medium est et utrumque participat. Nam ad genus *ihàm* dictum ex hac parte prope accedit, quod duo in uno verbo sensus respiciuntur; alliteratio autem, etsi non necessario, tamen plerumque consequitur Eius-

modi lusus, quum vel non quaerenti ultro occurrant, a poetis superioribus iam pridem usurpatos fuisse, exempla non desunt, quale hoc est Bohtorii in laudem Fathi cuiusdam dictum: Metr. Sari.

وكلُّ بابٍ لِنَلْدَى مُغْلَقٌ فَانَمَا مَفْتَاْحُهُ الْفَتْحُ

»Omnes liberalitatis portae sunt oclusae, neque est clavis, qua aperiantur, ulla, nisi Fathus.«

Eiusmodi flores Abul-Ala etiam carminibus suis non est dedignatus inspergere; quod, qua arte fecerit, paucis exemplis ostendam: Metr. Tawil.

وَلِلْحَسَنِ الْحُسْنَى وَإِنْ جَاءَ غَيْرُهُ فَذَلِكَ فَعَلٌ لَيْسَ بِإِنْتَعَمِدِ

»Hasani proprium est bene facere; quod si quis alius liberalem se praebet, fortuito videtur, non ex proposito, factum.« Metr. Camel.

الطَاهِرُ الْآبَاءِ وَالْأَبْنَاءِ وَالْآرَابِ وَالْأَثْوَابِ وَالْأَلْفِ

»(Discessit ille) purus stirpe, progenie, cupidinibus, vestibus, familiaribus.«

Scilicet illi Taher nomen erat.

Atque pariter in nominibus locorum ludit, ut in hoc:

Metr. Tawil.

قَلْبَيْتَ سَنْبِيرًا بَانَ مِنْهُ لَصْحَابِي بِرَوْقِي غَزَالٍ مِثْلَ رَوْقِ غَزَالٍ

»Utinam de Saniro monte in Rauka-gazal tantum comites mei cernerent, quantum cornu est dorcadis.«

Quanquam nescio an hoc ad genus تَجْنِيسِ dictum commodius referatur رَوْقِ غَزَالٍ hoc loco positum est pro غَزَالٍ quod est nomen loci cuiusdam ad Euphratem. Sanir mons est Syriae.

Iam autem, quaesitius ad singulas syllabas descendit:

Metr. Tawil.

بنا من قوى سعدى البختيارنة كاسمها اذا زائلته عين سعدى وسببها

»Est in nobis ex avaritia Sodae (sc. immiti eius erga nos animo) quasi nomen eius, quum ain et sin litteris destitutum est.«

Scilicet superest syllaba, quae similiter sonat ac ناء morbus.

Caput tertium.

Quum sit in superioribus dictum, quae carminum genera quaque arte Abul-Ala scripserit, nihil amplius superest, nisi ut ad res singulas me demittam, quas poesi solent adornare poetae arabici, atque speciminibus quibusdam prolatis studeam ostendere, quo modo unamquamque earum noster tractaverit. Quibus rebus ut ordinem quemdam inferam, eas primum exsequar, quae casida comprehendi solent, rem amatoriam, itinerum descriptionem, laudem.

Igitur rei amatoriae primus sit locus, quae quidem apud Abul-Alam non tam magnas, quam apud caeteros solet poetas, partes obtinet. Amicam sibi campestrem et quidem genere Kilabitam¹⁾ plerumque finxit, cuius causa deserta sibi grata esse ait, ut in his: Metr. Tawil.

¹⁾ Kilabitarum tribus vagabatur per terras desertas Sy-

وَابْغَضْتُ فِيكَ النَّخْلَ وَالنَّخْلُ يَانِعٌ وَأَعْجَبَنِي مِنْ حَيْثُكَ الطَّلْحُ وَالصَّالُ
وَأَهْوَى لِحَرَكَ السَّمَاءَ وَالْقَطَا وَلَوْ أَنَّ صَنْقِيهَ وَشَاةً وَعُدَّالُ
مَتَى يَنْزِلُ الْحَيُّ الْكِلَابِيُّ بِالسَّاءِ بِحَيْثُكَ عَنَّا ظَاعِنُونَ وَقُقَّالُ
تَحْيِيَّةٌ وَدَى مَا الْفُقَرَاتُ وَمَاؤُهُ بَاعْدَبَ مِنْهَا وَهُوَ أَرْزُقُ سَلْسَالُ

„Tua causa palmas odi, vel quum maturae sunt, atque propter meum in te amorem talhus arbor et lotus terrestres (quippe deserti plantae) mihi arrident.

„Tua gratia Samawam diligo Katasque aves, etiamsi duae earum species obtrectatoribus constarent et conviciatoribus.¹⁾

„Si quando Kilabitarum tribus in Bales conederit, dicent tibi a nobis migrantes redeuntesque salutem amoris, qua Euphratis aqua, limpida licet dulcisque sit, non est suavior.“

Etiam solemnem Arabibus puellarum cum capreolis comparisonem Abul-Ala saepenumero usurpavit, eam autem novis formis expressam, quale hoc est exemplum:

Metr. Basit.

كَمْ بَاتَ حَوْلَكَ مِنْ رَمْرٍ وَجَارِيَةٍ يَسْتَجِدُّ بِانِكَ حَسَنَ الدَّلِّ وَالْحَوْرِ
فَمَا وَهَيْتَ الَّذِي يَعْرِفُنْ مِنْ خَلْقٍ لَكِنْ سَمَّحَتْ بِمَا يَنْكُرُنْ مِنْ دُرِّ
وَمَا تَرَكْتِ بِذَاتِ الصَّالِ عَاطِلَةً مِنَ التَّسْبَاهِ وَلَا عَارٍ مِنَ الْبَقْرِ

riam inter et Euphratem fluvium patentes, quibus Samawa nomen est.

¹⁾ Duo sunt praecipua Katarum genera الكدرى واللونى (vide de Sac. Chrestomath. II, p. 369), quarum avium has,

»Quot capreae dorcadesque per noctem te circum-
steterunt, elegantiam et oculorum nigritudinem a te pe-
tentes.

»Neque eos, quos noverant, ornatus naturales eis
dedisti, sed margaritas, quae sunt ab eis alienae, eis
largita es.

»Neque ullam in Zat-eddhal capream ornamentis ca-
rentem aut dorcadem nudam relicuisti.«

Ad singulas corporis partes describendas non nunquam,
sed raro tamen, descendit, quale hoc est de ore:

Metr. Tawil.

بِاشْتَبَّ مِعْطَارِ الْعَزْبِرَةِ مُقْسِمٍ لِسَائِفِهِ أَنَّ الْقَسِيمَةَ مَشْتَقَالٌ

»Ore frigido ac fragranti (praedita), quo inducitur,
quicumque id odoratus erit, ut thecam unguentariam iuret
prae eo parum suave olere.«

Et de venusto oculorum languore: Metr. Basit.

وَمَا أُسْمِيَةَ حَمَلِهَا أَرَى سَقَمًا حَمَلِ الْحَلِيِّ بَمَنْ أَعْيَا عَنِ النَّظْرِ

»O captiva compedum suarum¹⁾! ineptum censeo or-
namenta eam gerere, quae obtutum sustinere non valet.»

Iam autem in voce ambigua pueriliter ludens, oculi
brachiique uno verbo laudes comprehendit: Metr. Tawil.

rauca et obscura voce praeditas, cum obtrectatoribus, illas
autem propter acutos clarosque clamores cum convicia-
toribus Abul-Ala comparat.

¹⁾ Hoc putat Tebrizius pinguedinem crurum significari,
quae, quum pedum annulos omnino compleant, tanquam
vinculis constricta videantur.

معانيك شتى والعبارة واحد فنظرك مغتال وتلك مغتال

»Est in te sensuum diversorum una enunciatio; ob-
tutus tuus perdit (virorum animos), brachium autem succi
plenum est.«

Multa etiam habet de puellae duro atque inflexibili
erga se animo et sua in amore miseria atque constantia;
ut haec: Met. Camel.

يا غرة للي الكثير شباته ما تامر بين بمدنف ممتائل

لاقاك في العام الذي وتي فلم يسلك الآ قبلة في القابل

ان الماخيل اذا يمد له المدى في الجود هان عليه وعد السائل

»O nota alba tribus, cui multae sunt notae¹⁾, quid-
nam iubes fieri de homine morbo afflicto morti propin-
quo (sc. ex amore);

»Qui te anno superiore convenit, neque quicquam a
te petiit, nisi osculum in postero?

»Avarus etiam, si producitur ei mora donandi, facile
roganti pollicetur.«

Et alio loco:

Met. Camel.

لقد ذكرتك يا أمامة

فسميت ما كلفتنى وطالما كلفتنى ما أضرتني تكليفه

وهواي عندي كالغناء لأنه حسن لدى ثقيله وخفيفه

»Tui recordatus sum o Omama et oblitus sum earum,
quas mihi imposuisti, molestiarum, quamquam iamdudum
ea mihi imposuisti, quae imposita mihi damno fuerunt.

¹⁾ Haec est metaphora a notis equi petita.

„Sed amor tuus est mihi velut cantus, quippe in quo tam gravia quam levia mihi grata sunt¹⁾.“

Iam autem quae sint sibi, absente amica, doloris levamenta, non iniucunde his verbis declarat: Metr. Camel.

كم قبلة لك في الضمان لم أخف فيها الحساب لأنها لم تكتب
ومتى خلوت بك من أجلك لم أزع فيها بطعة عاذل من مرقيب
ورسول أحلام اليك بعثته فأتى على يأس بتأجج المطلب

„Quot suavia tibi in animo dedi! quae ne computentur, non vereor, quoniam (in libro peccatorum) non inscripta sunt.

„Quot votis te expetivi! quae quum solus mecum agitaverim, non timeo, ne obiurgator e specula prodeat.

„Quot legatos in somniis ad te misi! qui desperanti mihi prosperum petiti exitum renuntiaverunt.“

Atque his proxima est poetica illa de imagine amicae fictio, qua poetae veteres multis modis ingeniose usi sunt, ut ille, qui miratur, quo modo in carcerem, in quem inclusus erat, phantasma illud, oclusis portis potuerit penetrare (vid. Hamas. p. 22, porro p. 152 et 183 atque Dibili versus apud Ibn. Khall. ed. Wüstenf. VII. 127.). Hunc imitatus Abul-Ala, licet artificiosius, mirum sibi esse ait, amicae imaginem se in navicula, qua veheretur, visum adisse, quin vestes amnem traiciens madefecerit:

¹⁾ الثقيل الاول وخفيفه والثقل الثاني وخفيفه والرميل وخفيفه والهج وحده

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft

Metr. Tawil.

حَجَبْتِ كَرَانَا وَالرِّكَابُ سَفَاتِنِ كَعَادِكِ فِينَا وَالرِّكَابُ أَجْمَالُ
أَعْمَتِ الْبِينَا أَوْ رِفْعَالِ ابْنِ مَرْيَمِ فَعَلْتِ وَعَمِلَ يُعْطَى النُّبُوَّةَ مَكْسَالُ
عَجَبْتِ وَقَدْ حَزَبَتِ الصَّرَاةَ رِفْلَةً وَمَا حَضَلْتِ مِمَّا تَسْرُبَلْتِ أَذْيَالُ

„Dormientibus nobis comitem te praeuisti, quum na-
ues nobis pro iumentis erant, quemadmodum solebas,
quum camelis uehebamur.

„Num natauisti ad nos, an Mariae filium imitata es?
(sc. in aqua incedens.) Molline puellae prophetale munus
mandetur?

„Mirabar, syrmeta trahentem te Saram fluvium trans-
measse, neque lacinias vestimenti, quod indueras, made-
factas fuisse.“

Eandem imaginem a se, quoque eat, negat unquam
discedere: Metr. Basit.

مَا سِرْتُ إِلَّا وَطَيْفٌ مِنْكَ يَصْحَبُنِي سَرَى أَمَامِي وَتَأْوِيئًا عَلَيَّ أَثْرَى
لَوْ حَظَّ رَحْلِي ثَوَقُ النَّدِيمِ رَافِعًا أَنْقَبْتُ ثُمَّ خَيْلًا مِنْكَ مَنْتَظِرِي

»Nunquam iter facio, ut comes non adsit imago tua,
prae me noctu, interdiu pone me.

»Si supra sidera sellam meam collocaret, qui eam
(iumento) imponit, ibi etiam phantasma tuum me exspectans
inuenirem.«

Multiplici ratione imaginem illam in ornatum poeticum
Abul-Ala conformauit, ut in casida prima, quum equum
suum finxit, dum ipse dormiret, phantasma sensisse atque
zelotypia sollicitum, ne propius accederet, hinnitu deter-

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft

ruisse. In alio loco amicae imaginem, quum se non visisset, propter magnam locorum distantiam excusat:

Metr. Camel.

وسألت كم بين العقيق إلى الغضا فجزعت من أمد النوى المتطاويل
وعذرت طيفك في الجفاء لأنه يسرى فيصبح دوننا بهرحل
جهل بمثلك أن يزور بلادنا يختال بين أساور واخلل
أوما رأيت الليل يلقي شهيمه حتى يجاوزها بحاسة عاطل

»Rogavi, quanto Akik a valle gadharum (arborum) distaret¹⁾, atque expavi propter magnum intervallum,

»Et imaginem tuam excusavi de sua in nos iniuria, quoniam, si per totam noctem iter faceret, mane complurium adhuc dierum iter a nobis distaret.

»Imprudens sit, tui similem, inter armillas et pedum annulos superbo incedentem, terras nostras visere.

»An non vides noctem, donec eas pervaserit, amictu inornato stellas eius tegere²⁾?«

Sed huius generis hactenus satis multa protuli. Igitur transeo ad argumentum alterum, itineris descriptionem; qua appellatione nolim induci quemquam, ut id descriptionis genus apud Abul-Alam putet reperiri, quo fit, ut certorum quorundam locorum imagines clare atque evidenter oculis mentis quodammodo ostendantur. Quod, quum a poetis Arabicis utique, ut arbitror, alienum sit,

¹⁾ Sc. locus, in quo consedi, ab eo, quo amica commoratur. Nomina sunt ad arbitrium electa atque ad imitationem poetarum veterum conformata.

²⁾ His tractuum illorum horrorem significat.

huic nostro, maxime caeco, abfuisse, nemo erit, qui miretur. Nam, quae de regionibus habet, quas perlustravit aut perlustrasse se fingit, ea tam sunt obscura et suspensa, ut a veritate procul seiuncta videantur. Quam autem ad certas quasdam res describendas, ut noctem, iumenta et alias, propius accedit, non ita describit, ut declaratis omnibus vel praecipuis rei attributis clara ac vera totius rei imago efficiatur, sed ita potius, ut, quodcumque vehementius animum perculerit attributum, id solum cogitatione prosequens atque amplificans ad extrema perducatur. Verum hoc non tam est huius argumenti proprium, quam omnium commune. Quibus autem in hoc imaginibus potissimum usus sit, exemplis selectis pergamus ostendere.

Primum autem loca describit Arabum veterum more semper vasta et deserta, horroris plena, periculis atrocia, ut in his:

Metr. Tawil.

بَحْرِي يَطِيلُ الْجَنَحُ فِيهِ سَجُودَهُ وَالْأَرْضُ زِي الرَّاهِبِ الْمُنْعَبِدِ
وَأُو نَشَدَتْ نَعَشًا هُنَاكَ بِنَانَهُ لَمَانَتْ وَلَمْ تَسْمَعْ لَهُ صَوْتٌ مِّنْشِدِ
وَتَكْتُمُ فِيهِ الْعَاصِفَاتُ نُفُوسَهَا وَلَوْ عَصَفَتْ بِالنَّبْتِ لَمْ يَتَأَوَّنْ
وَلَمْ يَثْبُتِ الْقُطْبَانُ فِيهِ تَخِيرًا وَمَا ذَاكَ إِلَّا وَقَفَتْ عَنْ تِبَابِ

»... In vastitudine, in qua nox diu prostrata manet, terrae autem ornatus est (niger) monachi precantis¹⁾.

¹⁾ His dépingit tenebrarum in terra illa diuturnitatem, atque terrorem, quo ipsa nox et terra percussae videntur. Similiter alibi noctem Deo facit supplicantem, ut missa aurora se sinat discedere: والليل يَدْعُو بِصُورِ الصَّبِيحِ خَائِفَهُ ابْتِهَالًا

»Si filiae feretri¹⁾ ibi feretrum amissum quaerent, ante morerentur, quam cuiusquam vocem audirent indicantis, ubi sit.

»Veni in ea terra se ipsi abdunt et plantas, si in eas flarent, ne inflecterent quidem (adeo metu sunt enervati).

»Neque lubenter poli in ea commorantur, sed tantum propter virium defectionem consistunt²⁾.«

Pariter de nocte permulta habet, imaginibus non minus audacia, sed ea pravis lusibus a siderum nominibus petitis plerumque foeda qualia haec sunt: Metr. Basit.

و ليلة سرت فيها وابن مزنقتها كميبت عاد حيا بعد ما قيصا
 كأنما هي اذ لاخت كواكبها خود من الزنج تجلي وشحت خصصا
 كأنما النسور مقصود قوامه فالضعف يكسر منه كلما نهضا
 والبدن يجتت نحو الغرب أيمقة فكلما خاف من شمس الضحى ركضا

»Saepe iter feci per noctem, in qua nubis filius³⁾ ei similis erat, qui, postquam morte ereptus est, ad vitam revocatur.

1) Hoc nomine tres stellas ursae maioris Arabes notant, quae aliis sunt ursae caput collumque, alii temo currus; caeteras quatuor feretrum vocant. Hoc autem Abul-Ala significare vult, quam sit nox caliginosa.

2) Vocis تملد significationem, quoniam in lexicis parum est declarata, ex Tebrizii commentario proferam: التملد ان يجز الانسان عما يريد فلا يبرح عن مكانه للحجز عن بلوغ المراد

3) Lunam significat e nube, qua occultabatur, prodeuntem.

»Stellis fulgens (nox) puellam Aethiopicam referebat, cingulo ex conchis albis ornatam, a qua velamen remouetur¹⁾.

»Putares aquilae (coelestis) pennas praecisas esse, eamque quotiescunque enitatur fractis viribus collabi?»

»Luna autem excitabat occasum versus camelos suos et quotiescunque solem matutinum reformidabat cursum properabat.«

Auroram autem Abul-Ala noctis canitiem vocare solet et rutilantem eius colorem canitiei tincturam; quippe canos capillos fuco rubro Arabes solebant inficere:

Metr. Motacareb.

أَقُولُ وَقَدْ طَالَ لَيْلِي عَلَيَّ أَمَا لَشَيْبَابِ الدُّجَى مِنْ مِشْبَبِ

»Noctis diurnitatem aegre ferens dicebam: Nullane erit adolescentiae caliginis canities?»

Metr. Khaffif.

¹⁾ Haec similitudo singulariter Abul-Alae videtur arrisisse atque pluries in Diwano repetita est, ut in hoc versu:

Metr. Khaffif.

لَيْلَتِي هَذِهِ عَرُوسٌ مِنَ الزَّنَجِ عَلَيْهَا فَلَائِدٌ مِنْ جَمَانِ

»Haec nox similis est sponsae Aethiopicae monilia gerenti margaritis (sive bullis argentatis) conserta.«

Similiter Ibn-Hani: Metr. Tawil.

كَأَنَّ صِبْيَاءَ الصَّبْحِ خَافَانَ مَعَشَرَ مِنَ التُّرُكِ نَادَى بِالنَّجَاشِيِّ فَاسْتَخْفَى

»Aurorae lucem imperatorem putes esse Turcarum, qui Aethiopum regem vocet, hunc autem sese abdere.«

²⁾ Quod nos aquilae dicimus sidus, id Arabes vulturem volantem vocant; quem Abul-Ala fugit praecisis alis amplius volare non posse, scil. noctis longitudinem pingit, qua sidera locis non moveantur.

ثمّ شاب الدجى وخاف من الهاجر فغطى المشيب بالزعفران

»Deinde nox incanuit et discessum verita canitiem croco infecit.«

(Eiusmodi descriptiones plerumque querelae excipiunt de eius ex itinere continuo molestiis. Sic in his versibus se et comites suos lassitudine atque somno oppressos depingit: Metr. Camel.

يَسْتَنِمَا فَرِيضًا فِي سُورِجِ ضَوَائِمِهِ مِنَّا وَآخِرَ فِي رِحَالِ عَرَامِيسِ
سَلَبَ الْكَرَى الْبَابَ مِنْ ذَائِقِ الْكَرَى مِنَّا وَطَارَ بَعْضُ نُبِّ النَّعَاسِ
فَالْمَرْءُ يَلْتَمِسُ سَيْفَهُ وَقِرَابَهُ وَيُظَنُّهُ وَجَنَاتِ أَغْيَدِ مَائِسِ
حَيْثُ انْشَمَالُ عَنِ الْعِنَانِ ضَعِيفَةٌ وَالسُّوْطُ يَسْقُطُ مِنْ يَمِينِ الْفَارِسِ

»Noctem egimus alii in ephippiis equorum gracilium, alii in sellis camelorum robustarum,

»Somnus eripuit sensum eius, qui somno indulsit, et dormitanti partem sensus abstulit;

»Et vir quisque osculabatur ensem suum ensisque thecam atque pro genis puellae gracilis, nutanti incessu praeditae, eum habebat.

»Adeo ut manus sinistra debilior fieret, quam ut habenam teneret, et de dextra equitis flagellum elaboretur.«

Praecipuum autem in eiusmodi descriptionibus locum Abul-Ala, veterum in hac re exempla secutus, camelis impertatus est. Quod solet robustos pingere, magnos montium instar, impigros et diuturno licet itinere fatigatos, acres tamen ac patientes laborum; alias autem, excursionibus continuis adeo macilentos atque strigosos, ut per foramen acus possint transire, et animae corporibus destitutae esse videantur, ut in hoc: Metr. Wafer.

فجاءك كأنها بالروح فَرَدَا وقد سرنا بها جسدا وروحا

Haec autem omnium fere poetarum Arabicorum sunt communia. Notatione dignius videtur, quod animalibus ratione carentibus intelligentiam quamdam et animos patriae memores, quin ipsam loquendi facultatem saepe tribuit atque, si nullus forte comes adest, cum camelis nonnunquam confabulatur. Hoc enim genus, a caeteris poetis vel antiquissimis licet non alienum, peculiari tamen amore Abul-Ala videtur esse prosecutus. Cuius haec sint specimina:

Metr. Tawil.

لقد زارني طيف الخيال فهاجني فهل زار هذي الأبل طيف خيال
لعل كراها قد أراها جدابها ذواتب طلح بانعقيق وضال
ومسرحها في ظل أخوي كأنها إذا أظهرت فيه ذوات جمال
حلمنا بأسنان الكهول وهذه شوارق تزهاها حلوم أفال

»Me visit amicae phantasma atque commovit; num hisce camelis phantasma quoddam apparuit?

»Ostendit eis fortasse somnus tempus illud, quum talhi (arboris) et loti terrestris in Akik valle frondes propendulas decerpebant,

»Et libere pascebant in umbra arborum opacarum, ubi quum sub meridiem versabantur, velis obumbratas (mulieres) referebant.

»Nos annis maturi sapimus; hi vero natu grandes somniis parvulorum commoventur.»

Eosdem, quum desiderio patriae commoti genitus edunt, carmina dicit recitare: Metri: Tawil.

تَسَوُّونَ زُبُورًا فِي الْحَمِيمِ مُتَزَلًّا عَلَيْهِنَّ فِيهِ الصَّبْرُ غَيْرُ حَلَالٍ

وَأَنْشَدُنَ مِنْ شَعْرِ الْمَطَايَا قَصِيدَةً وَأَوْدَعْنَهَا فِي الشُّوقِ كُلَّ مَقَالٍ
أَمِّنَ قَيْلٍ عَوْنٍ زَاهِرٍ أَمْرٍ رَوَائِيَةٍ أَنْتَسَهَسْنَ مِنْ عَيْرٍ لِهِنَّ وَخَالٍ

»Decantant psalmos de desiderio sibi revelatos, per quos patientia uti non licet,

»Et de poesi iumentorum carmen recitant, in quod omnes cupidinis enuntiationes congesserunt.

„Num a camelo veteri macie confecto conditum est, an a patruo quodam aut avunculo traditum acceperunt?»

Huc cisternarum quoque seu aquariorum descriptio referenda est, quae, ut in Arabum vita maximi erant momenti, ita a poetis frequenter celebrantur. Haec Abul-Ala nonnunquam, inversa illa, quam supra vidimus, comparatione, gladii imagine illustravit atque muscum aquaticum, quo obductae esse solent, simili ratione cum rubigine gladii comparavit. Aliarum, quibus in hac re uti solet, imaginum hoc erit specimen: Metr. Tawil.

تَتَضُّ بِه ذُؤَبُ الْمَلْحَمِينَ فَإِنْ بَدَتْ لَهُ الشَّمْسُ أَجْرَتْ فَوْقَهُ نَوْبَ عَسَاجِدِ
تَبْيِينُ النَّجْوَمِ الزُّهْرِيِّ فِي حَجْرَاتِهِ شَوَارِعَ مِثْلِ اللُّوْلُوءِ الْمَسْتَبَدِّ
فَأَظْمَعْنَ فِي أَشْبَاحِهِنَّ سَوَافِطًا عَلَى الْمَاءِ حَتَّى كِدْنَ يُلْقِظْنَ بِالْيَدِ
قَمَدَاتٍ إِلَى مِثْلِ السَّمَاءِ رِقَابَهَا وَعَمِيَتْ قَلِيلًا بَيْنَ نَسِيرٍ وَفَرَقْدِ

»In eo (aquario) argentum liquidum putares inesse; sol autem, si apparuerit, efficit, ut aurum in eo fluitet.

»Stellae lucidae pernoctant in eius lateribus immersae, margaritis dispersis similes.

„In aqua deciduae desiderium sui iniecerunt spectantibus nec multum abfuit, quin manu legerentur.

„Cameli porrexerunt colla ad coelum alterum et aliquantulum biberunt aquilam inter et polare sidus.«

Argumentum tertium, quod est de laude, quum nonnullis exemplis supra illustraverim, hic paucis absolvam. Atque, quum duobus fere partibus apud Arabes constet, quarum altera ad liberalitatem, altera ad virtutem militarem spectat, priorem prius adoriar. Quam in universum notandum est ab eis semper diligentissime excultam fuisse, qui liberalitatem suae utilitatis gratia maxime sollicitarent. Abul-Alam autem, virum generosi atque erecti animi et istis lenociniis atque parasitationibus longe supersedentem, non mirandum est perquam pauca in hoc genere habere. Qualia haec sunt: Metr. Tawil.

وَمَهْمَا يَكُنَّ بِحَسْبِهِ حَتَّىٰ عَلَىٰ النَّدَىٰ فَيَبْغِدُو عَلَىٰ أَمْوَالِهِ بِالْغَوَائِلِ
فَمَا نَاحَ قُمْرَىٰ وَلَا هَبَّ عَاصِفٌ مِنَ الرِّيحِ إِلَّا خَالَه صَوْتُ سَائِلِ

»Omnia quaecunque acciderint, incitamenta putat ad liberalitatem et opes suas properat exitio dare,

»Neque ullus gemit turtur, ullus spirat ventus, quin rogantis vocem sibi audire videatur.«

Atque solitas a pluvia petitas imagines vide quo modo conformaverit: Metr. Basit.

الْقَاتِلُ الْمَحْدِلُ أَنْ تَبْدُ وَالسَّمَاءُ لَنَا كَانَتْهَا مِنْ تَجْبِيعِ الْجَدَبِ فِي أُرْ
وَقَاسِمُ الْجُودِ فِي عَالٍ وَمُنْخَفِصٌ كَقِسْمَةِ الْغَيْثِ بَيْنَ النُّجُومِ وَالشَّجَرِ

»Ille inopiam interimit, quum coelum zonis ex sanguine penuriae cinctum nobis apparet¹⁾.

1) Scilicet in annis siccitate laborantibus ruber quidam

»Atque dona distribuit in summos et infimos, sicut
inter plantas, et arbores pluvia dispensatur.«

Tum illas etiam de ignibus in summis collibus ac-
censis et ollis in hospitium paratis antiquas imagines,
quae quidem praeseis poetis ex ipsa vitae ratione succur-
rebant, Abul-Ala, suae aetati licet repugnantes, tamen
ad veterum exemplum interim usurpavit. Quale hoc est
exemplum: Metr. Camel.

وَقَدُورُهُمْ مِثْلُ الْهَضَابِ رَوَّاقِدًا وَجِغْسَانُهُمْ كَرَحِيْمَةِ الْأَنْبِيَاءِ

»Eorum ollae sunt montium instar stabiles atque pa-
tinae eorum tam amplae, quam vastae planities.«

In parte altera, quum Motenabbii, qui rerum bellica-
rum descriptione praesertim valuit, exemplis Abul-Ala
maxime esset imbutus, multo fuit, quam in priori, uberior.
Bellicum herois sui ardorem quibus laudibus soleat efferre,
ex his versibus licet perspicere: Metr. Wafer.

رَأَيْتُكَ سَاخِطًا مَا جَاءَ عَفْوًا وَلَوْ جَادَتْكَ بِالذَّهَبِ الْعَهْدُ
فَمَا تَدَعَيْتَهُ مَالًا غَيْرَ مَالِ جَسَاكَ بِهِ طَعْمَانٌ أَوْ جِلَادُ
أَلْفَيْتَ الْحَرْبَ حَتَّى قَالَ قَوْمٌ أَمَا لَصَلَّحَ بَيْنَكُمْ مَا فَسَادُ
تَمَوَّتَ الدِّرْعُ لَدُونِكَ حَتْفَ أَنْفٍ وَيَبْلَى فَوْقَ عَانِقِكَ النِّجَادُ

»Te video omnia aversantem, quaecunque placide tibi
contigerint, etiamsi aurum tibi pluviae largirentur;

vapor circa horizontem solet exoriri, quem Abul-Ala fin-
git vestigium esse occisae a viro illo caritatis (sc. eius
largitionibus sublatae).

»Neque quidquam divitiarum loco habes, nisi quod hasta aut gladio tibi paraveris.

»Bello consuevisti adeo, ut homines rogarent, nullane tandem futura esset concordiae vestrae alienatio.

»Lorica exstinguitur in te sua morte (sc. usu continuo trita), atque in collo tuo balteus coneritur.«

Iam autem de inculta ac feroci ducis cuiusdam Arabum horridius paulo: Metr. Wafer.

فَتَى يَهَبُ اللَّحْيَيْنِ الْمَاخِضَ جُودًا وَيَدَّخِرُ الْحَدِيدَ لَهُ عَتَادًا
وَيَلْبِسُ مِنْ جُلُودِ عِدَائِهِ سَيْتًا وَيَرْفَعُ مِنْ رُؤُوسِهِمُ الْبِنَابِدَا
أَبْنَ الْعَزْوِ مُكْتَهِلًا وَبَدْرًا وَهُوَ أَنْ يَسْسُودَ وَلَا يُسَادَا
جَهُولٌ بِالْمَنَاسِكِ لَيْسَ يَدْرِي أَغْيِيًا بَاتَ يَقْعَلُ أَمْ رَشَادَا
طَمُوحُ السَّيْفِ لَا يَخْشَى إِلَهًا وَلَا يَرْجُو الْقِيَامَةَ وَالْمَعَادَا

»Ille vir est, qui argentum purum liberaliter largitur, ferrum sibi in apparatus bellicum accumulatur.

»Ex hostium cute coria induit et eorum capitibus acervos struit.

»Bella adolescens et aetate media¹⁾ indesinenter gessit et imperare assuevit, non imperium pati.

»Sacrorum ignarus nescit, impie per noctes faciat, an probe.

»Gladio ferociens numen veretur nullum, resurrectionem diemque novissimam non reformidat.«

Et alio loco: Metr. Monsarih.

¹⁾ Makenhel dicitur, monente Tebrizio, qui annos fere octo et viginti vel triginta natus est.

من ارتفعت خيلها الرياض بها وكان حوض الصفاء موزدها

ففي نبات الرووس تسرحها انك وماء الجسموم توردتها

»Aliorum equi per prata virentia in eis (terris) pabulantur et ex aquario limpido hauriunt.

»Tu tuis herbas capitum (h. e. capita pro herbis) depascendas permittis, et ad aquam corporum (sanguinem) bibitum ducis.«

Plerumque autem viri fortitudinem non tam aperte declarat, quam, descriptis eis, quae ea efficiuntur, circuitione quadam significat; velut quum mortem pingit eius armis inhaerentem: Met. Tawil.

تظلل المنيا في سيوفك شرعا اذا النقع من تحت السنايك تارا
فان عدد فخصاح اليمام صوارم عددن حورا للردى وغبارا

»Lethum non desinit gladios tuos ingredi, dum equorum unguis pulvis excitatur,

»Atque si gladii alii mortis rivuli reputantur, tui maria sunt exitii atque voragines.«

Aut metum hostibus, quin ipsis hostium armis, incussum: Met. Wafer.

ويضحى وللديد عليه شك وتكفيه مهايته النوالا

»Prodiit ferro horridus, sed tantus est ab eo metus, ut pugnare ei non opus sit'.« Met. Tawil.

¹⁾ Hunc Motenabbii versum videtur Abul-Ala imitatus esse (vid. Nufhut-ool-Yumun p. 547): Met. Basit.

قد ناب عنك شديد الخوف واصطنعت لك المهابة ما لا تصنع اليهم

تَفَنَّنَكَ عَلَى أَكْتافِ أَبْطَانِهَا الْقَنَا وَهَابَّتْكَ فِي أَعْمَادِهَا السَّمَنَاصِلُ
وَإِنْ سَدَدَ الْأَعْدَاءُ نَحْوَكُ أَسْهُمَا رَكَضْنَ عَلَى أَفْوَاقِهَا الْمَعَابِلُ

»Te timent hastae in humeris fortium atque intra
vaginas suas enses reformidant.

»Si te sagittis hostes petunt, cuspides retrorsum ad
crenas feruntur.«

Expeditiones atque equitatum, qui in rebus
bellicis praecipuas partes agit, quomodo descriperit, paulo
longiori specimine ostendendum est: Metr. Camel.

الْمُسْتَقَى بِالْحَسِيلِ كُلِّ عَظِيمَةٍ وَالْمُسْتَبِيحِ بِهِنَّ كُلِّ عَرْمَةٍ
وَمُزِيرِهَا الْعَوْرَ الَّذِي لَوْ سَلَّمَتْ رِيحٌ عَلَى أَرْجَائِهَا لَمْ تَسْلَمْ
أَوْ بَطَّرَ الْوَسْمَى بِطَلَبِ أَرْضِهِ نَفَدَ الرَّبِيعُ وَتُرْبُهَا لَمْ يُوسَمِ
لَا تَسْتَبِينُ فِيهِ النُّجُومُ تَنَائِيًا وَيَلُوحُ فِيهِ الْبَدْرُ مِثْلَ الدَّرْهِمِ
هَذَا وَكَمِ حَسِيلِ عَصَاةِ أَهْلِهِ فَهَوَتْ عَلَيْهِ مَعَ الطُّيُورِ الْحَوَمِ
وَأَجَارَهَا فُرُتَاتُ كُلِّ مُنِيفَةٍ وَكَرُّ الْعُقَابِ بِهَا وَبَيْتُ الْأَعْصَمِ
فُوطِيَسِ أَوْ كَارِ الْأَنْوَقِ وَرَوَعَتْ مِنْهَا وَبَاتَ الْمُهْرُ ضَيْفَ الْهَيْشَمِ
عَلِمَتْ وَأَضَعَفَهَا الْجِدَارُ فَلَمْ تُطْرُقْ مِنْ ضَعْفِهَا فَكَانَتْ لَمْ تَعْلَمْ
وَبَعِيدَةِ الْأَطْرَافِ رَعْنِ بِمَا جِدَّ يَرْدِينَ فَوْقَ أُسَاوِدِ لَمْ تَطْعَمْ
تَرَعَى خَسَوَاتِي الرَّبِيدِ فِي حَجْرَاتِهَا سَغَبَسَا وَتَعَثَّرُ بِالْغَطَاطِ النَّوْمِ

»Formido ingens tuis vicibus functa est, et ea pro te
metus effecit, quae exercitus non praestitissent.«

يَجْمَعْنَ أَنْفُسَهُنَّ كَمَا يَبْلُغْنَ مَا يَهْوَى فَمَا جَفَرْنَ مِثْلَ الْأَقْصَمِ
صَمَرَتْ وَشَرَبَهَا الْقِيَادُ فَاصْبَحَتْ وَالطَّرْفُ يَرُكُضُ فِي مَسَابِ الْأَرْقَمِ
مِثْلَ الْعَرَائِسِ مَا أَنْتَنَتْ مِنْ غَارَةِ الْأَخْضَبَةِ السَّنَابِكِ بِالْدمِ

»(Accede ad assecclas imperatoris illius,) qui turmis
suis omne periculum defendit, omnem concidit exercitum,

»Et eas ducit per terras depressas, quarum in tra-
ctibus si ventus flaret, non salvus evaderet¹⁾,

»Quas si vernus imber mature peteret, prius tamen
ver praeterlaberetur, quam solum earum viresceret²⁾,

»In quibus propter longinquitatem sidera non cernun-
tur neque drachma maior fulget luna.

»Tum autem in quot montes, quorum incolae contra
(regem) illum rebellaverant, demiserunt sese equi illi cum
avibus rapacibus³⁾.

»Eos egit ille per cacumina altissimi cuiusque montis,
ubi aquilae nidus est et caprae montanae domicilium.

»Vulturum perterritorum nidos calcaverunt et equulus
apud pullum aquilae hospes pernoctavit.

¹⁾ Asperitatem locorum hac eadem imagine pluries
significavit, ut in hoc versu: Metr. Wafer.

وَمَنْ غَلَدَ تَحِيدَ الرِّيحِ عَنْهُ مَخَافَةَ أَنْ يُمَزِقَهَا الْقَتَادُ

»Quot saltus humidos (perlustravimus), a quibus ventus
declinat, ne spinis katadi (arboris) laceretur.«

²⁾ Hoc et subsequenti versu significatum est quam re-
motae sint terrae illae.

³⁾ Sc. tanto impetu feruntur, ut de alto avium more
deorsum ruere videantur; حَوْمٌ de avibus proprie dicitur,
quae super praedam in gyrum volant.

»Senserunt (vultures eos accedentes), sed metu fracti non avolaverunt, quasi non sensissent¹⁾.

»Quoties exercitum late distentum cum viro illustri terrefecerunt (equi) currentes super angues ieiunas²⁾.

»Struthiocamelorum plumas prae fame in eorum lateribus depascebant et in katis dormientibus caespitabant³⁾.

»Contrahebant sese ad optata eius perficienda ita, ut crassi gracilibus similes fierent.

»Exiles evaserunt et cursu emaciati sunt adeo, ut quisque per foramina anguis curreret.

»Sponsis similes non redeunt ab expeditione ulla, nisi unguibus sanguine tinctis⁴⁾».

Atque hoc in eodem argumento: Metr. Wafer.

¹⁾ Haec descriptio tota videtur ab hoc Motenabbii versu desumpta (vid. de Sacy Chrestom. III 13.):

Metr. Tawil.

تندوس بك الخيل الوكور على الذرى

»Tecum equi in verticibus montium nidos concutant.»

²⁾ Scil. super hastas a fugientibus proiectas, nullo adhuc sanguine tinctas. Etenim hastae propter formam atque flexibilitatem saepe cum anguibus comparantur. In hemistichio priore ex commentatorum consensu supplementum est كعبية.

³⁾ Scil. fugientes tam acriter insequabantur, ut cibi sumendi moram non admitterent neque quidquam ederent, nisi struthiocamelorum plumas in currendo decerptas. Eodem velocitas quoque eorum declaratur, quippe qui struthiocamelos assequantur et katas, avium vigilantissimas, imprudentes invadant.

⁴⁾ Quippe sponsae solent rubro hennae succo ungues inficere.

وخبيلا لوجرت والريح شأوا ظننتها الريح أوثقها أسار
غدت ولها حبول من نجين وراحت وهي من علق نضار
فأشبعن الوحوش أفصاحتها كان الخامعات لها مهسار

„Equos (agis) veloces adeo, ut ventus, si cum eis de cursu certaret, vinculis constrictus esse videretur.

„Mane prodierunt notis argenteis insignes; vesperiquum redierunt, eadem sanguine in aurum erant conversae.

„Ferae, ab eis satiatae, comitantur eos, hyaenas putares eorum pullos esse¹⁾.“

Absoluto illo casidae veteris velut orbe, alia quaedam genera supersunt, quae aut suos habent locos inter carmina proprios aut alienis passim inspersa reperiuntur. Haec ad quatuor capita commode reducemus, quae his Arabes nominibus signare solent: *هكباء*, *افتخار*, *رثاء*, *حكمة*; eadem nobis erunt: satyra, laus sui, genus lugubre, sententiae. Quorum priora duo, ut natura sunt cognata, ita coniuncta plerumque reperiuntur. Ideoque idem utriusque erit exemplum. Nam dum malo cuidam poetae, qui se conviciis insectatus erat, Abul-Ala respondet, eum si-

¹⁾ Scilicet turmas illas, quum magnam in bellis stragem facere soleant, hyaenae consequuntur, occisorum corpora voraturae. Huic prorsus similes duo vide Motenabbii locos (de Sacy Chrestom. III. 11 et 13.), ubi pulli vulturum finguntur Saif eddaulae equos, quum cibi copiam ab eis accepissent, pro matribus suis habere.

mul acerbissime carpit et se ipse simul atque gentem
suam summis extollit laudibus: Metr. Tawil.

وَرَأَيْتِي أَمَامَ وَالْأَمَامِ وَرَأَى إِذَا أَنَا لَمْ تَكْتَبِرْنِي الْكِبْرَاءُ
بِأَيِّ لِسَانٍ ذَامِنِي مُتَجَاهِلٌ عَلَيَّ وَحَسْفُ الرِّيحِ فِي ثَنَاءِ
تَكْتُمُ بِالْفُؤُولِ الْمُضَلِّ حَاسِدٌ وَكُلُّ كَلَامِ الْحَاسِدِينَ هَزَاءُ
وَمَنْ هُوَ حَتَّى يَحْمَدَ النَّطْقُ عَنْ فَمِي أُنْبِيَهُ وَتَمَشَى بَيْنَنَا السُّفْرَاءُ
وَإَتَى لَمْ تُشِرْ يَا ابْنَ آخِرِ لَيْلَةٍ وَإِنْ عَزَّ مَا لَ غَالِقِنُوعِ ثَرَاءُ
وَمَنْ قَالَ أَنَّ ابْنَ اللَّيْمَةِ شَاعِرٌ ذَوُو الْجَهْلِ مَا تِ الشَّعْرُ وَالشُّعْرَاءُ
تَسَاوَرُ حَجَلِ الشِّعْرِ أَوْ لَيْتَ غَايَةَ سَفَاهَا وَأَنْتِ النَّاقَةُ الْعُشْرَاءُ
أَتَمَشَى الْقَوَافِي تَحْتَ غَيْرِ لَوَائِنَا وَحَسَنَ عَلَى قَوَالِهَا الْأَمْرَاءُ
وَأَيُّ عَظِيمِ رَأْبِ أَهْلِ بِلَادِنَا فَإِنَّا عَلَى تَغْيِيرِهِ قُدْرَاءُ
وَمَا سَلَبْتُنَا الْعَرَّ قَطُّ قَبِيلَةٌ وَلَا بَاتَ مَتَا فِيهِمْ أُسْرَاءُ
وَلَا سَارَ فِي عَرْضِ السَّمَاءِ بَارِقٌ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ قَوْمِنَا حُفْرَاءُ
وَلَسْنَا بِفَقْرِي يَا طَغَامَ الْيَكْمِ وَأَنْتُمْ أَلَى مَعْرُوفِنَا فُقْرَاءُ

Pars mei posterior fit anterior, anterior autem posterior (sc. totus perturbor), nisi principes me magni faciant.

„Quanam lingua mihi conviciatus est, qui ignorantiam mei simulat (sc. qui praestantiam meam, licet agnoscat, nolit confiteri), quum ipsi venti fremitus laudes meas praedicant ?

„Vana locutus est invidus atque delirium est omnis invidorum sermo

„Quid est hominis, ut ex ore meo verba ad eum ferantur et inter nos intercessores committentur?

„Opulentus ego sum, pessime¹⁾, et si divitiae deficiunt, est etiam animus contentus pro opulentia.

„Ex quo istum scorti filium ignari poetam esse dixerunt, periit poesis atque poetae.

„Admissarium poeseos aut lustrum leonem desipienter aggredieris, quum tu camela sis gravida.²⁾

„Num sub aliis signis ac nostris carmina incedent, quum eis, qui ea condunt, nos simus imperatores?

„Quodcumque malum genti nostrae minatum erit, nos valemus depellere.

„Nulla unquam nobis tribus honorem ademit neque ulli apud eos captivi ex nobis pernoverunt.

„Neque ulla per Samawae tractus nubes transit, quin de gente nostra patronos habeat.³⁾

„Vos non estis nobis opus, hominum infimi, nostris vos beneficiis iudicetis.“

Satiram praeter hanc nullam habet, sed multa eiusdem argumenti aliis carminibus passim inspersa reperiuntur; quibus tamen non certum quemdam hominem, ut in

¹⁾ Ad verbum: filii noctis extremae, scilicet qui sub finem temporis inter duo menstrua medii a matre conceptus est. Quippe, qui eo tempore procreatus esset, eum Arabes ignavum ac turpem fore arbitrabantur.

²⁾ Poetas praestantissimos notum est admissarium poeseos ab Arabibus vocari. Leo lustrum metaphora utatissima virum strenuum significat armis circumdatum; verum hoc loco ad praestantiam poeticam videtur esse referendus.

³⁾ Scilicet tanta in his terris potestate pollemus, ut ipsae nubes, ut tutae sint, patrocinio nostro necesse est utantur.

illa, insectatur, sed in cunctos obtrectatores et ignarum
invidumque vulgus invehitur atque se ipse omnino in-
sanis laudibus celebrat.

Qualia haec sunt:

Metr. Tawil.

تُعَدُّ ذُنُوبِي عِنْدَ قَوْمٍ كَثِيرَةٍ وَلَا ذَنْبَ لِي إِلَّا الْعُلَى وَالْقَوَاضِلُ
كَانَتِي إِذَا طَلَسْتُ الزَّمَانَ وَاهْلَمَهُ رَجَعْتُ وَعِنْدِي لِلْأَنَامِ طَوَائِلُ
وَقَدْ سَارَ نَكْبِي فِي الْبِلَادِ فَمَنْ لَهُمْ بِإِخْفَاءِ شَمْسٍ ضَوْؤُهَا مُتَكَامِلُ
بِهِمُ اللَّيْسِيَالِي بَعْضُ مَا أَنَا مُضْمِرٌ وَيُنْقِلُ رَضْوَى لِي مَا أَنَا حَامِلُ
وَأَنِّي وَإِنْ كُنْتُ الْأَخِيرَ زَمَانَهُ لَأَتِي بِمَا لَمْ يَسْتَطِعْهُ الْأَوَائِلُ

„Sunt, qui culpas meas permultas esse arbitrentur,
sed nulla mihi culpa est, nisi sublimitas et excellentia.

„Postquam hanc aetatem eiusque generationem superavi,
non quidquam inde lucratus videor praeter hominum in-
vidiam.

„Lans mea per orbem terrarum est diffusa; quis istis
(invidis) spondeat, solem, cuius lux perfecta est, unquam
occasurum esse?

„Ipsam fortunam sollicitam haberet pars eius, quod
ego in animo recondo et onus eo, quod sustineo, levius
Radhuam montem gravaret.

»Atque licet (poetarum) aetate sim extremus, ea ta-
men produco, quae prisci praestare non valuerunt.«

Nec minus insolenter:

Metr. Wafer.

وَكَمْ مِنْ طَالِبٍ أَمْدِي سَبَّاقِي ذُوَيْنِ مَكَانِي السَّبْعِ الشَّدَادِ
وَيَطْعُنُ فِي عَلَيَّ وَإِنْ شِئْتَنِي لِيَأْتِنِي أَنْ يَكُونَ لَهُ نَجَادِ
وَيُنْظِرُ لِي مُوَدَّتَهُ مَقَالًا وَيُسَبِّغُنِي ضَمِيرًا وَأَعْتِقَادًا

فلا وأبيك ما أخشى انتقاصاً ولا وأبيك ما أرجو آزيداً
لِي الشَّرْفُ الَّذِي يَطُّ الثُّرَيَّا مع انفصل الذي بئر العبادا
أَفْضَلُ نَوَائِبِ الْإِيَّامِ وَحْدَى إِذَا جَمَعَتْ كَتَائِبَهَا أَحْتِشَادَا

„Quotuscunque fastigium meum affectat, qui septem
coelos ante offenderet, quam locum meum assequeretur.

„Atque altitudinem meam laccessit, sed lorum calcei
mei dedignaretur ei balteus fieri.

„Verbis amorem erga me simulat, intus autem toto
pectore me odit.

„Per patrem tuum! neque deminutionem timeo neque
incrementum spero. ¹⁾

„Mihī est excelsitas, quae Pleiades calcat, atque
praestantia supra mortales eminens.

„Solut fortunae vices profligo, quum legiones suas
congregant.“

Haec omnia aequae tumide Abul - Alam sensisse ac
dixerit, equidem, dum universam viri indolem perpendo,
vehementer dubito, neque puto quemquam integram eorum
fidem esse defensurum, quasi non dixisset, nisi sensisset.
Nam, quum exempla poetarum superiorum et Motenabbii
maxime, qui eiusmodi habet plurima (vid. Bohlen p. 25.),
ei obversarentur, quid potuit fieri facilius, quam ut, quid

¹⁾ Nullum huic sententiae aptiorem commentarium ad-
iecerim, quam hic est Motenabbii versus: Metr. Basit.

من كان فوق محل الشمس موضعه فليس يرفعه شئ ولا يضعه

„Cui supra solem sedes est, eum neque extollet quid-
quam neque demittet.“

ipse valeret, etiam in hoc genere experiri voluerit, tum autem, quemadmodum in alienis, sic in suis laudibus, nimio mire ac nove dicendi studio perductus, longe ultra verum animi sensum processerit? In quam sententiam eo magis inducor, quod ipse, ut supra vidimus, artem sibi poesin videri confessus est, in qua alios quisque mores intimo animo teneat, alios speciei causa prae se ferat.

Sed haec quidem hactenus. Transeo ad genus tertium, carmina lugubria, quae quidem magnam partem in laude versantur, eaque plerumque duplici, defuncti scilicet et lugentis, sive filius fuerit, sive frater aut amicus. Hanc partem, quum ad carmina laudatoria, de quibus supra diximus, proxime accedat, nunc praetermitteremus; nisi quod notandum est, defuncti laudes, prout res postulat, non tam, ut alias fieri solet, viri potentiam ac fortitudinem, quam virtutes atque aeternam, quam meritis sit, beatitudinem spectare. Caeterum, ut in eis potius consistamus, quae sunt huius generis propria, quibus imaginibus in moerore animi describendo usus sit, hoc ostendemus specimine ab elegia, qua patrem mortuum prosecutus est, desumpto:

Met. Tawil.

نَقَمْتُ الرِّضَى حَتَّى عَلَى صَاحِبِكَ الْمُرْنِ فَمَا جَاءَنِي إِلَّا حَبُوسٌ مِنَ الدَّجْنِ
 وَلَيْتَ قَمِي إِنْ شَامَ سِتِّي تَبَسَّمِي فَمِ الطَّعْنَةِ النَّجْلَاءِ تَدْمِي بِلَاسِي
 كَانَ ثَمَنِي أَوَانِسُ يُبْتَعِي لَهَا حُسْنٌ لِكِرِّ بِالصَّبِيَانَةِ وَالسَّجْنِ
 لَقَدْ مَسَّخَتْ قَلْبِي وَفَانَكُ طَائِرًا فَأَقْسَمُ إِلَّا بِسِنَقَرٍ عَلَى وَكْنِ
 يُقْصِي بِقَالِيَا عَيْشِهِ وَجِنَاحِي حَثِيثِ الدَّوَاعِي فِي الْإِقَامَةِ وَالظَّنِّ
 كَلِمَةُ نَعَاءِ الْمَوْتِ بِأَسْمِكَ تَكْرَةً قَرَّتْ جَسَدِي وَالسَّمُّ بِنَفْسِي فِي أَدْنِي

»Gaudium mihi invisum est usque adeo in risu nubis
(sc. fulgure), neque ulla me velim irrigari, nisi tristi nube
atque caliginosa.

»Utinam os meum, si minimus dentes, risus denuda-
verit, simile fiat ori vulneris hiantis, sanguine manantis,
carentis dentibus.

»Dentes meos (absconditos teneo), ac si puellae es-
sent nobiles, boni nominis causa arcte custoditae.

»Decessus tuus transformavit cor meum in avem atque
iuravit in nullo nido se constiturum;

»Et aetatem reliquam consumit, alis inter commorandi
studium et migrandi perpetuo agitatis¹⁾.

»Nomen tuum, a morte appellatum, fuit audienti mihi
quasi serpentis morsus, qui corpus meum dilaceravit, ve-
neno in aurem indito.«

Atque haec in hoc genere figura nescio dicam, an
imaginatio, eo dignior est memoratu, quo et Abul-Alae
usitator; scilicet aegre se ferre ait, defuncti corpus humo
tradi atque putredini. Hoc quam variis modis conforma-
verit, ex his speciminibus licet perspicere: Metr. Khafif.

لا يقبتركم الصعبيد وكونوا فيه مثل السيوف في الأغصان
فعزيز على خبط الليالي رم أقدامكم بيم الهواي

¹⁾ Cordis ex metu aut dolore palpitatio agitatis in vo-
litando volucris alis saepe comparatur. Eodem imagine
palpebrarum quoque motus declaratur, ut in hoc Abul-
Alae: Metr. Basit.

كان جفنتي سقطا نافر جزع اذا اراد وقوعا ربيع او نيدا

»Palpebras meas putares alas esse avis fugientis pa-
vidae, quae quum se demittere vellet terrefacta sit aut
exagitata.«

»Ne vos humus vitiet! durate in eo, ut gladii in vaginis.

»Aegre ferrem, pedum vestorum pulverem cum pulvere collorum tempus permiscere.«

Iam autem in ipsis praecordiis vult eum sepeliri:

Metr. Khafif.

وَأَغْسِلَاهُ بِالِدَمْعِ إِنْ كَانَ ظَهْرًا وَأَذْفِنَاهُ بَيْنَ الْحَشَا وَالْفُؤَادِ

»Lacrymis eum abluite, si modo purae sint (h. e. sanguine non mixtae), et inter viscera et intestina eum sepelite.«

Neque hoc etiam contentus:

Metr. Tawil.

فَلَيْتَكَ فِي جَفْنِي مُوَارَى نِزَاهَةً بِتِلْكَ السَّجَابِيَعِ حَشَايَ وَعَنْ صَيْبِي
وَلَوْ حَقَرُوا فِي نُرَّةٍ مَا رَضِيَتْهَا لِحَسْمِكَ أَبْقَاءَ عَلَيْكَ مِنَ النَّدَى
وَلَوْ أَوْدَعُوكَ الْجَوْحِفْنَا مَصِيفَةً وَمَشْتَمَاهُ وَأَزْدَادَ الصَّنِينِ مِنَ الصَّبَى

»Utinam in palpebra mea reconditus esses! quippe ventrem et latus non digna puto, quae tantas virtutes recipiant.

»Neque, si in margarita corpori tuo sepulcrum foderent, essem contentus, adeo sepulturam a te defendere studeo.

»Et si aeri te crederent, aestum hiememque tibi timeremus, atque angeretur nostra tenacitas.«

Sunt etiam huius generis ornamenta quaedam propria, qualia duo a corvo et columba petita imprimis memorabo. Illum enim propter nigrum colorem et voces sinistras pro vate mali atque nuntio lugubri ab omni antiquitate Arabes habuerunt. De eo Abul-Ala: Metr. Camel.

ظَارَ النَّوَاعِبُ يَوْمَ فَانٍ نَوَاعِيًا فَتَمَدَّدْبَنَهُ لِمُؤَافِقٍ وَمُنَافٍ
أَسْفَ أَسْفَ بِهَا وَأَثْقَلَ نَهْضَهَا بِالْحَزَنِ فَهِيَ عَلَى التُّرَابِ هَوَافٍ
وَنَعِيْبَهَا كَنَحِيْبِيْبِهَا وَجِدَادُهَا أَبْدًا سَوَادٌ قَوَالِمٍ وَخَوَافٍ

»Volaverunt corvi die, quo vita decessit, mortem eius nuntiantes atque tam adversariis quam amicis laudes eius praedicaverunt.

»Dolor depressit eos atque moerore gravatus est nisus eorum ita, ut prope humum graviter volarent.

»Crocitationes eorum sunt tanquam naeniae, et vestis eorum lugubris est in aeternum nigrigudo pennarum plumarumque.«

Et in argumento tristi quasi iocose ipsos corvi crocitus pro homoeoteleutis habet carminis: Metro eodem.

من شاعرٍ لليبين قال قصيدةً يرثي الشريف علي روي القاف

»O poeta discessus, Scherifum elegia celebrans, cuius versus in k a f littera exitum habent.«

Columbas autem propter vocem querulam flebilemque Arabes putant columbam quamdam in antiquis temporibus mortuam defflere et si ipsi lugent, in societatem querelarum vocare solent, ut quatuor illi versus lepidissimi poetae veteris testantur (Ibn Khall. ed. Wüstenf. IX, 145.). Quos Abul-Ala, si argutias quasdam inspersas exceperis, his versibus videtur imitatus esse:

Metr. Khafif.

أبنات الهكيدل أسعدن أو عدن قليل الهداه بالاسعدان
 إليه لآله تركن فانتسن اللواتي تحسن حفظ الودان
 ما نسبتن هالكاً في الأوان السخال تودى من قبل هلك إبان
 بيئد أني لا أرخصي ما فعلتسن وأطوافكسن في الأجيان
 فتسلسلن وأسنعن جميعاً من قميص الدجى ثياب جدان
 ثم غرستن في المائير وأندبسن بشجؤ مع الغسواني إجران

»Hadili¹⁾ filiae, opem ferte (in lugendo) vel opem pollicemini (mihi) consolationis inopi.

»Bene sit vobis, vos excellitis constantia in amore.

»Non estis oblitae illius (Hadili), qui in aetate antiqua ante Iadi interitum²⁾ periit.

»Sed non grata sunt mihi, quae facitis (sc. querelae vestrae), donec torques in collis geritis.

»Ornamenta exuite atque omnes de amictu noctis vestes lugubres mutuamini.

»Deinde in lugentium consessibus querelas modulamini, et cum virginibus pudicis moestae lamentamini.«

Verum praecipuum huius generis ornamentum, meo iudicio, sententiae (sivè alio nomine graves illas de morte commentationes signare malueris) apud Abul-Alam efficiunt. Quarum praestantissimas, quum in quartum genus, quod statui, incidant, una cum aliis quibusdam sententiis Divano passim inspersis, speciminum loco proferam, sic scriptiunculae meae finem impositurus.

De fragilitate rerum humanarum.

Metr. Sari.

أَيُّ جَدِيدٍ لَكَ لَمْ تَبْلِهِ وَأَيُّ أَقْرَانِكَ لَمْ تَسْرِدْهُ
تَسْتَأْسِرُ الْعَقِيْبَانَ فِي جَوْهَرِهَا وَتَسْتَنْزِلُ الْأَعْصَمَ مِنْ فَيْدِهِ
أَرَى نَوَى الْقَصْدِ وَأَضْدَادَهُمْ يَجْمَعُهُمْ سَبِيلَكَ فِي مَدِينِهِ
كَمْ صَائِنٍ عَنْ قَبِيلَةِ خَدَّهِ سَلْطَطْتَ الْأَرْضَ عَلَى خَدِّهِ
وَحَامِلٍ ثِقَلِ النَّتْرِىِ جَيْدَهُ وَكَانَ يَشْكُو الضَّعْفَ عَنْ عَقْدِهِ

¹⁾ Sic Arabes fabulosam illam columbam vocant quae Noachi tempore a falcone occisa fuisse fertur.

²⁾ Hoc positum est pro tempore quovis antiquo. Iad fuit filius Nezari qui Maadi qui Adnani.

(O tempus!) Quam vestem tuam novam non attrivisti? quem aequalium tuorum non perdidisti?

Aquilas in aere corripis, rupicapram de suo vertice detrahis.

Praestantes et infimos hominum torrens tuus in aestus suos colligit.

Quam multae genis oscula defendebant, quarum in genas nunc saevit humus!

Quot monili se gravatas querebantur, quae nunc magna terrae onera collis sustinent!

Fragmentum eiusdem argumenti.

Metr. Khafif.

كُلُّ بَيْتٍ لِهَيْدَمٍ مَا تَبْتَنِي الْوَرَّ قَاءَ وَالسَّيِّدُ الرَّفِيعُ الْعِمَادِ
وَالْفَتَى طَاعِنٌ وَيَكْفِيهِ ظِلُّ السَّيِّدِ صَرَبِ الْأَطْنَابِ وَالْأَوْتَانِ
بَارَ أَمْرَ الْإِلَهِ وَأَخْتَلَفَ النَّاسُ فِدَاعِ إِلَى ضَلَالٍ وَهَادِ
وَالَّذِي حَارَتِ السَّبْرِيَّةُ فِيهِ حَيَوَانَ مُسْتَأْخَذَتْ مِنْ جَمَادِ
وَاللَّيْبِيبُ اللَّيْبِيبُ مِنْ لَيْسَ يَغْتَسِرُ بِكَوْنِ مَصْبِرَةٍ لِقَسَّاسِ

Omnis domus ruitura et ea, quam columba exstruit, et excelsae principis aedes.

Homo viator est brevi discessurus, cui, dum sit arboris umbra, non opus est funes palosque instruere (sc. ad tentorium statuendum).

Consilium Dei (de vita futura) manifestum est, sed homines discordant; alii ad errorem vocant, alii recte ducunt.

Hoc mortales reddit perplexos: animans ex materie creatum.

Is autem est vere sapiens, qui vita se non sinit decipi, quae ad dissolutionem tendit.

Vitam licet miseris plenam morti anteponimus.

Metr. Tawil.

وَجَدْنَا أَدَى الدُّنْيَا نَدِيدًا كَاتِمًا	حَتَّى النَّحْلِ أَصْنَافَ الشَّقَاءِ الَّذِي نَجَبِي
فَمَا رَعِمَتْ فِي المَوْتِ كُدْرَ مَسِيرِهَا	إِلَى النُّورِ خَمْسَ ثَمَّ يَشْرَبْنَ مِنْ أَجْنِ
يُصَادِفُنَّ صَقْرًا كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ	وَيَلْقَيْنَ شَرًّا مِنْ مَخَالِبَةِ المَحْجَسِ
وَلَا قَلْبَاتُ اللَّيْلِ بَاتَتْ كَاتِمًا	مِنَ الأَيْنِ وَالإِدْلَاجِ بَعْضُ القَنَا اللُّدُنِ
ضَرْبُونَ مَلِيحًا بِالسَّنَابِكِ أَرْبَعًا	إِلَى المَاءِ لَا يَقْدِرْنَ مِنْهُ عَلَى مَعْنِ
وِخُوفِ الرَّدَى أَوْ إِلَى الكَهْفِ أَهْلِهِ	وَكَلَّفَ نُوحًا وَأَبْنَهُ عَمَلَ السُّفْسِ
وَمَا أُسْتَعِدَّتْهُ رُوحُ مُوسَى وَأَدَمِ	وَقَدْ وَعَدَا مِنْ بَعْدِهِ جَنَّتِي عَدْنِ

Molestiae huius vitae iucundae nobis videntur, ac si variae, quas carpinus (percipimus), miseriae apum essent messis (sc. mel).

Non expetunt mortem katae aves, quae quinto quoque die bibitum eunt atque aquam bibunt vitiatam,

Quaeque singulis diebus noctibusque in falconem incidunt, et unguibus eius aduncis male mulcantur.

Neque (onagri), qui noctes agunt inquietas (sc. venatorum metu) et ex fatigatione et cursionibus nocturnis hastis flexibilibus facti sunt similes,

Quique, postquam terram aridam per quatuor noctes unguibus percusserunt, aquam petentes, ne tantillum quidem inveniunt.

Mortis metus septem illos dormitores impulit in speluncam et Noacho eiusque filio navium aedificandarum labores iniunxit.

Neque animis Mosis et Adami dulcis visa est, quamquam paradisi horti eis erant promissi.

De amicitia.

Metr. Basit.

لا تَطْوِيَا السِّرَّ عَنِّي يَوْمَ نَائِمَةٍ فَإِنَّ ذَلِكَ لَنَبِّ غَيْرِ مُغْتَفِرٍ
وَالْحِلُّ كَالْمَاءِ يَبِيدُ فِي صِمَاةِهَا مَعَ الصَّفَاءِ وَيُخْفِيهَا مَعَ الْكَدْرِ

Amici, nolite secretum vestrum, si quid vos malum perculerit, a me occultare; haec enim culpa est non ignoscenda.

Amicitia est aquae instar, quae interiora, si pura est, aperit, si impura, celat.

De societate.

Metr. Wafer.

وَلَوْ أَنِّي حَبِيبُ الْخَلْدِ فَرِدًا لَمَا أَحْبَبْتُ بِالْخَلْدِ أَنْفِرَادًا
فَلَا هَضَمْتُ عَلَيَّ وَلَا بَأَرْضِي سَحَابٌ لَيْسَ يَنْتَظِمُ الْبِلَادَا

Si mihi soli beatitudo aeterna impertiretur, soli ea frui non placeret.

Nolim me agrumve meum pluvia irriget, nisi quae terrarum omnium sit communis.

De mediocritate.

Metr. Tawil.

تَحَامِي الرِّزَايَا كُلَّ خَيْفٍ وَمُنْسِمٍ وَتَلْقَى رِدَاهِنَ الدَّرَى وَالْكَوَامِلُ
وَتَرْجِعُ أَعْقَابَ الرِّمَاحِ سَلِيمَةً وَقَدْ حَطَمَتْ فِي الدَّارِعِينَ الْعَوَامِلُ
فَإِنَّ نَبْتَ تَهْوَى الْعَيْشِ فَبِغِ تَوْسَطًا فَعِنْدَ التَّنَاهِي يَقْضُرُ الْمُتَطَارِلُ
تُوقِي الْبَدُورَ النَّقْصَ وَهِيَ أَهْلَةٌ وَيُدْرِكُهَا النَّقْصَانُ وَهِيَ كَوَامِلُ

Fata mala unguis parcut, dorsi fastigia exitiosis eorum plagis tanguntur¹⁾.

¹⁾ Metaphora est ab equo et camelo petita, quorum sua utrique verba respondent.

Hastarum mucrones imi integri redeunt, quum cuspides in loricatis confractae sunt.

Si vivere cupis, mediocritatem opta, nam in fastigio rerum brevi permanet ambitiosus.

Luna, quum nova est, a deminutione tuta est, plenam decrementum consequitur.

De iuventute.

Met. Basit.

إذا الفتى نَمَّ عيشًا في شببته فما يقول إذا عصر الشباب مضا
وقد تعوضت من كلِّ بمشبهه فما وجدت لآيام الصبى عوضا

Si quis vitam in eius flore vituperat, quid dicet, quum iuventutis tempus abierit?

Rem omnem, quamcumque amisi, alia simili supplevi, adolescentiae autem nullam inveni compensationem.

De eadum.

Met. Wafer.

وعيشتي الشباب وليس منها صباى ولا نواتبى الهجان
وكالنار لليوه فيمن رماد أواخرها وأولها نخان

Vita mea sola est iuventus; neque pueritia ad eam pertinet neque canities.

Igni vita est similis; extrema cinis sunt, initia fumus.

D: De 2650

ULB Halle
000 879 711

3/1

Auch als Dissertation vorhanden
unter De 2649

